

Марина Николић • Јована Јовановић • Јанко Ивановић

ГРАМАТИКА 6

Српски језик и књижевност
за шести разред основне школе

ГРАМАТИКА 6

Српски језик и књижевност за шести разред основне школе

Редакција Фондације „Алек Кавчић“

Аутори проф. др Марина Николић, др Јована Јовановић, мср Јанко Ивановић

Рецензенти проф. др Александра Лончар Раичевић, Филозофски факултет Универзитета у Нишу
Мирјана Светозаревић, ОШ „Вук Караџић“, Књажевац
Наталија Миленковић, ОШ „Радоје Домановић“, Ниш

Главни уредник Крста Поповски

Уредник Милана Поучки

Илустрације Горан Витановић

Фотографије Shutterstock

Лектура и коректура Милана Поучки

Ликовни уредник Слађана Николић

Дизајн и прелом Слађана Николић

Издавач АрхиКњига д. о. о.

Љубостињска 2, Београд

За издавача Оливер Кавчић

Штампа Штампарија Дунав д. о. о., Земун

Тираж 20.000

Прво издање, 2023.

ISBN 978-86-6130-038-7

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.016:811.163.41(075.2)

НИКОЛИЋ, Марина М., 1982-

Граматика 6 : српски језик и књижевност за шести разред основне школе / Марина Николић, Јована Јовановић, Јанко Ивановић ; [илустрације Горан Витановић]. - 1. изд. - Београд : АрхиКњига, 2023 (Београд : Дунав). - 203 стр. : илустр. ; 29 см
Тираж 20.000. - Литература: стр. 203. - Регистар. - Библиографија:
стр. 134.

ISBN 978-86-6130-038-7

1. Јовановић, Јована, 1985- [автор] 2. Ивановић, Јанко, 1988- [автор]

COBISS.SR-ID 136177929

Министарство просвете,
науке и технолошког
развоја Републике Србије
одобрило је овај уџбеник
за употребу у школама
решењем број:
650-02-00230/2023-07
од 22. 12. 2023. године.

Спонзор уџбеника

Садржај

Водич	4
Уводна реч	6
Научили смо у петом разреду	8
ТВОРБА РЕЧИ	
Подела речи по начину настанка	16
Породица речи и корен речи	20
Саставни делови твореница	24
Грађење речи додавањем суфикса	24
Разликовање творбене од граматичке основе и суфикаса од наставка за облик	27
Грађење речи додавањем префиксa	29
Аугментативи и пејоративи	31
Деминутиви и хипокористици	34
Обнови и понови	36
Провери шта знаш 1	37
ГЛАСОВИ	
Настанак гласова и говорни органи	40
Подела гласова српског језика – самогласници и сугласници	42
Подела сугласника по звучности	44
Подела сугласника по месту изговора (творбе)	46
Подела речи на слогове	49
Слоготворно Р	50
Обнови и понови	51
Провери шта знаш 2	52
ГЛАСОВНЕ ПРОМЕНЕ	
Гласовне промене	54
Палатализација	55
Сибиларизација	58
Непостојано А	61
Промена Л у О	64
Једначење сугласника по звучности	67
Јотовање	69
Једначење сугласника по месту изговора (творбе)	73
Губљење сугласника	76
Обнови и понови	80
Провери шта знаш 3	81
ЗАМЕНИЦЕ	
Заменице	84
Подела заменица	85
Именничке заменице	88
Личне именничке заменице	89
Неличне именничке заменице	90
Придевске заменице	98
Показне придевске заменице	100
Присвојне придевске заменице	104
Упитно-односне придевске заменице	109
Неодређене, одричне и опште придевске заменице	112
Обнови и понови	116
Провери шта знаш 4	117
ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ	
Глаголски облици	120
Аорист	121
Аорист помоћних глагола БИТИ и ХТЕТИ	124
Имперфекат	126
Имперфекат помоћног глагола БИТИ	128
Плусквамперфекат	130
Обнови и понови	133
Провери шта знаш 5	133
РЕЧЕНИЦА	
Основни појмови о реченици	136
Предикатска реченица	137
Независне предикатске реченице	138
Комуникативна реченица	140
Обнови и понови	147
Провери шта знаш 6	147
ПРАВИЛАН ИЗГОВОР	
Правилан изговор гласова Ђ, Џ, Ђ, Ч, Р	150
Дуги и кратки акценти	153
Обнови и понови	155
Провери шта знаш 7	156
ПРАВОПИС	
Писање имена васионских тела	158
Писање заменица Ви и Ваш из поштовања	161
Писање одричних заменица с предпозима	163
Растављање речи на крају реда	165
Правописна решења у вези с гласовним променама	167
Правописна решења у вези с глаголским облицима	169
Обнови и понови	172
Провери шта знаш 8	173
ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	
Тражење праве речи и погодног израза	176
Избегавање некњижевних речи и туђица	179
Богаћење речника	183
Обавештење	185
Вест	186
Извештај	188
Хронолошко приповедање	190
Препричавање	192
Учтиве форме обраћања	193
Обнови и понови	194
Провери шта знаш 9	195
Решења	197
Индекс појмова	201
Литература	203

- **Кључне речи** – сазнај који су најважнији појмови који се обрађују у лекцији

Саставни делови твореница

• творбена основа • алифабетизација • суфикс
• наставни за објекти • граматичка основа • графеме • префиксија

Ладотин СИ ***

Бројбене и подебљане речи према начину наставка, научимо сада постоеће **речи**, које су творбено највећи и **твореница**, које су добијене од других речи и/или највећим делом. У зависности од тога да ли су састављене од једне речи или неколико састављене две речи (написано највише дужине), међу твореници разликујемо **изводе и словене речи** (**изводене и славене**).

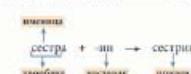
У лекцијама које следе саштавимо имејући гравиме твореница и упознајемо се са различитим начином гравиме речи у складу са њим. Још оставимо посматрањем творбених начина учења.

Гравије речи додавањем суфикса

Дуготи склопе речима гравијујући им покретима, могућа резултат је имену и имену. У неким случајевима то друга реч у загради помаже да познатије језичку творбену.

Марко и Мана су ћејејајаја друг _____ . Он си близни. Мана често објавије бригадним жартијама, јер због да јеј буду чиста виши, да Марко си _____ (сестра) мешне посте. Обје су талентије за артиле, па ће до боеј темперираји или _____ (боди) формирај, никада не запреју јошнији као ја. Мисли да постане кружески сплав и _____ , али је сникартство не штаповано. Избјегао је Црквија, сакрио се уједи изграђеном. Јасна су белешка рицетова да су узимају јер је мака и тој је постојао место у ступу. Након је била дете, никада је у дворишту _____ (кући) за псе и јасајућима индивидује пре него (кући) прат.

- Обрати пажњу на реч која је дуготија текст. Какве су ониме и начин насташка прве речи, покретима или сакриданим?
- Од које је речи добијен именник КУЋИЦА? _____ А је који припада ВОДЕНР

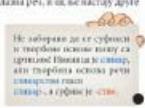
Творбена основа је ако показане речи на којима са појављују саставнике (суфикс). У неким случајевима она се појављује и показана са појављују речу.

21

**Додатна •
појашњења –**
садржај који ће
ти омогућити да
лакше разумеш
и савладаш
градиво

Творбена основа или именник **СНИКАР** је како показана реч, и што настоји друге имене.

творбена основа — СНИКАР — именник ир.
суфикс — — КА — СВО
именик реч — СНИКАРА — СНИКАРСТВО
именик ир. — СНИКАРКА — права ликове
јединице узмети

Све речи којима је требало да допуните речиме у написаном тексту добијено су доказиватије највећим речима који су поштавији речи, односно за неки виши да су думаре, спаваре, вугар, спаваре, буба, хуба.

Овај начин гравије нових речи у складу са именском или именницом. Покажи покрај тога којима се називају прве и треће чланке речи (изводене).

Насташнији су докази да творбена основа имају на њу се додеје суфикс. Иако се сматрају имене.

При прављењу имена са суфиксом са речи којима се називају прве и треће чланке речи, такође мистеријски се називају, али често и визуелни.

Јединице зачкољице

Може се доказати да творбена основа имају на њу се додеје суфикс. Иако се сматрају имене. На пример, прављије добијено од именске прве и треће

време дете време детет + -ов — скиски временски дететов

— Откуда они именају? Творбена основа неких имена средње реда првог и трећег степена имају уједно промену по највећим тзв. добијеним (брзак, брезак, крезак, крезак-ов, крезак-ови, дебељак, дебељак-ов итд.).

Обрати пажњу!

Иако се творбена основа на њу се додеје суфикс покажују са неким показаним речима и некима преклапају са једним истиим. Употреба претпоставља именске творбене основе и сакридане са твореницама кубица и куби.

именик ир.
куби — + — ина — кубица — именник
творбена основа — суфикс — кубин — именник
именик ир.
куби — + — ина — кубин — именник

**Језичке
зачкољице –**
указаје ти на
најчешће грешке
које правимо у
говору и писању

23

- **Обнови и понови** – у циљу лакшег памћења, обрати пажњу на преглед најважнијих ствари из поглавља

Обнови и понови

Гласнице промене	Правила
Памтанизација	Н. С.Х + И. Е. А → Н. И. В
Симетризација	Н. С.Х + И → И. З. О
Ногостаји А	
Промена А у О	А → О
Једначечно сукласника по звучности	Звучни Б Г Д Ђ Ж З И Г Џ Г Беззвучни П К Т В Ђ Ш С Ч Ф Х И Ј
Јатовака	3+Ј → Ж А+Ј → Ђ С+Ј → Ш И+Ј → Ј Ђ+Ј → Ђ Г+Ј → И 1+Ј → Ђ Х+Ј → Ш Ђ+Ј → Ј
Једначече сукласнице по начину изговора (гравија)	И. О + Ј. Ј. Ђ. Ђ. Ћ. Ћ. Џ. Џ. Љ. Љ. Њ. Њ. Џ И + Ј. Ј. Ђ. Ђ. Ћ. Ћ. Џ. Џ. Љ. Љ. Њ. Њ. Џ
Губљење сукласника	РЕДОСЛ

Провери шта знаш 3

1. Донеси одговарајући облик речи која је дата у загради, а потом одговори на питање.

- a) То сам прочито у најновијој _____ (књизи) што је месецом писала.
b) Након пада осећије је био у _____ (рузи).

* Који је гласнице промена извршена у речима којима су реченице дозиђене?

2. Издвоји речи у чијој промени запажају испостављено А:

упорак, падобран, суперак, талентован, новак.

3. Понекада је смаку реч на лезе колико са називом гласнице промене која је у њој извршена.

скази ☒	памтанизације ☐
вокалы ☒	промене Л и О
себа ☒	једначече сукласника по звучности
кружак ☒	једначече сукласника по месту изговора

4. Која гласнице промена је извршена нају је од именске СЕЛО највећи првак суфиксом -СКИ?

памтанизација ☐	једначече сукласника ☒
промена (преглед) Л и О ☐	једначече А
јединица сукласника по месту изговора ☐	

Законскије скло по прваку.

5. Прочитај реченице и запиши назив гласнице промене чије резултате указани су подлогачем реченица.

Пречишћеју се сајде са сокака.

Дидаше за нов телефон суб бас скупи.

6. Расточерије дате примере на одговарајуће место у табели старије гласнице промене која је у њима извршена:

Јатовака	
Симетризација	
Једначечно сукласника по звучности	
Памтанизација	

**Провери шта
знаш – тест**
спрам ког ћеш
проценити
степен
савладаног
градива
обухваћеног
одређеним
поглављем

88

81

Уводна реч

Драги шестаци,

Знамо да граматика српског језика често задаје главобољу многима, било да су у питању одрасли или деца, али верујемо да ће вам овај уџбеник помоћи да на један креативан и занимљив начин усвојите сва нова граматичка и правописна правила, али и да побољшате своју језичку културу и обогатите речник. Кроз многе лекције водиће вас Ана и Вук и њихови другари. Сигурни смо да ће вам дружење са њима умногоме олакшати усвајање новог градива и да ћете се, захваљујући њиховим смерницама и свом вредном раду, успешно припремити за решавање тестова који вас очекују на крају сваке области.

У овом разреду учићете о начинима грађења речи, о гласовима српског језика и њиховом настанку, о гласовним променама које су се дешавале током језичког развоја, о именичким и придевским заменицама и њиховим сличностима и разликама, о глаголским облицима за означавање прошлости, а научићете и како да разликујете комуникативну од предикатске реченице. Такође, упознаћете се и са свим правописним правилима у вези с овим темама.

Рачунамо на вашу радозналост и жељу за сазнањем! Држимо вам палчеве и желимо вам много успеха у шестом разреду!

Срећно!
Аутори

НАУЧИЛИ СМО У ПЕТОМ РАЗРЕДУ

Хајде да се присетимо
знања из граматике
стечених у петом
разреду!

Одлична идеја! Тако
ћемо лакше савладати
ново градиво.

Научили смо у петом разреду

1. Из текста који следи издвој све именице и разврстај их према врсти којој припадају.

Марко и Милан, старији и млађи брат, одлучили су да од камења, блата и песка направе дворац. Деци је увек занимљиво играње на плажи и прављење различитих фигура. Њихова срећа је веома важна њиховим родитељима.

а) Властите: _____

б) Заједничке: _____

в) Градивне: _____

г) Збирне: _____

д) Апстрактне: _____

е) Глаголске: _____

2. Одреди граматички род следећих именица.

а) (*шa*) издајица _____

б) (*леїa*) реч _____

в) (*шoйло*) време _____

г) (*велика*) глупост _____

д) (*наши*) отац _____

е) (*злайіно*) доба _____

3. Одреди граматички број следећих именица.

а) кола (*іревозно средство*) _____

б) санке _____

в) листови _____ г) лишће _____

д) деца _____ е) нафта _____

4. Разврстај следеће придеве према значењу:

зелен, београдски, бабин, млад, јучерашњи, овдашњи, дрвени, зимски, северни, метални.

а) Описни: _____

б) Присвојни: _____

в) Градивни: _____

г) Временски: _____

д) Месни: _____

5. Од следећих именица изведи присвојне придеве водећи рачуна о писању великог слова.

а) Нови Сад _____	б) Јанко _____
в) историја _____	г) Јелена _____
д) Крушевац _____	ђ) Златибор _____
е) хемија _____	ж) Америка _____

6. Издвој придеве из реченице и напиши их у одговарајућем облику мушких рода једнине за сваки тражени степен поређења:

Преко неба, сва сјајна, летела је мала птица шарених крила.

Позитив	Компаратив	Суперлатив

7. У следећим реченицама подвуци личне заменице и напиши у ком су падежу употребљене.

- а)** Ја сам њега позвао на своје венчање, али он није дошао.

- _____
- б)** С њим сам ишао на утакмицу, али сам њу срео испред стадиона.

- _____
- в)** Стидим је се, иако сам јој више пута рекао да је волим.

8. Разврстај следеће бројеве на основне, редне и збирне:

петнаест, седамдесет четворо, осми, педесет један, шестстоти, двеста осамдесет деветоро.

- а)** Основни: _____

- б)** Редни: _____

- в)** Збирни: _____

9. Повежи речи из леве колоне са називом врсте којој припадају.

десети

основни број

десеторо

редни број

десеторица

збирни број

десет

бројна именица

10. Напиши словима дате бројеве.

6

- a)** 15 _____
- б)** 15. _____
- в)** XV _____
- г)** 1244 _____
- д)** 333 _____
- т)** 555 _____

11. Одреди глаголски вид и глаголски род глагола наведених у табели.

10

Глагол	Глаголски вид	Глаголски род
купити		
лежати		
сломити		
загрлити се		
пливати		

12. Разврстай дате глаголе на свршене и несвршене:

14

сести, седети, мислити, размислити, говорити, рећи, пливати,
препливати, погледати, гледати, скочити, скакати, викати, викнути.

- Свршени: _____
- Несвршени: _____

13. Разврстай дате глаголе на прелазне, непрелазне и повратне:

19

наћи, налазити се, остати, прићи, желети, чекати, љубити се,
сликати, сликати се, спавати, наспавати се, вечерати, путовати,
летовати, шити, венути, сећи, туширати се, стати.

- Прелазни: _____
- Непрелазни: _____
- Повратни: _____

14. Одреди инфинитивну и презентску основу глагола наведених у табели.

8

Глагол	Инфинитивна основа	Презентска основа
наћи		
пробати		
преписати		
сести		

15. Напиши:

4

- а) 1. лице множине перфекта глагола БИТИ _____,
б) 3. лице множине презента глагола ПЕЋИ _____,
в) 3. лице једнине перфекта мушких рода глагола ЈЕСТИ _____,
г) 2. лице једнине футура I глагола СЛУШАТИ _____.

16. Разврстај следеће прилоге према значењу:

10

много, овде, јуче, зато, брзо, горе, данас, неколико, стога, лепо.

- а) За начин: _____
б) За време: _____
в) За место: _____
г) За количину: _____
д) За узорак: _____

17. У следећој реченици подвuci предлоге.

4

Маслачак расте на ливадама и травњацима, по пустим местима и напуштеним њивама, поред путева и око насеља.

18. Поред наведених реченица напиши да ли је подвучена реч у њима придев или прилог.

6

- а) Ово маче је баш брзо трчало. _____
б) Видео сам једно брзо маче. _____
в) Ауто је ударио у оно криво дрво. _____
г) Оно дрво је криво посађено. _____
д) Марко је купио депо свадбено одело. _____
е) Јелена је баш депо певала на венчању. _____

19. Поред наведених реченица напиши да ли је подвучена реч у њима предлог или прилог.

8

- а) После дужег времена почeo сам да тренирам. _____
б) Он је стигао мало после. _____
в) Прe смо се више дружили. _____
г) На тренинг идем прe школе. _____
д) Чекаћу те испред биоскопа. _____
е) Чекаћу те испред. _____
ж) Он живи близу. _____
з) Он живи близу мене. _____

20. Напиши којој врсти припадају подвучене речи у реченици:

3 Тренирати спорт је врло корисно за правилан развој и раст деце.

врло _____

за _____

правилан _____

21. У следећој реченици подвуци именице у генитиву једнине.

4 Хладан ветар дува на истоку до Кладова, на западу до Шапца, на северу до Суботице и на југу до Врања.

22. Одреди службу речи у реченици:

6 Марко је ове недеље у оближњој цвећари купио мами цвеће.

Марко _____ је купио _____

ове недеље _____ у оближњој цвећари _____

мами _____ цвеће _____

23. Заокружи слова испред реченица у којима препознајеш именски предикат.

a) Моја мајка је учитељица.   **b)** Моја мајка ради.

v) Бака изврсно кува.   **r)** Бакина штрудла је изврсна.

A) Ти тренираш много.   **H)** Ти ћеш бити прва.

24. Заокружи слово испред реченице у којој препознајеш неправи објекат.

a) У мом селу гаје слатке лубенице.

b) Када једем јабуке, осећам се здраво.

v) Зажелео сам се слатких јабука.

A) Многи витамини се налазе у јабукама.

25. Одреди падеж подвучених речи, значење падежа, као и службу коју врше у датим реченицама.

Реченица	Падеж	Значење	Служба
Ишао је <u>ка</u> железничкој станици.			
Упознала сам <u>свог</u> омиљеног глумца.			
Радовала се <u>Маја</u> што ме види.			
По зеленој ливади скакућу деца.			
На море су путовали <u>автобусом</u> .			
Хеј, Јоване, враћај се кући!			
Исеци ми парче <u>торте</u> .			

26. Запази апозицију у реченицама и правилно је правописно обележи.

- a)** После ће позвати моју маму и госпођу Петровић моју учитељицу.
б) Свети Сава најмлађи син Стефана Немање први је српски просветитељ.

27. Подвуци правилно написане речи:

недостајати, не занимљив, недам, не одлучан, непријатељ, не писмен,
неограничен, немам, не сигуран, не прилика, неквалитетан, недостајање.

28. Подвуци погрешно написане речи:

- a)** не идете, непричате, немате, не знате, нећете;
б) најстарији, нај једноставнији, највиши, најјачи.

29. Прочитај реченицу и подвуци речи које нису написане у складу са правописним правилима:

Идем у основну школу „Свети Сава”, која носи име по првом Српском просветитељу и архиепископу, који се замонашио на Светој Гори, планини на полуострву Атос у грчкој.

30. У следеће реченице додај запете где је неопходно.

- a)** Пролазећи периферијом Новог Сада приметио сам како се пред школом окупљају деца.
б) Он је међутим сигуран да ће победити.
в) Док размишљам о распусту не скидам осмех с лица.
г) Моја мама је уписала факултет али га нажалост није завршила.
А) Мој први љубавни састанак смешан и непоновљив памтићу заувек.

31. Препиши исправно следеће реченице писаним словима и додај интерпункцијске знакове.

а) ВОЗИ ЂЕ МО СЕ СА АВИЈОНОМ

б) У СУБОТУ СМО ОБИШЛИ ИСТОРИСКИ МУЗЕЈ

в) ДРАГИ КОМШИЈА ВАС ЈЕ ТЕШКО ИZNЕНАДИТИ

г) НАСТАВНИК ЈЕ УЗВИКНУО ПРЕДАЈТЕ МИ РАДОВЕ

А) НА ПИЈАЦИ САМ КУПИО ПАПРИКЕ КУПУС ПАРАДАЈЗ И КРОМПИР

2

6

2

4

5

5

32.

Заокружи слово испред реченица које су написане у складу са правописним правилима.

2

- a)** – „Много сам уморан” – пожалио се.
- б)** „Много сам уморан”, пожалио се.
- в)** „Много сам уморан” пожалио се.
- г)** – Много сам уморан – пожалио се.
- д)** „Много сам уморан, пожалио се.”

33.

Напиши антониме следећих речи.

6

а) брз _____	б) живот _____
в) небо _____	г) испод _____
д) унутра _____	д) прљав _____

34.

Подвуци акцентовани слог у наведеним речима.

10

АВАНТУРА БАНАНА МАНДАРИНА МАТУРА ПОМОРАНЦА
ЈАБУКА ЈАГОДА ШАРГАРЕПА МАТУРСКИ БАЛОН

4**35.**

У наведеним реченицама подвуци све некњижевне речи.

- а)** Твоја прича ме смара.
- б)** Марко је један кул момак.
- в)** Толико је велика криза да немам ни за лебац.
- г)** Писмени задатак из матиша је био баш тежак.

Сваки тачан одговор доноси један бод. Решења задатака налазе се на kraju уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добар 3	врлодобар 4	одличан 5
---------	-------------	-----------	---------	-------------	-----------

1–70	71–117	118–164	165–199	200–234
------	--------	---------	---------	---------

ТВОРБА РЕЧИ

Готово је са
зубобољом!

Извадили смо зуб!
Спремила сам ти
специјалну зубну пасту
док рана не зарасте.

Подела речи по начину настанка

◀ творба/грађење речи ▶ твореница ▶ прста реч
◀ изведена реч (изведенница) ▶ сложена реч (сложеница)

▶ Прочитај следећи текст и посебно обрати пажњу на речи које су исписане истом бојом.

Марко и Ана су се запутили у оближњу продавницу **играчака**. Договорили су се да купе Анину омиљену **друштвену игру** „Монопол”, па да **сутра** после наставе, у **школском** дворишту, **науче** и остale **другаре** из разреда правилима **играња**. **Сутрашњи** дан у **школи** противцао је спорије него обично – **Ана** није могла да дочека да изађу на **игралиште** и **заиграју** „Монопол” са осталим **школарцима**. И коначно, по завршетку последњег часа, Марко је окупио **друштво** из **шестог** три да им покаже једну нову **игру**, али праву – не опет неку виртуелну **игрицу**. Решили су да први пут **одиграју** партију са четири **играча** – њих двоје и још један **друг** и **другарица**. Распоредили су разнобојне пионе на почетно поље, поделили новац и објаснили **саиграчима** најважнија правила. Како то у „Монополу” често бива, **надигравали** су се сатима, куповали картице, учили разна правила и, чини се, никада им **учење** нечега није лакше и лепше пало. Још се нису **наиграли** кад је звонило за **претчас** послеподневне смене и **Анина** сестра, **ученица** седмог разреда, подсетила је **Ану** и шестаке да је време да пођу **кућама**. Договорили су се да и **прекосутра** понесу „Монопол” у **школу** – **сутра** неће моћи да се **друже** и **играју** у **школском** дворишту јер уче за предстојећи контролни из математике. „**Школовање** баш може да буде забавно”, шалио се један од **ученика** док су се удаљавали од **школе**. Марко се посебно радовао сусрету с **укућанима**, којима ће испричати како су он и његова најбоља **другарица** **подучили** целу **дружину шестака** новој **друштвеној** **игри**.

• Одговори на питања и реши задатке који следе.

a) Препиши све именице из текста у којима препознајеш реч **игра**.

b) Који су све глаголи у чијем је саставу реч **игра** употребљени у тексту?

b) Како гласи присвојни приdev од властите именице **Ана**? _____

c) Напиши све речи које проналазиш у тексту, а које су настале од речи **школа**.

a) Од које је речи настала именица **дружина**? Понађи у тексту и један глагол добијен од те речи.

b) Шта повезује речи **сутрашњи** и **прекосутра**?

Примећујеш да неке речи настају од других, односно да у њиховом саставу можеш препознати друге речи или њихове делове. У тексту с почетка ове лекције нашло се много таквих примера: именица **укућанин** добијена је од именице **кућа**; од глагола **учити** добијени су глаголи **научити, подучити**, као и именице **учење** и **ученик**; од основног броја **шест** добијени су редни број **шести** и именица **шестак** итд.

Процес настајања речи од једне или више других речи, односно њихових делова, назива се **творба** или **грађење** речи.

Речи које настају од једне или више других речи или њихових делова називају се **творенице**.

👉 Напиши по неколико твореница које су настале од следећих речи:

- a)** рад _____;
- б)** лек _____;
- в)** град _____.

- Упореди творенице са речима које су ти послужиле као полазиште за творбу. Да ли су речи РАД, ЛЕК и ГРАД добијене од неких других речи? ◀◀◀

Како што примећујеш, неке речи се не могу разложити на саставне делове, односно нису творене од других речи.

Речи које нису настале од неких других речи или њихових делова називају се **просте речи**.

РЕЧИ ПРЕМА НАЧИНУ НАСТАНКА

ТВОРЕНИЦЕ

ПРОСТЕ РЕЧИ

Подела речи према настанку односи се само на речи које су пореклом из српског језика. Позајмљенице се не посматрају као речи које настају као резултат творбе, јер се она није ни дододила у нашем језику. Тако су, на пример, речи **фотосинтеза, биологија, супермаркет** и многе друге преузете као творенице из језика из ког су позајмљене, а у српском језику се не разлажу на делове.

👉 Посматрај реч БРОД и творенице које су настале од ње, а затим одговори на питања.

брод – бродоградилиште (именица): *Брођоѓадилишиће „Београд“*

– бродски (придев): *бродски капетан*

– бродити (глагол): *бродити Дунавом*

- Примећујеш ли неку разлику између творенице БРОДОГРАДИЛИШТЕ с једне и твореница БРОДСКИ и БРОДИТИ с друге стране?
- Од којих је речи сачињена именица БРОДОГРАДИЛИШТЕ?

Запажаш да су неке речи саграђене само од једне речи, док у саставу неких других можеш препознати две речи.

👉 Обрати пажњу на називе животињских врста, па одговори на питања.

▲ дугорепа сова

▲ краткодлаки шкотски овчар

- Шта мислиш, због чега птицу на слици називамо *дугорепом* совом, а врсту пса *краткодлаким* овчарем?
- Од којих су речи добијени придеви у називима ових врста?

👉 Обрати пажњу!

Истакнути придеви у следећим реченицама се разликују по начину творбе.

Мама није хтела да нам купи шнауцера јер каже да је превише **длакав** и да се много лиња – свуда по намештају и одећи остајаће нам његове длачице. Зато смо за кућног љубимца изабрали **краткодлаког** овчара и дали му име Мики.

- Коју реч препознајеш у саставу оба придева?

Изведеница **длачица** добијена је такође од именице **длака**, али се у процесу творбе догодила једна гласовна промена, односно изменио се гласовни састав ове творенице. О којој се промени ради, али и много више о гласовним променама и разлогима због којих долази – учићеш у посебном поглављу Граматике.

Именица **длака** је проста реч, а од ње су саграђени придеви **краткодлак** и **длакав**. Закључујеш да су придеви истакнути у реченицама саграђени од исте просте речи. Ипак, ове две творенице разликују се по томе што је придев **длакав** добијен само од једне речи – именице **длака**, а у састав придева **краткодлак** улазе делови двеју речи – део придева **краткак** (кратк-) и део именице **длака** (длак-).

У састав придева **длакав** улази и наставак **-ав**. О наставцима којима се граде нове речи учићеш у току ове године.

👉 По започетом моделу, на линијама напиши од којих су речи добијене дате речи:

воден вода,

водостај вода, стајати,

тврдоглав _____,

оштроуман _____,

брзина _____,

веровати _____.

У зависности од тога да ли су саграђене од једне или више речи, односно њихових делова, творенице се деле на изведене и сложене речи.

Изведене речи (изведенице) саграђене су од једне речи, док у састав сложених речи (сложеница) улазе најмање две речи, односно њихови делови.

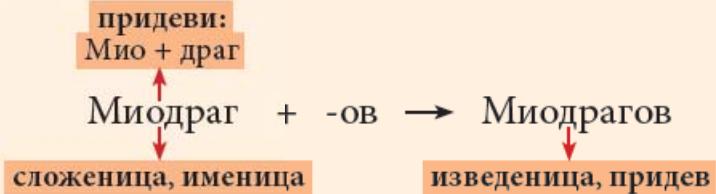
Знам више

Творбени поступак при коме се од двеју речи, односно творбених основа добија нова реч назива се **слагање (композиција)**. У овом процесу настају **сложене речи – сложенице**. Више о овом начину грађења речи учићеш у старијим разредима.

Обрати пажњу!

Када одређујеш да ли је реч по свом саставу изведенница или сложеница, буди обазрив/-а. Прво је важно да препознаш од које је тачно речи твореница настала. И изведенница и сложеница могу послужити као полазна реч од које се граде друге речи. Посебно, при томе, обрати пажњу на то да и од сложенице може настати изведенница. На пример, стара српска мушки имена по начину настанка често су сложенице, а присвојни придеви добијени од њих – изведенице.

Провери знање

1. У следећим низовима речи подвuci ону која је проста:

- a)** ручни, руковати, наруквица, рука, ручица;
- b)** мисао, помислити, замисао, измишљати, мислилац.

2. Напиши у свесци неколико твореница од речи МЛАД.

3. Напиши од којих су речи настале следеће творенице:

градити _____, вероучитељ _____, леден _____,

књижица _____, страхопоштовање _____, старац _____.

Породица речи и корен речи

► породица речи ► корен речи

Подсети се ◀◀◀

1. Пажљиво прочитај следећи текст и обрати пажњу на истакнуте речи.

Тата нас је од малих ногу учио да будемо вредни и поштени. „**Рад** је створио човека! Важно је само да оно што одаберете као животни позив **радите** часно и предано”, говорио нам је. Мама се није сасвим слагала са тиме: „Треба да учите и будете добри ћаци! Данашње време је сурово – не цени се довољно квалитетан **радник**, занатлија, **земљорадник!** **Радничка** класа једва саставља крај с крајем. Мој вам је савет да упишете факултет. Више ће вас ценити и боље ћете **зарадити!**” Брат и ја још увек нисмо мислили о **заради**, па смо после школе гледали да што пре **урадимо** домаћи и истрчимо у двориште са фудбалском лоптом. „Живео **нерад**”, прекоревао би нас тата. А мама се смејала полазећи у **радњу** по намирнице: „Ко зна, можда ипак неће бити јефтина **радна** снага, него фудбалери!”

2. Коју прсту реч препознајеш у саставу свих истакнутих твореница?

_____

3. Напиши какве су по начину настанка следеће творенице:

радник _____, земљорадник _____,

радња _____.

► Размисли шта значи свака од истакнутих речи у тексту. Јесу ли оне по значењу повезане са прстом речју од које су добијене?

- Обрати пажњу на значење следећих твореница:

радник – човек који *ради*, обавља неки *јосао*, бави се одређеним *занимањем*;

радни (дан, учинак) – који служи за *рад*, који се односи на *рад*;

зарада – новац који се заслужи, стекне *радом*. ◀◀◀

Како што примећујеш, истакнутим речима није заједнички само гласовни склоп. Осим што их повезује прста реч **рад**, која улази у њихов састав, све ове творенице су и значењем повезане са њом. Таква група речи које су међу собом повезане у погледу творбе и значења назива се породица речи.

Све изведене и сложене речи, као и прста реч од које су добијене, заједно чине породицу речи.

► Обрати пажњу на изведенице и сложенице у следећој породици речи, а затим подвуци део који је заједнички свим њеним члановима:

мирани, мирноћа, миротворац, немир, немира, помирити се, размирица, мировати, умирити, примирје, мирољубив.

- Да ли су речи МИРИС и МИРИШЉАВ повезане са речима у претходном низу?

Најмањи део речи који је заједнички свим члановима једне породице речи назива се корен. У њему је садржано основно значење које повезује све речи унутар те породице: ЖИВоӣ, ЖИВаӣ, ЖИВаль, ЖИВосӣ, ЖИВахан, ЖИВнӯӣ, ЖИВеӣи.

Обрати пажњу!

Гласовно поклапање делова у различитим речима није довољно да бисмо могли рећи да оне припадају истој породици речи. Попут породице људи који су повезани сродством и узајамном блискошћу, и речи у породици морају бити блиске и повезане по значењу.

У тексту на почетку ове лекције нашли су се чланови породице речи чији је корен реч **рад**: *радиӣи, радник, земљорадник, раднички, зарадиӣи, зарада, урадиӣи, нерад, радња, радни*.

Као што видиш, неке речи се поклапају са кореном који је заједнички свим речима у тој породици. Наравно, није увек тако.

Ако обратиш пажњу на истакнути корен у речима:

вода, водостај, воденица, подводни,

закључујеш да он у овом случају уопште није целовита реч. То је сасвим очекивано, јер је корен, као што смо научили, најмањи заједнички део свих чланова једне породице речи и он чува значење које им је свима заједничко. У корену **вод-** сачувано је значење у *вези са водом*.

Језичке зачкољице!

Погледај истакнуту реч у примерима:

Дедин стари **радио** се покварио.

Радио Београд има занимљиве емисије о култури.

У првој реченици реч **радио** означава *радио-йријемник, уређај*, а у другој *установу која преноси ћоворне и музичке емисије*. Примећујеш да ни у једном значењу ова реч није повезана са члановима породице чији је корен реч РАД. Она им није творбени сродник и гласовно поклапање које уочаваш представља случајност.

С друге стране, неретко се дешава да корен буде теже уочљив, и то због различитих промена које се дешавају у гласовном саставу речи.

посао – по~~с~~лови
запослiti – запо~~ш~~авати

близу – ближе – најближе
близина – близкост

У истакнутим деловима речи које припадају истој породици примећујеш да долази до гласовних промена. Корен просте речи *посао* и њених творбених сродника јесте део *посл-*. То доказују и бројне друге изведенице и сложенице у српском језику: *послић, послодавац, пословни, упослiti, пословати, запослен*.

Основно значење прилога *близу* јесте на малом одстојању, у близини, недалеко. *Близина* је пак мала удаљеност, мало одстојање од нечега. А шта је *блискост*? То је, заправо, стање или особина која подразумева емотивну близину, духовну повезаност, приснот. За онога ко је физички на малој удаљености – кажеш да ти је *близу*, а за онога ко ти је добар пријатељ, са ким делиш тајне, у кога имаш поверења, рећи ћеш да ти је *близак* пријатељ. Све ове речи *близу, ближе, близина, блискост* и многе друге припадају породици речи чији је корен *близ-*.

► Заокружи у следећим низовима речи ону која није члан те породице. Кад то урадиш, у осталим речима у сваком низу подвуци део речи који представља њихов заједнички корен.

- a) расадник, засадити, сада, садница, усадити
- b) летети, полет, клетва, налетети, летелица
- c) олако, лакирати, лакоћа, лаковеран

► Допуни табелу тако што ћеш разврстati наведене речи према породицама којима припадају и одредити им корен:

срећа, потврдити, мисао, усрећити, грана, помислити, стврднути, разгранат, размишљање, тврд, пресрећан, гранати се.

Породице	Речи	Корен
Породица 1	грана,	
Породица 2	стврднути,	
Породица 3	пресрећан,	
Породица 4	размишљање,	

Имај на уму да код неких речи долази до гласовних промена, па се корен можда „сакрио“ у мало измененом облику. Али, ти добро размисли пре него што решиш задатак!

Графикон који следи олакшаће ти памћење градива из лекција које се тичу корена речи, твореница које од њега настају, али и породице речи.

Провери знање

1. Подвуци корен у следећим речима:
  - a) обојити, боја, бојанка, бојица;
  - b) дрвен, одрвенети, дрворед, дрво;
  - c) сладак, сладити, сладолед, слаткиш.
2. У следећим породицама речи заокружжи ону која је „уљез“:
  - a) изрод, родити, родбина, продати, сродник;
  - b) воденица, вода, водити, водица, водноша.
3. Групиши наведене речи у породице и напиши просту реч од које су остале настале:
школовати се, цветати, школа, расцветан, школски, цвет, школарац, цветић.
  - a) Породица речи: _____;
проста реч: _____.
  - b) Породица речи: _____;
проста реч: _____.

Саставни делови твореница

- ◀ творбена основа ▶ извођење/деривација ▶ суфикс
- ◀ наставак за облик ▶ граматичка основа ▶ префикс ▶ префиксација

Подсети се ◀◀

Говорећи о подели речи према начину настанка, научили смо да постоје **просте речи**, које су творбено недељиве, и **творенице**, које су добијене од других речи и/или њихових делова. У зависности од тога да ли су саграђене од једне речи или пак у њихов састав улазе две речи (односно њихови делови), међу твореницама разликујемо **изведене** и **сложене** речи (**изведенице** и **сложенице**).

У лекцијама које следе сазнаћеш више о саставним деловима твореница и упознаћеш се са различитим начинима грађења речи у српском језику. Више о сваком појединачном творбеном начину учићеш у вишим разредима.

Грађење речи додавањем суфикса

▶ Допуни следеће реченице одговарајућим твореницима, водећи рачуна о значењу и смислу. У неким случајевима ти проста реч у загради помаже да начиниш жељену твореницу.

Марко и Маша су моји најбољи друг и _____. Они су близанци. Маша често облачи братовљеве мајице, јер воли да јој буду мало веће, али Марку су _____ (сестра) мајице тесне. Обоје су талентовани за цртање, па било да боје темперама или _____ (вода) бојицама, никада не замрљају позадину као ја. Могли би да постану врхунски сликар и _____, али их сликарство не занима много. Имају пса Џекија, са којим се радо играм. Једва су убедили родитеље да га удоме, јер њихова мама каже да псима није место у стану. Кад је она била дете, имала је у дворишту _____ (кућа) за псе и њен љубимац никада није прелазио _____ (кућа) праг.

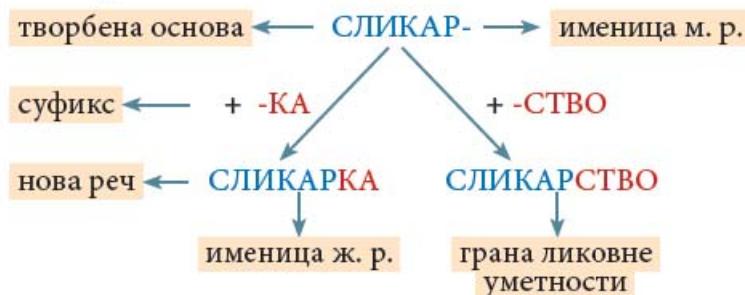
- Обрати пажњу на речи којима је допуњен текст. Какве су све оне по начину настанка: просте речи, изведенице или сложенице? _____
- Од које је речи добијена именица КУЋИЦА? _____ А од које придев ВОДЕН?

Творбена основа је део полазне речи на који додајемо наставке (суфикс). У неким случајевима она се поклапа са полазном речју.

Творбена основа код именице **сликар** иста је као полазна реч, и од ње настају друге именице.

Не заборави да се суфикс и творбене основе пишу са цртицом! Именица је **сликар**, али творбена основа речи **сликарство** гласи **сликар-**, а суфикс је **-ство**.

Све речи којима је требало да допуниш реченице у наведеном тексту добијене су додавањем наставка за грађење нових речи на полазну реч, односно на неки њен део: **друћарица, сесирић, воден, сликарка, кућица, кућни**.

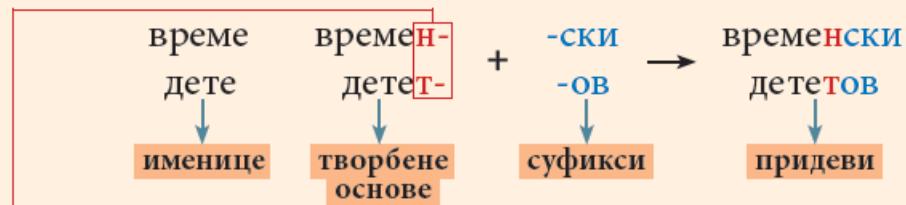
Овакав начин грађења нових речи у српском језику назива се **извођење** или **деривација**. Извођење подразумева додавање наставака за грађење нових речи на творбену основу, при чему настају изведене речи (изведенице).

Наставци који се додају на творбену основу полазне речи и помоћу којих се граде нове речи називају се **суфикси**.

При грађењу нових речи, суфикс се увек додају **иза** творбене основе, тачније настављају се на њу, због чега се зову и **наставци**.

Језичке зачкољице!

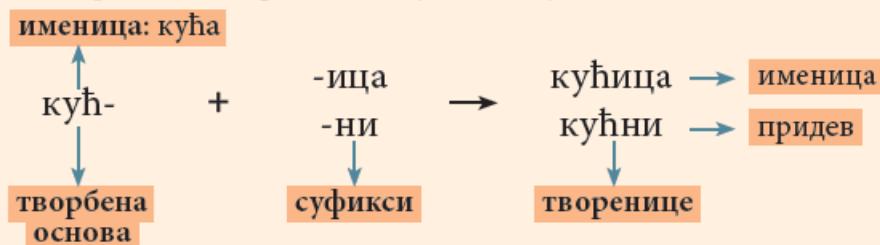
Може се десити да творбена основа именице на коју се додаје суфикс буде дужа од саме именице. На пример, придеви добијени од именица **време** и **дете** гласе **временски** и **дететов**.

Откуда ово проширење? Творбене основе неких именица средњег рода проширене су зато што те именице у својој промени по падежима такође добијају проширење (*време, времен-а, времен-у, времен-ом; дете, детет-а, детет-у, детет-ом* итд.).

Обрати пажњу!

Некада се творбена основа на коју се додају суфикс поклапа са целом полазном речју, а некада представља само један њен део. Упореди претходно наведене творенице **сликарка** и **сликарство** са твореницама **кућица** и **кућни**.

▶ Одреди творбене основе и суфиксе у следећим речима:

сатић _____,
папирни _____,
глават _____,

вођарство _____,
воћка _____,
лекарски _____.

▶ У следећим речима подвуци суфиксе:

цветни, носоња, писац, травчица, учитељ, младост, Милошев, златиборски, мишји, продавница, пеџарош. ◀◀◀

▶ Заокружи изведенице међу речима у датом низу:

сивкаст, играчица, вукови, тврдоглавост, Београд, човечуљак, вукодлак, школски. ◀◀◀

Примећујеш да смо се до сада у овој лекцији сретали искључиво са именницама и придевима који су добијени додавањем суфикаса на творбену основу полазне речи.

Тако је, али и међу глаголима у српском језику веома је уобичајено извођење и често се управо овим творбеним начином од глагола свршеног вида граде глаголи несвршеног вида.

Знам више

И глаголи свршеног вида на -ТИ у инфинитиву имају унутар себе глаголски суфикс, испред инфинитивног наставка: нпр. суфикс -А унутар глагола *prod-A-ти*. Овакви суфикс унутар речи представљају особеност српског језика. Такав је и суфикс -А у несвршеним глаголима *leg-A-ти*, *xod-A-ти*, суфикс -Е унутар глагола *жив-E-ти*, суфикс -ИРА унутар глагола *auz-IRA-ти* и бројни други.

Глагол свршеног вида	Глагол несвршеног вида
продати	продавати
успети	успевати
записати	записивати

▶ У колони **a)** напиши несвршене парњаке наведених свршених глагола, а у колони **b)** напиши свршене глаголе од којих су изведени дати несвршени глаголи.

a) застрашити _____

b) _____ удавати се

разумети _____

_____ истеривати

издати _____

_____ сагоревати ◀◀◀

Важно је да приметиш да су **-ава-**, **-ева-** и **-ива-** такође наставци (суфикс) који се додају на творбену основу полазног глагола, само што иза суфикса иде и обавезан наставак за облик инфинитива: **-ТИ**.

👉 Направи придеве од следећих именица и напиши одговарајуће облике на линијама.

школа _____ (час)

Милош _____ (конак)

цвет _____ (ливада)

Ниш _____ (Бања)

- Направи од датих придева нове придеве, тако да значење изведените одговара објашњењима у загради.

плав – _____ (који је мало плав)

блед – _____ (који је у мањој мери блед,
помало блед) ◀◀

Примећујеш да се придеви могу изводити и од именица, али и од других придева.

Наравно, придеви се могу изводити и од глагола:
крештав < *крештати*,
светлуџав < *светлуџати*.

Разликовање творбене од граматичке основе и суфикса од наставка за облик

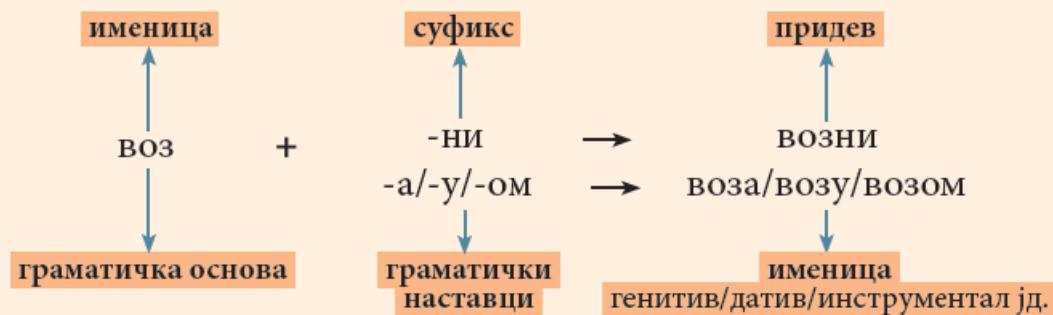
👉 Промени по падежима именицу ВОЗ.

Падеж	Једнина	Множина
номинатив		
генитив		
датив		
акузатив		
вокатив		
инструментал		
локатив		

Обрати пажњу!

Научи да правиш разлику између творбе нових речи и различитих граматичких облика исте речи. Суфикс представљају наставке за творбу нових речи, док граматички наставци дају други облик исте речи.

Наставак за облик речи додаје се на граматичку основу речи и на тај начин се добија њен други облик. У њих убрајамо наставке за падеж, лице, род, број и наставке за глаголске облике.

▶ Подвуци придев добијен од творбене основе ВОЗ- у свакој од датих реченица.

Возни парк у татином предузећу чини неколико аутомобила. Међутим, један ауто није у возном стању. ◀◀◀

Наставак **-ни** у придеву *возни* представља **суфикс**, тј. **наставак за творбу речи**. Од творбене основе ВОЗ-, додањем суфикса, добијају се и друге изведенице, на пример: *возић* (мали воз), *возач* (онај који вози).

💡 Обрати пажњу!

Суфикси су наставци који се додају на творбену основу и служе за грађење нових речи (*возни*, *књижара*, *учиштељ*).

Наставци за облик су граматички наставци и додају се на граматичку основу како би реч добила други облик (*воз* – *возови*, *књига* – *књиге*, *учиште* – *учим*, *учиш*).

Провери знање

1. Одреди корен, творбену основу и граматичку основу изведенних речи датих у табели.

Речи	Корен	Творбена основа	Граматичка основа
зубарка			
вођарство			
лавовски			

2. У следећим речима подвуци суфикс:

младић, старац, лепота, оштроумност, вредноћа, зидар.

3. Одреди творбену основу и суфикс у следећим речима, као у датом примеру:

учитељица учитељ- + -ица,

срећник _____,

гледалац _____,

тањирић _____,

старост _____,

црвенкаст _____.

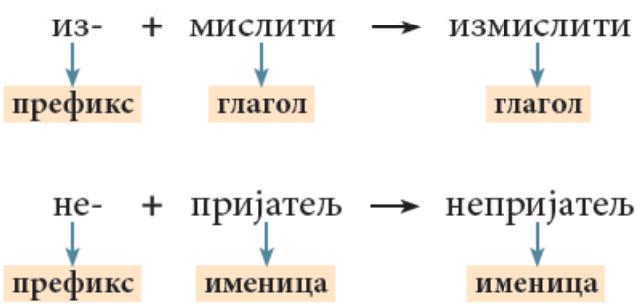
Грађење речи додавањем префикса

👉 Попуни следећу табелу према започетом моделу.

измислiti	из + мислитi
непријатељ	не + пријатељ
одгурнути	
разрадити	
невоља	
подугачак	
сапутник	
безброј	
направити	
прабаба	
пропустити	

Префикси су творбени елементи који се додају испред творбене основе и служе за грађење нових речи.

Овакав начин творбе назива се префиксација и подразумева додавање префикса на творбену основу полазне речи.

Нове речи које настају у процесу префиксације сматрају се сложеницама.

Примећујеш да су многи префикси настали од предлога, нпр. **из-**, **од-**, **по-**, **са-**, **без-**, **на-**. Префикс **не-** означава негацију и постао је од одричне рече *ne*. Ипак, има и префикса који не потичу од самосталних речи, нпр. **раз-**, **пра-**, **про-**.

Префикси се најчешће додају глаголима и тако настају нови глаголи. Они су често видски парњаци свршеног вида у односу на полазни несвршени глагол.

Погледај колико нових глагола настаје додавањем префикса на глагол *мислити*:

▶ Користећи префикс ПРА-, ПО-, ДО-, ЗА-, УЗ- и НЕ- направи сложенице од датих речи (сваки префикс искористи само једном):

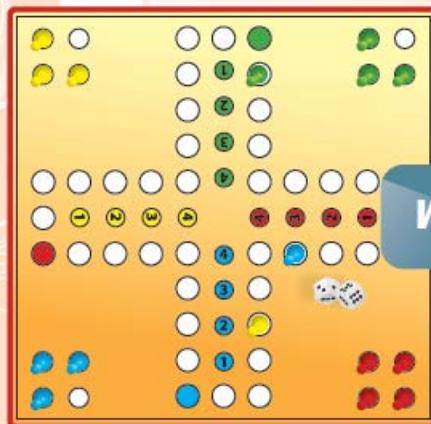
шума _____, висок _____, раст _____,
пријатељ _____, говорити _____, волети _____.

- Међу речима у низу подвуци сложенице са префиксима:

посао, безбрижан, малокрвност, нетачан, сутрађанин, оловчица, неговати,
разумети. ◀◀◀

Провери знање

1. Посматрајући следећи графикон и користећи научено градиво о подели речи по начину настанка и саставним деловима твореница, одговори на питања и реши задатке.

- a) Одреди творбену основу и префикс/суфикс у следећим речима, као у датом примеру:

саиграч са + играч, играчка _____,
игрица _____, заиграти _____.

2. Подвуци суфиксе у речима које су добијене њиховим додавањем на творбену основу:

игралиште, надигравати се, играч, играчица, заиграти.

3. Подвуци творбену основу у следећим речима:

играч, играчка, игрица, играчица, саиграч.

4. Од које је полазне речи добијен глагол НАДИГРАВАТИ СЕ? _____

5. Користећи префикс ПО- и У- направи одговарајуће сложенице од глагола ИГРАТИ СЕ и допуни реченице:

a) Мало смо _____ у школском дворишту после наставе.

б) Фудбалери су _____ тек у другом полувремену и постигли гол.

Аугментативи и пејоративи

▶ Пажљиво прочитај следећи дијалог и размисли о значењу истакнутих речи.

Зорка: Е, мој комшија... Толику си **кућетину** саградио, а деца одоше у иностранство!
Сад шеташ горе-доле по празним **собетинама**!

Миле: Нека, Зорка... Није мој син оне силне **књижурине** прочитao и изучио да се овде злопати!

Зорка: Данас ће моји у госте! Требало је већ да стигну, али ова **кишурina** их успорила... Ух... Да знаш само колико сам **шерпетина** хране скувала! Хајде код нас, да не седиш сам у толикој **кућерини**!

Миле: Хвала, други пут... (у себи: „Докона **женетина**! Сваки дан само протури ову **главурду** преко ограде!”)

- Каква је кућа у овој причи и зашто је приповедач назива **кућетином** и **кућерином**?

-
- Шта мислиш, какве су по обиму књиге из којих је учио Милетов син?
-

- Подваци придеве којима се може описати **киша** у претходном тексту:

јака, слабашна, обилна, пријатна.

- Напиши на линијама од којих су речи добијене подвучене именице:

кућетина _____, собетина _____,
књижурина _____, кишурina _____,
шерпетина _____, кућерина _____,
женетина _____, главурда _____.

- Упореди дате творенице са речима од којих су настале. Који придев можеш употребити да опишеш **кућетину**, **собетину** и **главурду** у односу на **кућу**, **собу** и **главу**?

Примећујеш на основу наведених примера да неке речи представљају увећанице у односу на речи од којих су настале. Такве речи називају се аугментативи. Они настају у творбеном процесу извођења, додавањем суфикса на творбену основу полазне речи.

Аугментатив је облик именице којим се исказује увећање.

Назив аугментатив потиче од латинског глагола „*augmentare*”, што значи *повећати, увећати*.

Најчешћи суфикс којима се граде аугментативи су **-ина**, **-чина**, **-етина**, **-урина**, **-урда**, **-ерина**, али има их још много.

Обрати пажњу!

Погледај истакнуте речи у реченицама које представљају део Милетовог унутрашњег монолога:

„Докона **женетина**! Сваки дан само протури ону своју **главурду** преко ограде!”

Примећујеш да аугментативи у овим примерима имају погрдно значење. Комшиница Зорка заправо уопште не мора бити крупна жена, већ аугментативом Миле изражава некакав емотивни однос према њој у датом контексту – своју нетрпељивост, недопадање. Ни Зоркина глава није нужно заиста велика – може бити, али и не мора. Сигурно је само да Миле не жели да је види свакодневно.

Аугментативи **женетина** и **главурда** истовремено представљају и погрдне називе за жену и главу.

Пејоративи су речи погрдног значења.

Обрати пажњу!

Често је значење увећања истовремено праћено погрдним значењем, али није увек тако. Обрати пажњу на следеће примере:

- a) Ђоковић је **играчина**! После два сета заостатка, ипак је победио противника.
b) Милош Обилић је опеван као највећи херој наше епске поезије. **Јуначина** Косовске битке.

◀ Какво је значење аугментатива **играчина** и **јуначина** у овим примерима? Да ли се увећаницом изражава нешто позитивно или негативно? ◀◀◀

▶ Направи аугментативе од следећих именица:

рука _____, шофер _____, прозор _____,
нос _____, лампа _____, кутија _____,
баба _____, торба _____, птица _____.

Када именица означава нешто живо – човека, али и животињу, аугментатив је, ипак, чешће уједно и пејоратив: **баба** – **бабетина**, **шофер** – **шоферчина**, **птица** – **птичурина**.

- Издијој из ове групе изведенција три именице које, уз значење увећања, развијају нарочиту нијансу погрдног значења.

▶ На линијама напиши како гласе аугментативи датих именица:

магарац _____, крава _____, коњ _____. ◀◀◀

Знам више

Називи за животиње често се у српском језику метафорично употребљавају да означе человека и у највећем броју примера такви називи су пејоративи. Магарцем се експресивно у нашем језику може назвати глуп, непромишљен човек; крава је превише крупна или неинтелигентна женска особа, а коњем се погрдно назива незграпан и приглуп, ограничен човек. Обликом аугментатива код оваквих именица које означавају човека само се појачава погрдно значење.

Дакле, пејоративи не морају бити аугментативи. Пејоративи су и речи *носочња*, *главоња*, *алапача*, *блујак*, *плачљивко*, *клема*, *будала*. У жаргону се такође користе погрдни називи за људе, како због физичког изгледа, тако и због духовних особина: *бандер*, *буре*, *бузован*, *јасер*, *смарач*.

Ове и сличне називе за человека није пристојно користити у комуникацији са другим људима – ни у ословљавању и директном обраћању, ни када говоримо о другим особама. Уопште, употреба пејоратива у разговору је одлика непристојности и недостатка језичке културе.

О учитивим формама обраћања и многим другим занимљивостима које се тичу језичке културе учићеш у посебном поглављу.

Провери знање

1. Напиши од којих су речи добијени следећи аугментативи:

волина _____, зградетина _____, мајмунчина _____,
брадурина _____, мајчетина _____, бабускера _____,
папирчина _____, косурдача _____, мајичетина _____.

- Напиши на линији које од ових речи уједно представљају и пејоративе.
-

2. Према датом моделу, одреди творбене основе и суфиксне следећих аугментатива и пејоратива.

козетина коз- + -етина

медведина медвед- + -ина

зградетина зград- + -етина

главурда главур- + -да

птичурина птич- + -урина

докторчина доктор- + -чина

3. Напиши одговарајуће аугментативе и пејоративе користећи дата објашњења:

- a) велика, груба рука _____ или _____;
б) суров официр, којег војници не воле _____;
в) велика или неудобна ципела _____.

Деминутиви и хипокористици

▶ Прочитај пажљиво следеће реченице, размисли о значењу истакнутих речи и одговори на захтеве.

Сваки зимски распуст проводимо у дединој **кућици** на обронцима планине Таре.
Девојчица је **ручицом** помазила **кученце** које јој се врзмalo око ногу.

На **сточићу** у углу собе били су постављени **тањирићи** и таџна са колачима да се гости послуже.

Моја **сестрица** Ива има тек једну годину, али већ зна да каже „**мама**“ и мене зове „**бата**“. За домаћи задатак добили смо да прочитамо две **причице** из књиге.

- а)** Шта мислиш, како изгледа кућа о којој се говори у првој реченици? Који јој описни приdev најбоље пристаје? _____
- б)** Подвуци приdevе којима се може описати дечакова сестра у четвртој реченици:
мала, досадна, мила, размажена, плачљива, драга.
- в)** Какве мислиш да су приче у последњем примеру? Делује ли ти да су обимне?
- г)** Напиши од којих речи су добијене именице истакнуте у тексту.

- а)** Упореди творенице са речима од којих су настале. Који приdev можеш употребити да опишеш **тањирић**, **сточић** и **причицу** у односу на **тањир**, **сто** и **причу**?

Примећујеш да све ове изведенице представљају умањенице у односу на полазне речи.

Речи које означавају нешто умањено у односу на реч од које су настале називају се **деминутиви**.

Назив **деминутив** потиче од латинског глагола „deminuere“ што значи *смањивати*, односно од латинског приdevа „deminutus“ што значи *умањен*.

Деминутиви обично настају додавањем суфикса на творбену основу полазне речи, на пример: **кућијица**, **сайић**, **сточић**.

Деминутиви су врло често исто времено и речи одмила. Такве речи називају се **хипокористици**.

Најчешћи суфикси којима се граде деминутиви су **-ица**, **-ић**, **-чић**, **-че**, **-енце**, **-аице**, или има их још много.

Хипокористици су, на пример, разне речи које користимо тепајући драгим људима и животињама: **маџа**, **мега**, **Миша**, **слонче**, **таја**, али и речи одмила за неживе појмове: **срдаџиће**, **стомаче**.

Обрати пажњу!

Повезаност значења између деминутива и хипокористика посебно долази до изражаваја код именица којима се означавају живе бића.

► Обрати пажњу на деминутив у следећем примеру:

Новинарчићи свашта пишу зарад профита.

- Упореди изведеницу **новинарчић** са речју од које је настала, а потом заокружи слово испред тачног описа особе именоване овим деминутивом.

- a) реч одмила према речи **новинар**: драг, симпатичан новинар
b) поуздан новинар који добро обавља свој посао
v) лош представник новинарске професије, онај који несавесно обавља новинарски посао

Обрати пажњу!

Није свака умањеница истовремено и реч одмила. Напротив, код именица којима се означавају људи, и то представници занимања или припадници неких друштвених слојева – деминутиви често имају презриво, подругљиво значење.

Примећујеш да значење деминутива највише зависи од контекста, тачније од осећања или става говорника према некоме или нечemu. У датом примеру деминутив је заправо близи пејоративима него хипокористицима. Ипак, исти деминутив у другачијем контексту може бити и реч одмила:

*Талентовани млади **новинарчић** написао је дивну рејортажу о изложби.*

Провери знање

1. Направи деминутиве од следећих речи и заокружи оне који су уједно и хипокористици.

сунце _____ књига _____ директор _____
пиле _____ дечак _____ врата _____

2. Који облик деминутива из претходног задатка може развити и подругљиво значење? _____

3. У одломку из новеле „Вањка” Антона Павловича Чехова, који се налази у Читанци, на стр. 159–161, Вањка у писму ословљава деду са ДЕДИЦЕ, а мајку са МАЈЧИЦЕ, тепа им. Такве речи којима некоме тепамо, речи одмила називају се _____.

Обнови и понови

ПОДЕЛА РЕЧИ ПО НАЧИНУ НАСТАНКА

ПРОСТЕ РЕЧИ

стар

са

КОРЕНОМ

– најмањим делом речи који им је свима заједнички, чине

ПОРОДИЦУ РЕЧИ

ТВОРЕНИЦЕ

старац
прастар
старовековни
стармали

ТВОРЕНИЦЕ СА СУФИКСИМА

стар- + -ац → старац
тврбена основа суфикс нова реч

ТВОРЕНИЦЕ СА ПРЕФИКСИМА

пра- + -стар → прастар
префикс тврбена основа нова реч

САСТАВНИ ДЕЛОВИ ТВОРЕНИЦА

стар-

тврбена основа

-ица

суфикс

старица

нова реч

стариц-

граматичка основа

-а/-е/-ом

граматички наставци

старица/-е/-ом

граматички облици исте речи

Провери шта знаш 1

1. Напиши од којих су речи настале следеће творенице:

- а) лекар _____, б) виноград _____,
в) лекарски _____, г) грађанин _____.

2. Разврстај речи у следећем низу према начину настанка:

ловац, нов, ловиште, зуб, лекар, новост, зубобоља, лов, зубар, новинар, немир, улов, риболов, зубни, новоградња, лек.

- Просте речи: _____
- Изведенице: _____
- Сложенице: _____

3. Подвуци реч која не припада датој породици и на линији напиши корен који је заједнички свим речима:

мирани, миротворац, мирис, мировати, умирити, немир, мир, немирко.

- Заједнички корен је: _____.

4. Одреди творбену основу и суфикс у следећим речима, као у датом примеру:

краљица <u>краљ-</u> + <u>-ица</u> ,	простак _____,	школарац _____,
тежина _____,	главоња _____,	пеџарош _____,
родитељски _____,	младост _____,	папирни _____.

5. Одреди корен, творбену основу и граматичку основу твореница датих у табели.

Твореница	Корен	Творбена основа	Граматичка основа
сликарка			
раднички			
главатост			
сестрински			

6. Одреди творбену основу, суфикс и граматички наставак речи датих у табели.

Реч	Творбена основа	Суфикс	Граматички наставак
кућица			
новинарима (датив мн.)			
лекарке (номинатив мн.)			
испитивати			

1

1

1

1

1

1

1

7. Подвуци суфикс у следећим речима:

пекар, пекарски, шољица, радост, носоња, ловиште.

1

8. У датим речима подвуци префикс:

прастар, разљутити се, непријатељ, измислити, сапутник.

1

9. На линијама напиши од којих су речи добијени следећи аугментативи и пејоративи и подвуци суфикс којима су изведени.

кишетина _____

змијурина _____

мајсторчина _____

ножурда _____

књижурина _____

медведина _____

главуда _____

лоповчина _____

оловчетина _____

тањирчина _____

1

10. Напиши деминутиве и хипокористике од следећих именица:

глас _____,

кутија _____,

жена _____,

задатак _____,

мајка _____,

село _____,

слон _____,

рука _____,

куче _____,

сан _____.

Тест бодујеш као да си на малој матури. Један задатак носи један бод. Зато је важна тачност и прецизност у давању одговора. Решења теста налазе се на крају уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добар 3	врлодобар 4	одличан 5
---------	-------------	-----------	---------	-------------	-----------

	1–2	3–4	5–6	7–8	9–10
--	-----	-----	-----	-----	------

ГЛАСОВИ

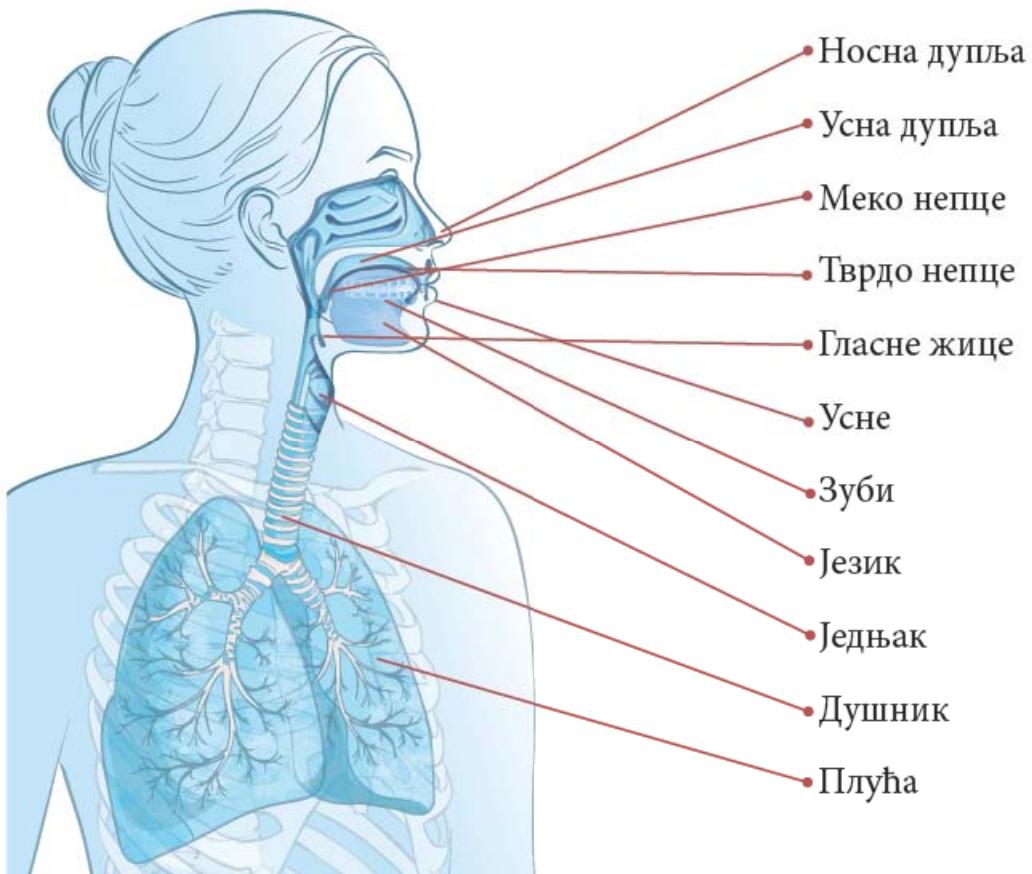
Када се слог заврши
вокалом, лак је за певање:
Ла, ла, ла, лааа...

Ја ћу пробати са вокалом
И и нотом МИ:
Ми, ми, ми, мииии...

Настанак гласова и говорни органи

◀ глас ▲ слово ▢ фонетика

Захваљујући својим рукама, уму и говору, човек се сматра најинтелигентнијим бићем у природи. Од свих живих створења у природи, само људи могу да говоре, јер једино они имају развијене говорне органе.

▲ Органи који учествују у говору

Говорни органи су: носна дупља, усна дупља, меко непце, тврдо непце, гласне жице, усне, зуби, језик, једњак, душник и плућа. Њиховим радом стварају се **гласови**. Из плућа полази ваздушна (говорна) струја која је неопходна за њихов изговор. Она пролази кроз душник и долази до гркљана, у ком се налазе гласне жице. Реч је о два мишићна набора на зидовима гркљана, постављеним један наспрам другога. Гласне жице су затегнуте, а под утицајем ваздушне струје оне затрепереле. Од тих трептаја потиче звучност појединих гласова. Гласовна струја након тога долази до усне дупље.

Језик је најпокретљивији говорни орган. Мењањем свог облика и положаја, он долази у додир са осталим говорним органима у усној дупљи, тврдим и меким непцем, и ствара могућност за изговарање појединих гласова. Усне и зуби, такође, учествују у обликовању гласова, јер представљају препреку ваздушној струји.

Говорне органе можемо поделити у три групе:

1. група: плућа, трубушни мишићи, дијафрагма и душник.

Плућа служе за прикупљање ваздуха, а трубушни мишићи и дијафрагма истискују ваздух да би прошао кроз душник.

2. група: гласне жице, језик, задње и предње непце, алвеоле, зуби и усне. Треперенjem гласних жица, покретањем језика и усана настаје глас. Алвеоле, зуби и непце представљају препреке за стварање гласова.

3. група: ждреона, усна и носна дупља. Ови органи појачавају гласове и дају им тон и боју. Они су тзв. резонатори.

Сваки глас има своју висину, јачину и боју, а сваки човек специфичну боју гласа. Боја гласа зависи од облика усне и носне дупље.

Од гласова настају слогови и речи, а њихова основна улога је да стварају разлике у облицима и значењима речи.

➡ Обрати пажњу како је смењивањем само једног гласа на почетку, у средини или на крају речи добијено много нових значења: *rag*, *īag*, *cag*, *īīag*, *kag*, *jag*, *īon*, *īen*; *raīī*, *raj*, *rap*, *ram*. ◀◀◀

Глас је најмања говорна јединица, а слово је писана ознака за глас.

Знакови којима се у писању бележе гласови, којих у српском језику има тридесет, називају се **слова**. У нашем писму сваком гласу одговара једно слово и зато се наш правопис назива **фонетски**, а наука која проучава изговор и звучање гласова зове се фонетика. У неким језицима, нпр. у енглеском или у немачком, један глас може се обележавати са више слова.

Фонетика је наука која се бави проучавањем изговора и звучањем гласова.

Провери знање

1. Подвуци назив најпокретљивијег говорног органа:

гласнице, зуби, језик, једњак, плућа.

2. Научна дисциплина која се бави проучавањем гласова једног језика назива се:

a) творба речи, **b)** морфологија, **c)** фонетика.

Заокружи слово испред тачног одговора.

3. Подвуци називе говорних органа од којих зависи боја гласа:

душник, тврдо непце, усна дупља, меко непце, носна дупља, језик, трубушни мишићи, зуби.

▲ Усна дупља

У српском језику, као и у многим другим језицима, исту реч **језик** користимо када мислимо на говорни орган и на средство комуникације. Од давнина је постојала свест о томе да је овај орган веома важан за говор, а самим тим и за комуникацију. Уколико би нам језик био потпуно укочен, не бисмо могли да производимо артикулисане гласове, већ само различите звукове. На тај начин би и комуникација била отежана.

Подела гласова српског језика – самогласници и сугласници

- ◀ самогласници (вокали)
- ◀ сугласници (консонанти)
- ◀ прави (шумни) сугласници
- ◀ сонанти (гласници)
- ◀ носни сонанти

Подсети се ◀◀

1. Постави руку на врат и гласно изговарај гласове А, Д, Е, Г, О, П. На овај начин лакше ћеш уочити јако треперење гласних жица приликом изговора поједињих гласова.
    - При изговору неких од ових гласова ваздушна струја наилази на препреке.
- Који су то гласови? _____

Сви гласови у српском језику деле се на **самогласнике (вокале)** и **сугласнике (консонанте)** у зависности од тога да ли ваздушна струја слободно пролази кроз усну дупљу или наилази на препреке.

У српском језику постоји пет самогласника: А, Е, И, О, У. Самогласници су гласови приликом чијег изговора ваздух слободно пролази кроз усну дупљу. При томе гласне жице у гркљану трепереле, па се зато они сврставају у **звукне гласове**.

Самогласници (вокали) јесу А, Е, И, О, У.

У српском језику постоји двадесет пет сугласника: Б, В, Г, Д, Ђ, Ж, З, Ј, К, Л, Љ, М, Н, Њ, П, Р, С, Т, Џ, Ф, Х, Ц, Ч, Џ и ЏИ.

Сугласници (консонанти) јесу гласови при чијем изговору ваздушна струја наилази на потпуне или делимичне препреке у усној дупљи.

- При изговору неких сугласника препрека на коју наилази ваздушна струја је потпуна и веома изразита и ти сугласници се чују као **шумови**. Има их укупно седамнаест и зову се **прави сугласници** или **шумни сугласници** (Б, Г, Д, Ђ, Ж, З, К, П, С Т, Џ, Ф, Х, Ц, Ч, Џ, ЏИ). У зависности од тога да ли при изговору правих сугласника гласне жице трепереле или не трепереле, они се деле на **звукне и беззвучне гласове**.
- С друге стране, при изговору преосталих осам сугласника (М, Љ, Р, В, Ј, Л, Н, Њ) препрека је само делимична и они се чују као **тонови праћени шумом**. Ови сугласници зову се **сонанти** или **гласници**. При њиховом изговору гласне жице трепереле, те су сви сонанти **звукни гласови**.

Прави сугласници су: Б, Г, Д, Ђ, Ж, З, К, П, С Т, Џ, Ф, Х, Ц, Ч, Џ, ЏИ.
Сонанти су: М, Љ, Р, В, Ј, Л, Н, Њ.

Као што можеш закључити, сонанти неким својим особинама подсећају на сугласнике (чују се као шумови и при њиховом изговору ваздушна струја наилази на препеку), док другим подсећају на самогласнике (звукни су, чују се делимично као тонови, али су праћени шумом).

Док изговараш сонанте М, Н, Њ, ваздушна струја пролази кроз нос, па се они називају и носни сугласници или носни сонанти.

Носни сонанти су М, Н, Њ.

Ради лакшег усвајања градива ове лекције, обрати пажњу на графикон.

САМОГЛАСНИЦИ (ВОКАЛИ)

А, Е, И, О, У

СУГЛАСНИЦИ (КОНСОНАНТИ)

ПРАВИ (ШУМНИ)

Б, Г, Д, Ђ, Ж, З,
Ц, П, К, Т, Џ,
Ш, С, Ч, Ф, Х, Ц

СОНАНТИ (ГЛАСНИЦИ)

М, Ј, Р, В, Ј, Л, Н, Њ

НОСНИ СОНАНТИ

М, Н, Њ

Провери знање

- Упиши у сваки кружић по један тражени глас.

- Заокружи све сугласнике у следећем палиндрому:

Ана воли Милована.

- У наведеним народним изрекама подвуци све сонанте.

- Мути као риба по плиткој води.
- Боји га се ко наковањ чекића.

Палиндром је реч, низ речи или реченица која се чита и значи исто било да посматраш слева надесно или обрнуто.

наковањ – ковачки прибор, метални ослонац, постоење на којем ковач кује

Подела сугласника по звучности

► звучни сугласници ► беззвучни сугласници

Већ знаш да се сви гласови у нашем језику, у зависности од тога да ли при њиховом изговору гласне жице трепереле или не, деле на звучне и беззвучне.

Звучни сугласници су они сугласници при чијем су изговору гласне жице затегнуте и трепереле, док су при изговору беззвучних сугласника оне опуштене и не трепереле.

У српском језику постоји седам парова звучних и беззвучних сугласника, док три беззвучна сугласника немају своје звучне парњаке.

Звучни	Б	Г	Д	Ђ	Ж	З	Ц	/	/	/
Беззвучни	П	К	Т	Ћ	Ш	С	Ч	Ф	Х	Џ

Звучне сугласнике ћеш лакше запамтити ако научиш следећу реченицу, чија почетна слова речи дају звучне сугласнике:

Баба грди деду: „Ђаволе живи, зашто џангризаш?”

Када су у питању беззвучни сугласници, за њихово лакше памћење може ти помоћи следећа реченица, у којој су они обележени почетним словима сваке речи:

Пера каже Томи: „Ћути, што се често хвалиш фирмираним ципелама?”

Преосталих осам звучних сугласника (М, Љ, Р, В, Ј, Л, Н, Њ), као што ти је већ познато, називају се **сонанти** или **гласници**.

Сонанте ћеш најлакше запамтити уз помоћ реченице у којој ове гласове представљају почетна слова сваке речи:

Многи људи радо воле јести лубенице на њиви.

➡ Разлику у звучности сугласника можеш уочити ако наизменично изговараш пар који чини звучни и беззвучни сугласник, на пример Б и П. Стави длан на врат да боље осетиш треперење гласних жица.

- Пробај да шапнеш глас Б. Видећеш да шапутањем звучних сугласника добијеш њихове беззвучне парњаке. ◀◀◀

Схваташ да док шапућеш, гласне жице не треперје и стога не осећаш вибрације. Ово можеш проверити и тако што ћеш ставити руку на грло (у нивоу гркљана), а затим једну исту реч изговорити наглас, па шапатом.

Обрати пажњу!

Ученици често греше када се у неком задатку тражи од њих да подвуку звучне и беззвучне сугласнике, односно звучне и беззвучне гласове.

Ако се у задатку тражи да подвучеш све **звучне сугласнике**, онда треба подвући све **сонанте**, као и **звучне сугласнике** из табеле.

Ако се у задатку тражи да подвучеш све **звучне гласове**, онда треба подвући све **сонанте**, све **звучне сугласнике** из табеле, као и све **самогласнике** (А, Е, И, О, Ј), јер су и они звучни гласови.

Провери знање

1. У следећој народној брзалици подвуци све звучне гласове:

НА ВРХ БРДА ВРБА МРДА.

2. У речи ЗЕКА звучни сугласник замени његовим беззвучним парњаком и напиши тако добијену речи.

3. Прецртај глас који не припада низу:

П, Г, Т, Ђ, Ш, С.

4. Заврши низ:

Б, З, Д, Ђ, ___, ___, ___.

5. Заокружи беззвучне сугласнике у следећим речима:

комедиограф, олимпијада, вегетација.

6. У стиховима из песме „Свети Сава” Војислава Илића, која се налази у Читанци, на стр. 64, подвуци све беззвучне сугласнике:

„Ко удара тако позно у дубини ноћног мира
на капији затвореној светогорског манастира?”

Подела сугласника по месту изговора (творбе)

- ◀ уснени (лабијални) сугласници ◀ зубни (дентални) сугласници
- ◀ надзубни (алвеоларни) сугласници ◀ предњонепчани сугласници (палатални)
- ◀ задњонепчани сугласници (веларни)

Осим по звучности, све сугласнике у српском језику можемо поделити и на основу тога где ваздушна струја наилази на препреку приликом њиховог изговора. У овој лекцији открићеш где настају сугласници.

➡ Изговори гласно сугласник Б. Шта примећујеш? Где настаје препрека приликом изговора овог гласа? ◀◀◀

Као што можеш да закључиш, препреку су створиле усне. На сличан начин изговарају се и сугласници П, М, В и Ф. Пошто се они изговарају на уснама, називамо их **уснени (лабијални) сугласници**. При изговору сугласника Б, П и М препреку стварају усне, док при изговору В и Ф препреку стварају доња усна и зуби. Зато се сугласници Б, П и М називају и **двоуснени сугласници**, а сугласници В и Ф **уснено-зубни сугласници**.

Уснени (лабијални) сугласници су:
Б, П, М, В, Ф.

Уснене сугласнике ћеш лакше упамтити ако научиш следећу реченицу, чија почетна слова речи дају уснене сугласнике:

Бака преде вуну Фићиној мами.

➡ Сада изговори гласно сугласник З. Где је настала препрека приликом изговора овог гласа? ◀◀◀

Увиђаш да су препреку створили зуби. На сличан начин изговарају се и сугласници Ђ, С, Т и Џ. При изговору сугласника Ђ и Т језик се наслана на горње зубе, док при изговору З, С и Џ језик додирује доње зубе. Зато се ови сугласници називају **зубни (дентални) сугласници**.

Зубни (дентални) сугласници су:
З, Ђ, С, Т, Џ.

За лакше памћење зубних сугласника научи следећу реченицу, чија почетна слова речи дају ове гласове:

Замисли да су тамо цветови.

Глас Л се изговара када врх језика додирне место изнад горњих секутића и десни. На том месту ствара се препрека ваздушној струји. На сличан начин изговарају се и сугласници Р и Н. Зато се ови сугласници називају надзубни (алвеоларни) сугласници.

Надзубни (алвеоларни)
сугласници су: Л, Р, Н.

Надзубне сугласнике запамти уз помоћ следеће реченице, у којој су они обележени истакнутим почетним словима сваке речи:

Рода **лети** небом.

При изговору сугласника Љ средњи део језика додирује предње (тврдо) непце. Сви сугласници који се изговарају на предњем непцу зову се предњонепчани (палатални) сугласници.

Предњонепчани (палатални) сугласници јесу: Ј, Љ, Њ, Ђ, Ѓ, Ж, Џ, Ч.

Када изговараш сугласнике Ј, Љ, Њ, Ђ, врх језика је наслоњен на доње секутиће и њима је својствена мекоћа у изговору и звучању, па се они називају **меки предњонепчани сугласници**, док је сугласницима Ж, Џ, Ч својствена тврдоћа у изговору и звучању и због тога их називамо **тврди предњонепчани сугласници**.

Предњонепчане сугласнике најбрже ћеш упамтити ако научиш следећу реченицу, у којој су почетним словима сваке речи истакнути ови гласови:

Ђоле често цепари људе, шта ћу ја њега жалити!

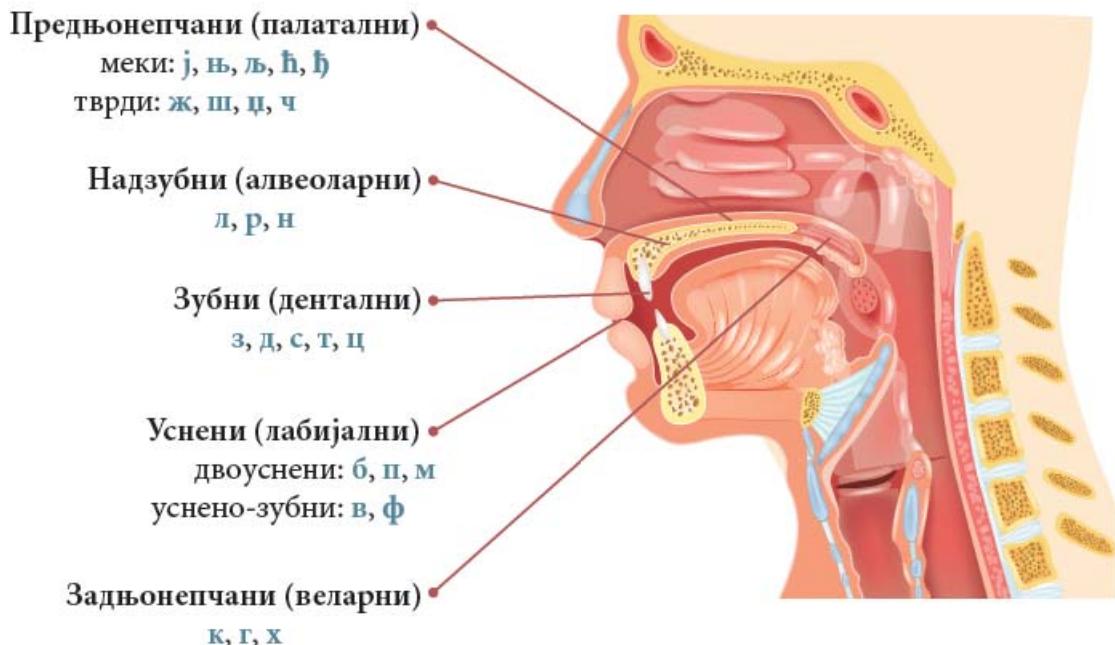
Када је реч о изговору гласа К, задњи део језика се издигне према задњем (меком) непцу, наслана се на њега и ту настаје препрека ваздушној струји. На сличан начин, када препреку створе задње непце и задњи део језика, изговарају се и сугласници Г и Х. Зато се ови сугласници називају задњонепчани (веларни) сугласници.

Задњонепчани (веларни)
сугласници јесу: К, Г, Х.

Задњонепчане сугласнике ћеш лакше упамтити ако научиш следећу реченицу, чија почетна слова речи дају задњонепчане сугласнике:

Како год хоћеш.

→ Покушај да сmisлиш своје реченице уз помоћ којих ћеш лакше запамтити поделу сугласника по месту изговора (творбе). Обрати пажњу на слику која ће ти олакшати учење овог градива. ←←

Провери знање

1. У следећој реченици подвуци све надзубне сугласнике:

Биљана лепо свира.

2. Из следећих стихова народне лирске песме „Двије сеје брата не имале” издвој:

„Двије сеје брата не имале,
па га вију од бијеле свиле,
од бијеле и још од црвене;
струг му међу дрво шимширово,
црне очи два драга камена,
обрвице морске пијавице,
ситне зубе два низа бисера;
залажу га медом и шећером:
”То нам једи, па нам пробесједи!”

a) предњонепчане сугласнике _____;

b) уснене сугласнике _____;

v) зубне сугласнике _____.

3. Заокружи слово испред низа у ком су наведени сви звучни уснени сугласници.

a) П, Б, М   b) Б, М, В   v) Б, Г, Д   g) Р, Л, М

Подела речи на слогове

◀ слог ▶ слоготворни гласови ▶ неслоготворни гласови ▶ слоготворно (вокално) Р

Подсети се ◀◀

- Усправним цртама подели следеће речи на слогове:

МАМА, АПОТЕКА, МАНДАРИНА, ПАДАТИ, КУПОВАТИ, ДОБАР.

Сигурно се сећаш из претходних разреда да се речи деле на мање целине које се називају **слогови**. Неке речи је лакше, а неке теже поделити на слогове. Ипак, то је најбоље урадити тако што ће се они певати, срицати или полако изговарати. Осим наведених, у овој лекцији научићеш и друге начине исправне поделе речи на слогове.

Слог је скуп гласова или један глас који се изговара једним покретом говорних органа.

У зависности од тога колико једна реч има слогова, постоје: **једносложне, двосложне, тросложне и вишесложне** (имају четири и више слогова) **речи**. Примери су дати у табели.

Једносложне	дан	пут	век	рок
Двосложне	ма-ма	та-та	књи-га	со-ба
Тросложне	ја-бу-ка	ха-љи-на	та-бу-ре	а-у-то
Вишесложне	ор-га-ни-зо-ва-ти	те-ле-ви-зор	шар-га-ре-па	љу-бо-мо-ран

Како делимо речи на слогове?

- Граница слога најчешће долази иза самогласника:

ку-ћа, си-о-ли-ца, ви-ш-е-зо-ви.

- Носилац слога је углавном самогласник. Може се десити и то да се слог састоји само од једног самогласника:

а-у-ш-о, и-г-е-ј-а, а-у-ш-о-б-ус, а-ви-он, у-ли-ца.

- Граница слога некада може бити и иза сугласника. Када се у речи нађу нагомилани сугласници, треба водити рачуна да граница слога буде природна и лака за изговор:

ш-трам-в-ај, ло-ш-и-ша, цар-с-т-а-во, сп-и-с-ки, зе-м-а-љ-с-ки.

У највећем броју речи у нашем језику носиоци слогова су самогласници, за које се зато и каже да су **слоготворни гласови**. У таквим случајевима, реч има онолико слогова колико има и самогласника:

ма-ма, ја-бу-ка, љу-бо-мо-ран и др.

За сугласнике се, с друге стране, каже да су **ненаслоготворни**. Ипак, некада и надзубни сугласници (Л, Р, Н) могу бити носиоци слога. Пример за то су слоготворни гласови у неким речима страног порекла:

би-ци-кл, Вл-иша-ва ; Идн, Њушн, Хајдн.

Слоготворно (вокално) Р

Сонант Р је слоготворан (вокалан):

- када се нађе између два сугласника:
кРв, тРн, сР-на, ћР-сти, иР-ква, твР-ди-ти, че-твР-тиак;
- када се нађе на почетку речи испред сугласника:
Р-ћа, Р-ћа-ти, Р-ва-ње, Р-тиань;
- у неким сложеницама иза префиксса, а испред сугласника:
за-Р-ћа-ти, њо-иР-не-ти, на-мР-шити-ти се.

Провери знање

1. Разврстај речи према броју слогова:

позориште, ресторан, брз, капа, отворен, лампа, вероучитељ, плав, бео.

- а)** Једносложне: _____
- б)** Двосложне: _____
- в)** Тросложне: _____
- г)** Вишесложне: _____

2. Усправним цртама подели следеће речи на слогове:

ТЕЛЕФОНИРАТИ, ШКОЛА, АУТОБУС, ТРАМВАЈ, ВРХОВИ, СТОЛОВИ.

3. Подвуци речи у којима уочаваш слоготворно Р:

позирати, црвен, котрљати се, скрнавити, радник, редовно, брдо, прст,
марљив, црвљив, говорити, прскати.

Обнови и понови

ПОДЕЛА ГЛАСОВА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

САМОГЛАСНИЦИ (ВОКАЛИ)

- А, Е, И, О, У
- носиоци слогова

СУГЛАСНИЦИ (КОНСОНАНТИ)

ПРАВИ СУГЛАСНИЦИ

- Б, Г, Д, Ђ, Ж, З, Џ, П, К, Т, Ћ, Ш, С, Ч, Ф, Х, Ц
- звучни и беззвучни
- не могу бити носиоци слога

СОНАНТИ

- М, Љ, Р, В, Ј, Л, Н, Њ
- сонанти Л, Р и Н могу бити носиоци слога

ПОДЕЛА СУГЛАСНИКА ПО МЕСТУ ИЗГОВОРА

УСНЕНИ (ЛАБИЈАЛНИ)

- двоуснени   • уснено-зубни
б, п, м   в, ф

ЗУБНИ (ДЕНТАЛНИ)

з, д, с, т, ц

НАДЗУБНИ (АЛВЕОЛАРНИ)

л, р, н

ПРЕДЊОНЕПЧАНИ (ПАЛАТАЛНИ)

- меки   • тврди
ј, њ, љ, ћ   ж, ш, ц, ч

ЗАДЊОНЕПЧАНИ (ВЕЛАРНИ)

к, г, х

Провери шта знаш 2

1. Заокружи слово испред низа у коме су сви наведени сугласници зубни.

- a)** л, р, н   **б)** б, п, м   **в)** т, с, ц   **г)** к, г, х

2. Заврши низ тако да сви сугласници припадају истој групи.

Ј, Њ, Ђ, Ѓ, __, __, __, __

3. Заокружи слова испред тврдњи које се односе на самогласнике.

- а)** Сви су беззвучни.
б) Сви су звучни.
в) У српском језику их има шест.
г) У српском језику их има пет.

4. Повежи парове по звучности.

Џ	○	○ С
Ћ	○	○ Ч
З	○	○ К
Г	○	○ Ђ

5. Подвуци речи у којима су сви гласови звучни:

прозор, љубав, чамац, зима, ждребе, мачка.

6. У датој речи двоуснени сугласник замени беззвучним задњонепчаним сугласником који нема свој звучни парњак и напиши тако добијену реч.

БРАНА _____

7. У следећој реченици подвуци све звучне гласове:

БИО ЈЕ ВРЛО СТИДЉИВ.

8. У следећој пословици подвуци све звучне сугласнике:

ВУК ДЛАКУ МЕЊА, АЛИ ЂУД НИКАДА.

9. Усправним цртама подели речи на слогове:

ТРЧАЊЕ, АПОТЕКА, ТЕНИСЕР, ЧОКОЛАДА, ЏВРЧАК, ЉУДСКИ.

10. Подвуци речи у којима запажаш слоготворно Р:

грлити, просути, загрмети, грдити, даривати.

Тест будујеш као да си на малој матури. Један задатак носи један бод. Зато је важна тачност и прецизност у давању одговора. Решења теста налазе се на крају уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добар 3	врлодобар 4	одличан 5
	1–2	3–4	5–6	7–8	9–10

ГЛАСОВНЕ ПРОМЕНЕ

Овај бурек је јако масан!

Јесте, али није масан,
нега мастан!

Гласовне промене

- ◀ гласовне промене
- ◀ палатализација
- ◀ сибиларизација
- ◀ непостојано А
- ◀ промена Л у О
- ◀ једначење сугласника по звучности
- ◀ јотовање
- ◀ једначење сугласника по месту изговора (творбе)
- ◀ губљење сугласника

▶ Напиши тражене облике наведених речи и посматрај шта се десило са означеним гласовима.

a) Како гласи вокатив властите именице НОВАК?

_____

b) Направи умањеницу од именице РУКА додавањем суфикса -ИЦА.

_____

c) Ако је он КИНЕЗ, она је _____.

d) Компаратив придева НИЗАК гласи _____.

e) Мушки род једнине радног глаголског придева ПЛИВАЛА гласи

_____.

f) Женски род једнине придева СЈАЈАН гласи _____.

Како што можеш приметити, у свим примерима дошло је до промена гласова или се неки глас изгубио. Овакве појаве у језику називају се гласовне промене.

Гласовне промене су процеси смењивања гласова приликом промене облика једне речи или грађења нове речи.

Током развоја српског језика догодило се више гласовних промена. О некима од њих ћеш учити у овом разреду, док ћеш се са другима упознати у првом разреду средње школе (превој вокала, преглас, асимилација вокала, сажимање вокала и др.). Ове године ћеш научити следеће гласовне промене: палатализацију, сибиларизацију, непостојано А, промену Л у О, једначење сугласника по звучности, јотовање, једначење сугласника по месту изговора (творбе) и губљење сугласника.

Познато ти је да једна реч може да има другачији облик у зависности од, рецимо, рода, падежа и степена компарације у ком се налази, а до којих промена и када долази сазнаћеш у наредним лекцијама.

сигуран – сигурна
мушки род
женски род

девојка – девојчи
номинатив
датив

брз – бржи
позитив
компаратив

Палатализација

◀ К, Г, Х → Ч, Ж, Ш ▶ палатализација ▶ Ц, З → Ч, Ж

▶ Прочитај дијалог који следи, обрати пажњу на истакнуте речи у тексту, а потом одговори на захтев.

Наставница: **Тишина**, децо! Молим вас да престанете да причате.
(Милош нешито шайуће Вуку, који йочиње да се смеје.)

Наставница: **Вуче**, зар морам увек тебе посебно да опомињем?

Вук: Извините, наставнице, али заиста нисам ја причао.
(Наставница нейоверљиво клима главом.)

Милош: Е, мој **друже**, ти увек награбусиш.

- Покушај да допуниш табелу као што је започето.

Вук + -е → Вуче	K је испред Е прешло у Ч
друг + -е → друге	
тих + -ина → тишина	

Примећујеш да се одређени гласови испред вокала Е или И мењају.

Задњонепчани сугласници К, Г и Х прелазе испред вокала Е, И или А у предњонепчане сугласнике Ч, Ж и Ш. Ова гласовна промена назива се палатализација.

К, Г, Х

+

Е, И, А

→

Ч, Ж, Ш

Палатализација се врши:

- У вокативу једнине именица мушких рода чија се граматичка основа завршава на К, Г или Х:

јунак – јуначе, Боже – Боже, монах – монаше.

▶ Напиши вокатив следећих именица:

путник _____, Миодраг _____, дух _____.

- При грађењу речи, када се задњонепчани сугласници К, Г и Х нађу испред суфикса који почињу неким од вокала Е, И или А:

зрак – зрачак, књиџа – књижетиџина, йрак – йраџина.

▶ Допуни табелу водећи рачуна о резултатима палатализације.

К → Ч	зрак- + -ан	
Г → Ж	круг + -ић	
Х → Ш	страх + -ан	

- У презенту глагола чија се инфинитивна основа завршава на К, Г или Х:

обући, обук-, обућем, обуку; моћи, моћ-, моћу, можеш.

- Допуни табелу одговарајућим облицима презента, као што је започето.

Инфинитив	Инфинитивна основа	3. л. јд. презента	3. л. мн. презента
тећи	тек-	тече	теку
пећи			
вући			

- Напиши све облике презента глагола СЕЋИ, а потом одговори на питање.

Лице	Једнина	Множина
1.		
2.		
3.		

- У ком лицу и броју не долази до палатализације? Зашто? Објасни.

- Допуни табелу као што је започето.

зец + -е → зече	Ц је испред Е прешло у Ч
вitez + -е → витеџе	З је испред Е прешло у Ж
Милица (Милиц-) + -ин → Миличин	
кнез + -еви → кнежеви	

Увиђаш да су палатализацији склони и зубни сугласници Ц и З који у вокативу или приликом творбе речи испред Е и И прелазе у Ч и Ж.

Обрати пажњу!

Код **именица** које се завршавају на **-ица** (типа *Милица, Зорица, Јовица, Томица, учитиљница*) приликом грађења **присвојног придева наставком -ин** долази до промене Ц у Ч, односно врши се палатализација.

Милицин	Миличин
Зорицин	Зоричин
Јовицин	Јовичин
Томицин	Томичин
учитељицин	учитељичин

Обрати пажњу!

У творби **присвојних придева** који се завршавају на **-чица** долази до одступања од палатализације (Ц не прелази у Ч испред И) да би се избегло удвајање слога ЧИ.

	
певачи чин	певачи цин
играчи чин	играчи цин
девојчи чин	девојчи цин
спремачи чин	спремачи цин
васпитачи чин	vasпитачи цин

Језичке зачкољице!

Код **личних имена** која се завршавају на **-ка** или **-та** (типа Олa, Лука, Бранка, Милка и сл.) приликом грађења **присвојног придева** наставком **-ин** не долази до палатализације.

	
Олжин	Олгин
Лучин	Лукин
Бранчин	Бранкин
Милчин	Милкин

Провери знање

1. Напиши вокатив једнине следећих именица и објасни промену коју уочаваш.

враг _____ јунак _____ Новак _____

2. Пред тобом је неколико речи. Твој задатак је да направиш деминутиве и објасниш гласовну промену коју уочаваш у добијеним речима. О деминутивима смо говорили на стр. 34.

слика _____ круг _____ орах _____

3. Подвуци правилно написане речи:

Даницин, Славичин, Славкин, Бранкичин.

4. У стиховима из песме „Марко Краљевић укида свадбарину”, која се налази у Читанци, на стр. 101–104, подвуци реч у којој уочаваш палатализацију:

„Здрав, јуначе, делијо незнана!

Од', јуначе, да пијемо вина.”

Сибилизација

◀ К, Г, Х → Џ, З, С ▶ сибилизација

▶ Прочитај разговор Вука и Ане, а потом одговори на захтев.

Вук: Ана, како ти се допала јучерашња пројекција филма?

Ана: Наравно да ми се допала. Мој најбољи друг се нашао у главној улози.

Вук: Стварно?! И неки **момци** из моје улице били су статисти.

Ана: Баш дивно! Ја се увек искрено радујем **успесима** младих људи.

Вук: И ја, али ми се највише допала фантастична торта с **орасима** коју смо јели после премијере филма!

- Погледај истакнуте речи у дијалогу, а онда допуни табелу као што је започето.

улог- + -и → улози	Г је испред И прешло у З
момк- + -и → момци	
успех- + -има → успесима	
орах- + -има → орасима	

Задњонепчани сугласници К, Г и Х променили су се испред вокала И у зубне сугласнике Џ, З и С. Ова гласовна промена назива се **сибилизација**.

K, Г, Х

+

И

→

Џ, З, С

▶ Допуни реченице одговарајућим падежним облицима речи датих у заградама, као што је започето, а затим одреди о ком је падежу реч.

- Веома су занимљиви њихови дијалози (њихов дијалог, множина) у новој серији. номинатив
- У овом филму приказани су _____ (сав успех, множина) наших кошаркаша. _____
- Награда је додељена _____ (главни јунак, множина). _____
- Хеј, _____ (јунак, множина), били сте одлични данас. _____
- На филмском фестивалу у Нишу сликао сам се са _____ (мој омиљени јунак, множина). _____
- Фilm говори о _____ (вредни радник, множина). _____
- Један млади глумац кренуо је ка библиотеци (библиотека, једнина). _____
- Овај филм је снимљен по _____ (моја омиљена књига, једнина). _____

Сибиларизација се врши:

- У номинативу, дативу, вокативу, инструменталу и локативу множине именица мушких рода.

НОМИНАТИВ једнине м. р.	НОМИНАТИВ множине м. р.	ДАТИВ множине м. р.	ВОКАТИВ множине м. р.	ИНСТРУМЕНТАЛ множине м. р.	ЛОКАТИВ множине м. р.
јунак	јунаци	јунацима	јунаци	јунацима	јунацима
астролог	астролози	астролозима	астролози	астролозима	астролозима
монах	монаси	монасима	монаси	монасима	монасима

- У дативу и локативу једнине именица женског рода.

НОМИНАТИВ једнине ж. р.	ДАТИВ једнине ж. р.	ЛОКАТИВ једнине ж. р.
рука	руци	руци
књига	књизи	књизи
сврха	сврси	сврси

- Код глагола, и то:

- приликом грађења несвршених од свршених глагола:

макнути – ми~~ц~~ати, дигнути – дига~~т~~и, удахнути – уди~~с~~ати;

- у императиву (заповедном начину) глагола чија се основа завршава једним од задњонепчаних сугласника (К, Г или Х), као и имперфекту истих глагола. О овим глаголским облицима ћеш више сазнати мало касније, као и у 7. разреду:

вући – они ву~~к~~у – ти ву~~ц~~и, ви ву~~ц~~иће;
 ↓   ↓   ↓
 инфинитив   презент   императив

вући – они ву~~к~~у – ја ву~~ц~~ијах, ти ву~~ц~~ијаше, он ву~~ц~~ијаше.
 ↓   ↓   ↓
 инфинитив   презент   имперфекат

➡ Напиши како гласе несвршени облици глагола датих у табели.

Свршени	Несвршени
никнути	
стегнути	
издахнути	

💡 Обрати пажњу!

Сибиларизација се не врши:

1. код личних имена која се завршавају на **-ка** или **-га** у дативу и локативу једнине:

Бранка – Бранки, Лука – Луки, Олга – Олги, Заја – Заји, али и Ваљевка – Ваљевки,
као и *Београђанка – Београђанки;*

2. у неким **заједничким именицама** које се завршавају на **-цка**, **-ча**, **-ћка** или **-тка** у дативу и локативу једнине:

коцка – коцки, шапка – шапки, воћка – воћки, шетака – шетаки;

3. у неким **заједничким именицама** које се завршавају на **-ка**, **-га** или **-ха** у дативу и локативу једнине, а неке од тих именица су најчешће **строног порекла**:

фризерка – фризерки, лића – лићи, йсиха – йсихи;

4. код неких **географских назива страног порекла**:

Мајорка – Мајорки, Казабланка – Казабланки, Малаја – Малаји,
али *Аљаска – Аљасци, Корзика – Корзици, Америка – Америци.*

💡 Обрати пажњу!

Неке речи имају два облика који су равноправни. Такве су нпр. следеће речи:
битка, приповетка, загонетка, честитка, епоха, те је исправно рећи и **бийки** и **бици**, и **йријоветки** и **йријовеци**, и **зайонетки** и **зайонеци**, и **честитки** и **честитици**, и **ејохи** и **ејоси**.

Провери знање

1. Напиши номинатив множине следећих именица:

радник _____, дијалог _____, успех _____.

2. Напиши тражене облике именица у падежима множине.

Номинатив јединине м. р.	Номинатив множине м. р.	Датив множине м. р.	Вокатив множине м. р.	Инструментал множине м. р.	Локатив множине м. р.
ћак					
једнорог					
орах					

3. Подвуци речи у којима запажаш сибиларизацију:

цирици, девојци, трапезима, излозима, сеците, пребаците,
предлози, излази, конопцем, прилози, пеците.

4. Обрати пажњу на стихове из песме „Смрт Мајке Југовића” (целу песму пронађи у Читанци, на стр. 80–81) и подвуци реч у којој је дошло до сибиларизације:

„Узе мајка руку Дамјанову,
окретала, превртала с њоме,
пак је руци тихо бесједила.”

Непостојано А

◀ самогласник А ◀ непостојано А

- ▶ Прочитај стихове из народне песме „Марко Краљевић и вила”, а потом одговори на захтеве.

„Довати се **Шарцу** на рамена,
Пак потрча кроз Мироч планину.
Вила лети по врху планине,
Шарац језди по среди планине:
Нигде виле чути ни видети.”

- Посматрај облике истакнутих речи у којима се јавља самогласник А: **ШарАц – Шарцу**.
Шта примећујеш? ◀◀◀

Самогласник А који се у једним облицима речи појављује а у другим губи представља гласовну промену која се назива непостојано А.

- ▶ Прочитај дијалог између Вука и Ане, обрати пажњу на означене речи, а потом заокружи оне у којима уочаваш непостојано А.

Ана: Вуче, да ли имаш кућног **љубимца**?

Вук: Да, имам **пса**.

Ана: Како се зове твој **пас**?

Вук: Зове се Хуго. А како се беше зове твој **љубимац**?

Ана: Моја **мачка** се зове Флекица.

Вук: Мој Хуго се баш боји **мачака**. ◀◀◀

- ▶ Промени именицу ЛОВАЦ по падежима у оба броја, а потом одговори на захтеве.

Падеж	Једнина	Множина
номинатив	ловач	
генитив		
датив		
акузатив		
вокатив		
инструментал		
локатив		

- Обрати пажњу на самогласник А који се јавља између сугласника В и Џ и заокружи га.
- У којим падежима се појављује самогласник А између сугласника В и Џ?
- Ког је граматичког рода именица ЛОВАЦ? _____ ◀◀◀

▶ Промени именице ДЕВОЈКА и СТАБЛО по падежима у оба броја и одговори на питања.

Падеж	Једнина	Множина
Н.	девојка	
Г.		
А.		
а.		
В.		
И.		
А.		

Падеж	Једнина	Множина
Н.	стабло	
Г.		
А.		
а.		
В.		
И.		
А.		

- Ког граматичког рода је именица ДЕВОЈКА? _____
- Ког граматичког рода је именица СТАБЛО? _____
- У ком падежу и броју између сугласника Ј и К код именице ДЕВОЈКА, односно између сугласника Б и Л код именице СТАБЛО, можеш уочити самогласник А?

Непостојано А се јавља:

- У номинативу једнине и генитиву множине неких именица мушких рода.

Падеж	Једнина	Множина
номинатив	писац	писци
генитив	писца	писаца

- У генитиву множине неких именица женских и средњег рода.

Падеж	Једнина	Множина
номинатив	црква	цркве
генитив	цркве	цркава

▶ Допуни табелу као што је започето.

Мушки род	Женски род	Средњи род
таман	тамна	тамно
		ситно
	мрачна	

- У номинативу једнине мушких рода неких придева (у осталим падежима оно се губи).

Падеж	Једнини	Множина
номинатив	кратак	кратки
генитив	кратког	кратких
датив	кратком	кратким

► Допуни табелу као што је започето.

Мушки род	Женски род	Средњи род
могао	могла	могло
		рекло
	пошла	

- У облику мушких рода једнине радног глаголског придева.

Радни глаголски придев	
Мушки род	Женски род
Он је могао да се одмара.	Она је могла да се одмара.
Он је дошао уморан кући.	Она је дошла уморна кући.

Обрати пажњу!

Ова гласовна промена зове се **непостојАно А**, а не **непостојно А!**

Провери знање

1. Допуни реченице одговарајућим обликом именице у загради.

- a) Мама је на пијаци купила килограм _____ (трећња).
 б) Испред факултета је било много _____ (студент).
 в) Нисам имао више финансијских _____ (средство) на банковном рачуну.

2. Напиши наведене именице у генитиву једнине и генитиву множине и заокружи напостојано А у облицима у којима га уочаваш:

- а) предак _____, _____;
 б) глумац _____, _____;
 в) пушка _____, _____;
 г) вишња _____, _____;
 д) седло _____, _____;
 ћ) једро _____, _____.

3. Подвуци речи у којима запажаш напостојано А:

мачак, ослонац, ковач, пекар, вранац, катанац, штап, Петар, Ибар, Лазар, Чачак, клас, виноград, вишак.

Промена Л у О

◀ сугласник Л ▶ самогласник О ▶ промена Л у О

▶ Прочитај дијалог између Вука и Милоша и обрати пажњу на истакнуте речи.

Вук: Милоше, да ли си читao први **део** романа о Харију Потеру или си само гледао **филм**?

Милош: Прво сам гледао филм, па тек онда читао књигу.

Вук: И шта ти је деловало другачије након читања првог **дела** романа?

Милош: Када се прочита **цела** књига, **цео** филм ти делује потпуно другачије.

Вук: Шта сам ти **рекао!** Сада сам сигуран да ћеш постати још један **обожавалац** романа о Харију Потеру.

Милош: Наравно. Тако је то када добијеш препоруке за неку књигу од њеног највернијег **обожаваоца!** И моја сестра ми је **рекла** да је овај роман сјајан, али теби више верујем. ◀◀◀

▶ Допуни табелу речима из текста као што је започето.

Л	Л → О
дела	део
цела	
обожавалац	
рекла	

Ако упоредиш речи из прве колоне са речима из друге колоне, приметићеш да се код првих јавља **сугласник Л**, док се код других јавља **самогласник О**.

Промена Л у О је гласовна промена која се у српском језику извршила крајем XIV века. Свако Л које се нашло на крају речи или на крају слога прешло је у О.

▶ Допуни табелу и обележи промену Л у О као што је започето.

Номинатив једнине	Генитив једнине
петао	петла
троугао	
пепео	
мисао	

Знам више

Можда те је некада занимало откуда Л у називима за Београд у многим страним језицима (Belgrade, Belgrado, Belgrad, Белград и сл.). Старо име за Београд гласило је *Беліrag* (од бели + *rag*), па су тако настали и ови облици у страним језицима у којима се чува старо Л. Када је крајем XIV века Л на крају слога прешло у О, добили смо облик *Беогrag*.

Промена Л у О врши се:

- У номинативу једнине неких именица:

geo – дела, соко – сокола, мисао – мисли, йећао – јећала.

►► Допуни табелу као што је започето.

Мушки род	Женски род	Средњи род
цео	цела	цело
	бела	
		зрело

- Код неких придева у номинативу једнине мушких рода (у осталим падежима Л прелази у О: зрео – зреој, зреом), као и у облицима једнине и множине сва три рода:

зрео – зреа – зрео – зреи – зреа – зрео и сл.

►► Допуни табелу као што је започето.

Мушки род	Женски род	Средњи род
видео	видела	видело
	пливала	
		сањало

- У облику мушких рода једнине радног глаголског придева.

Радни глаголски придев	
Мушки род	Женски род
Он је желео да се одмара.	Она је желела да се одмара.
Он је послao поруку родитељима.	Она је послала поруку родитељима.

- Код именица које означавају вршиоце радњи са суфиксом -ЛАЦ у свим падежима, осим у номинативу једнине и генитиву множине.

Падеж	Једнина	Множина
номинатив	слушаоц	слушаоци
генитив	слушаоца	слушаоца
датив	слушаоцу	слушаоцима
акузатив	слушаоца	слушаоце
вокатив	слушаоче	слушаоци
инструментал	слушаоцем	слушаоцима
локатив	слушаоцу	слушаоцима

►► Погледај још једном претходну табелу. Шта уочаваш? Када именице означавају вршиоце радњи а завршавају се наставком -ЛАЦ, у којим падежима се губи непостојано А, а Л прелази у О? ◀◀◀

►► Такође, у вокативу једнине именица на -ЛАЦ можемо уочавати још једну гласовну промену која настаје када Ц пређе у Ч. Која је гласовна промена у питању?

► Допуни реченице одговарајућим облицима речи из заграде.

- a) Марко Марковић је мој нови _____ (пратилац) на Инстаграму.
- b) Колико _____ (пратилац) имаш на Инстаграму?
- c) Овај трик за мобилни телефон сазнао сам од једног свог _____ (пратилац) на Тиктоку.
- d) Сви моји _____ (пратилац) на Тиктоку су и моји пријатељи на Фејсбуку. ◀◀◀

Језичке зачкоњице!

Мој брат је одличан преводиоц.	Мој брат је одличан преводилац.
Он је био вршиоц дужности директора.	Он је био вршилац дужности директора.
Марко је највернији слушаоц нашег радија.	Марко је највернији слушалац нашег радија.

Обрати пажњу!

Промена Л у О изостаје:

1. у неким речима страног порекла, као и у оним речима које су у наш језик ушли након XIV века, када је ова промена већ завршена:

фудбал, минерал, ёнерал, маршал, бол, ёл;

2. у целој промени неких именица на -ЛАЦ:

неваљалац – неваљалица – неваљалицу, зналац – зналица – зналицу.

Знам више

Реч бол није страног порекла и овај изузетак старији је од XIV века. У њој се Л није променило у О на крају слога, јер би се реч удаљила од свог корена и изубила би смисао (догодило би се ово: бол → боо → бо).

Провери знање

1. Подвуци речи у којима уочаваш промену Л у О:

посао, угао, студио, сценарио, читаоница, вршиоци.

2. Напиши именице којима се именују:

a) особа која ствара _____, особе које стварају _____;

b) особа која мисли _____, особе које мисле _____.

3. Подвуци речи у којима су извршене обе гласовне промене – непостојано А и промена Л у О:

петао, учениница, смисао, сеоба, котао, деоба.

Једначење сугласника по звучности

◀ једначење сугласника по звучности

Подсети се ◀◀

- Подсети се поделе сугласника по звучности и допуни табелу.

Звучни	Б		Д		Ж		Ц	/	/	/
Беззвучни		С		Ћ		К				

▶▶ Допуни табелу као што је започето.

од + кривати → откривати	Д испред К прелази у Т
с + грабити → зграбити	С испред Г прелази у З
бурук + -циница → бурегциница	
из + топити → истопити	
роб + -ство → ропство	

- Посматрај прва два примера ОТКРИВАТИ и ЗГРАБИТИ и одговори на питања.

а) Какви су по звучности сугласници Д и Г? _____

б) Какви су по звучности сугласници К и С? _____ ▶▶▶

У првом примеру примећујеш да је звучни сугласник Д прешао у свој беззвучни парњак сугласник Т када се нашао испред беззвучног сугласника К. Када је реч о другом примеру, увиђаш да је беззвучни сугласник С прешао у свој звучни парњак сугласник З када се нашао испред звучног сугласника Г.

Када се у једној речи нађу један до другог два сугласника која су различита по звучности, они се једначе, и то тако што се увек први сугласник једначи према другом, односно тако што се први сугласник прилагођава другом прелазећи у свој звучни или беззвучни парњак. Ова гласовна промена назива се једначење сугласника по звучности.

сват- + -ба → свадба
беззвучни сугласник Т звучни сугласник Б Т прелази у свој звучни парњак Д

из- + пуштати → испуштати
звукни сугласник З беззвучни сугласник П З прелази у свој беззвучни парњак С

Обрати пажњу!

До одступања од једначења сугласника по звучности долази:

1. када се звучни сугласник **đ** нађе испред безвучних сугласника **с** и **ш**, иако најчешће чујемо сугласник **Т** или пак сугласник **Ц**:

*председник, пра^гски, љу^гски, од^гус^тво, спре^гст^во, пред^гст^{ава},
од^гешт^{ай}ти, по^гшиша^{ти}, од^гаштам^{ай}ти;*

2. када се звучни сугласник **ђ** нађе испред безвучног сугласника **с**:
во^ђст^{иво};

3. у неким **сложеницама**, како би се избегло удвајање сугласника:
пред^шурски, по^гшиш^{ий}, по^гшиш^{екс}и;

4. у појединим **речима страног порекла**:
брейкденс, нокдаун, драйстор;

5. у неким **властитим именицама страног порекла**:
Фејсбук, Вашингтон, Хон^гконг, Бан^гкок, Јан^гце.

Провери знање

1. Допуни следеће реченице правилним облицима речи из заграде.

а) Онај који пуца из топа назива се _____ (топџија/тобџија).

б) Тежак је немачки језик, али је _____ (тешка/тежка) и физика.

в) Стокхолм је главни град _____ (Шветске/Шведске).

г) Манастир који неко себи подиже за живота, „за своју душу”, називамо
_____ (задушбина/задужбина).

2. Упиши одговарајући сугласник водећи рачуна о резултатима једначења сугласника по звучности.

ћева____циница (Б/П)   буре____ција (Г/К)   о____штета (Д/Т)

бли____ка (З/С)   по____сетник (Д/Т)

3. Додај понуђене префиксне наведеним речима, а затим, као у првом примеру, објасни како је дошло до једначења сугласника по звучности.

без + коначан = безконачан → бесконачан

под + писати = _____ → _____

ис + користити = _____ → _____

од + хранити = _____ → _____

без + користан = _____ → _____

Јотовање

◀ сугласник Ј ◀ предњонепчани сугласници ◀ јотовање ◀ уснени сугласници

Подсети се ◀◀◀

1. Допуни низ тако што ћеш дописати предњонепчане сугласнике који недостају:

Ј, ___, Љ, ___, Ђ, Ж, ___, ___, Ч.

- ▶ Напиши како гласи компаратив придева према следећем моделу:

брз + -ји → бржи.

тврд + -ји → _____ строг + -ји → _____

црн + -ји → _____jak + -ји → _____ ◀◀◀

Као што можеш видети, предњонепчани сугласник Ј нашао се иза сугласника који нису предњонепчани (З, Д, Г, Н, К), а затим се стопио са њима и дао нови глас који је предњонепчани (ЗЈ → Ж, ДЈ → Ђ, ГЈ → Ж, НЈ → Њ, КЈ → Ч). Ова гласовна промена назива се јотовање – по сонанту Ј, који се некада називао и *јоћа*. Реч је о старој гласовној промени, која се додогодила у далекој прошлости, али су њени резултати сачувани у многим речима савременог српског језика.

Јотовање је гласовна промена при којој сугласници који нису предњонепчани (З, С, Д, Т, Н, Л, К, Г, Х; В, Б, М, П) у споју са предњонепчаним сугласником Ј дају нови предњонепчани сугласник (Ж, Ш, Ђ, Њ, Љ, Ч, Ђ, Ш).

Јотовање се врши:

- У компаративу придева.

З + Ј → Ж	брз- + -ји → бржи
С + Ј → Ш	вис- + -ји → виши
Д + Ј → Ђ	тврд- + -ји → тврђи
Т + Ј → Џ	љут- + -ји → љутји
Н + Ј → Њ	црн- + -ји → црњи
Л + Ј → Љ	бел- + -ји → бељи
К + Ј → Ч	јак- + -ји → јачи
Г + Ј → Ђ	дуг- + -ји → дужи
Х + Ј → Ш	тих- + -ји → тиши

Језичке зачкољице!

У компаративу појединих придева често се греши. Како до тога не би долазило, обрати пажњу на табелу у којој је наведена правилна употреба ових речи.

строжији	строжи
вишљи, височији	виши
теснији	тешњи
беснији	бешњи
горчији	горчи
белији	бељи
црнији	црњи

- Када се Ј нађе иза уснених сугласника В, Б, М и П, сугласник Ј прелази у Љ, а уснени сугласник остаје неизмењен:

йлав – *йлављи*, јруб – *јрубљи*, ломићи – *ломљен*, кућићи – *кућљен*.

- ➡ Напиши како гласе збирне именице добијене од заједничких именица ДРВО, ГРОБ, ГРМ, СНОП и уочи резултате јотовања као што је започето.

дрв- + -је → дрвље	B + Ј → ВЉ
гроб- + -је →	
грм + -је →	
сноп- + -је →	

Јотовање се врши када се уснени сугласници В, Б, М и П нађу испред предњо-непчаног сугласника Ј и тада дају сугласничке групе ВЉ, БЉ, МЉ, ПЉ.

В, Б, М, П

+

Ј

→

ВЉ, БЉ, МЉ, ПЉ

- Приликом грађења нових речи:

цвећи- + -је → цвеће, Пиротија- + -јанац → Пиротанац,
тревог- + -ји → тровећи, тарн- + -је → тарње.

- ➡ Напиши како гласи инструментал једнине следећих именица према датом моделу:

смрт + -ју → смрћу.

љубав + -ју → _____

глад + -ју → _____

радост + -ју → _____

књижевност + -ју → _____

- У инструменталу једнине именица женског рода које се завршавају сугласником:

крв- + -*ју* → *крвљу*, *младоси*~~и~~*ћ* - + -*ју* → *младошићу*, *сол-* + -*ју* → *солњу*,
йаме~~и~~*ћ* - + -*ју* → *йамећу*.

→ Напиши како гласе облици следећих глагола водећи рачуна о резултатима јотовања.

пис + -јем → _____ каз + -јем → _____
вол- + -јен → _____ град- + -јен → _____ ◀◀◀

- У презенту неких глагола (*дисаји* – *диши*~~ем~~, *везаји* – *вежем*), као и у трпном глаголском приједву (*кујији* – *кујљен*, *сломији* – *сломљен*) и имперфекту појединих глагола (*ірадији* – *ірађах*).

О трпном глаголском приједву ћеш учити у седмом разреду.

Обрати пажњу!

Може ти се дешавати да помешаш јотовање са палатализацијом. Ова правила ће ти помоћи да до тога не дође.

1. И јотовање и палатализација могу се вршити у **презенту** неких глагола. Међутим, уколико је у питању **јотовање**, промена ће се извршити **у свим лицима једнине и множине**. С друге стране, уколико је у питању **палатализација**, до промене сугласника **неће доћи у трећем лицу множине**.

Јотовање		Палатализација	
плакати		вући – вук- (инф. основа)	
Ја плачем.	Ми плачемо.	Ја вучем.	Ми вучемо.
Ти плачеш.	Ви плачете.	Ти вучеш.	Ви вучете.
Он плаче.	Они плаЧу.	Он вуче.	Они вуКу.

2. Задњонепчани сугласници К, Г и Х и јотовањем и палатализацијом дају предњонепчане сугласнике Ч, Ж и Џ. Међутим, до **јотовања** увек долази у **компаративу приједва**, додавањем компаративног суфикса, док до **палатализације** долази приликом **творбе речи**, то јест при грађењу изведенница (нпр. именица са суфиксом -ИЦА).

Јотовање		Палатализација	
јак- + -ји	→ јачи	јак- + -ина	→ јачина
дуг- + -ји	→ дужи	дуг- + -ина	→ дужина
тих- + -ји	→ тиши	тих- + -ина	→ тишина

Обрати пажњу!

Јотовање се не врши:

1. код неких сложених речи, уколико би реч изгубила своје значење:
сјединити, изјаловити, огјездити, објавити, најачати;
2. код неких изведенih речи:
ласи, класи;
3. код неких речи страног порекла:
инјекција, конјутијација;
4. у неким речима ијекавског изговора:
гјевојка, гјеца, гјег, тјерати.

Знам више

Као што је већ речено, одступање од јотовања дешава се у одређеним облицима речи и норма српског језика је те облике прихватила. Међутим, одступања од јотовања се појављују и у народним говорима, дијалектима, дакле, ван стандардног српског језика.

У неким деловима југоисточне Србије јотовање сугласника Т и Џ испред Ј изостаје, те се појављују облици типа *гојдем, појдем, појди* уместо стандардних облика *гођем, пођем, пођи*. Такође, у неким народним говорима ијекавског изговора долази до тзв. јекавског јотовања, те се уместо стандардних облика *гјевојка, гјеца, гјег, тјерати* могу чути облици у којима је дошло до јотовања *ћевојка, ћеца, ћег, ћерати*. Више о народним говорима сазнаћеш у осмом разреду.

Провери знање

1. У следећим реченицама подвуци речи у којима уочаваш јотовање.

- а) Здравље је важније од новца.
- б) Није позвао најближе рођаке на своје венчање.
- в) Сваки пут када добијем петицу, скачем од среће.
- г) Црна хаљина је скупља од беле хаљине.

2. Поред наведних придева напиши облике њихових компаратива.

блед _____ жут _____

плав _____ глуп _____

сладак _____ дубок _____

3. Напиши како гласе збирне именице од следећих заједничких водећи рачуна о резултатима јотовања.

камен _____ посуда _____

цвет _____ трн _____

Једначење сугласника по месту изговора (творбе)

◀ С, З → Ш, Ж ▶ једначење сугласника по месту изговора (творбе) ▶ Н → М

▶ Прочитај дијалог Вука и Ане, обрати пажњу на истакнуте речи, а потом одговори на захтеве.

Вук: Баш ми се свиђа ова наша традиционална народна **ношња**, али ми је и вруће у њој.

Ана: Вуче, буди **пажљив** када се будеш пресвлачио.

• нос(ити) + -ња → _____ паз(ити) + -љив → _____ ◀◀◀

Подсети се ◀◀◀

Напиши какви су по месту изговора (творбе) следећи сугласници:

С, З _____, Н, Љ _____, Ш, Ж _____.

Гласовна промена у којој зубни сугласници **С** и **З** прелазе у себи најсродније предњонепчане сугласнике **Ш** и **Ж** испред предњонепчаних сугласника **Ћ**, **Ћ**, **Ц**, **Ч**, **Љ**, **Њ**, **Ж** и **Ш** назива се **једначење сугласника по месту изговора (творбе)**.

С, З

+

Ћ, Ћ, Ц, Ч, Љ, Њ, Ж, Ш

→

Ш, Ж

▶ Попуни празна места на начин на који је започето, тако што ћеш поступно показати које су промене довеле до јотовања.

из- + **цикљати** → из**цикљати** → и**жцикљати** се

с- + **хућурити** се → **чхућурити** се → **шхућурити** се

_____ → нотес**чић** → ноте**шчић**

снalaз(ити) се + **-љив** → _____ → снalaж**љив**

нос**с**(ити) + **-ња** → нос**сња** → _____

без- + **жични** → _____ → беж**жични** → бежични

из- + **шарати** → _____ → _____ → и**шшарати** → ишарати ◀◀◀

➡ Обрати пажњу на означене речи у тексту, а затим одговори на тражене захтеве.

Вук: Сви **прехрамбени** производи су баш поскупели. Сада разумем шта значи реч **криза**.
То је када уместо два сладоледа можеш да купиш само један.

Ана: Ти се шалиш, а не можеш ни да замислиш колико је неким људима тешко, јер поред свих ових поскупљења, они морају да плаћају и **стамбени** кредит.

• прехран(а) + -бени → _____ стан- + -бени → _____

• Напиши какви су по месту изговора следећи сугласници.

Н _____ Б _____ ◀◀◀

Гласовна промена у којој надзубни сугласник **Н** прелази у уснени сугласник **М** испред уснених сугласника **Б** или **П** такође представља **једначење** сугласника по месту изговора.

Н + **Б, П** → **М**

➡ Попуни празна места тако да покажеш како је у датим примерима дошло до јотовања.

зелен + -бах → _____ → _____
_____ → црнпураст → црмпураст ◀◀◀

Обрати пажњу!

Често се догађа да се пре једначења сугласника по месту изговора у речи врше неке друге гласовне промене, а то су најчешће једначење сугласника по звучности или јотовање, ређе палатализација.

образ + -чић → образчић → обрасчић → обрашчић

↓
једначење
сугласника
по звучности

↓
једначење сугласника
по месту изговора

лист + -је → листје → лисће → лишће

↓
јотовање
једначење сугласника
по месту изговора

даск(а) + -ица → даскица → дасчица → дашица

↓
палатализација
једначење сугласника
по месту изговора

❶ Напиши како је дошло до једначења сугласника у датим речима и именуј гласовне промене које препознаш.

раз- + чешљати → _____ → _____ → рашчешљати

Гласовне промене: _____

грозд + -је → _____ → гроздје → _____

Гласовне промене: _____

Обрати пажњу!

До једначења сугласника по месту изговора не долази:

1. када се **С** и **З** на крају префикса нађу испред речи која почиње предњонепчаним сугласницима **Љ** и **Њ**:

изљубити, разљубити, изњушкати;

2. у сложеницама, када се надзубни сугласник **Н** нађе на крају прве речи, а уснени сугласници **Б** и **П** на почетку друге речи:

један^йути (један + јути), воден^буба (водена + буба),

ван^{бр}ачни (ван + брачни), маскен^{бал} (од немачке речи die Masken + бал);

3. у речима страног порекла:

Истанбул, Нирнберг.

Знам више

Постоје неке речи страног порекла у којима се **Н** није задржало испред **Б** или **П**. Таква је француска реч *bonbon*, коју ми пишемо и изговарамо са **М**, те је исправно писати и рећи **бомбона**.

Провери знање

1. У следећим реченицама подвуци речи у којима уочаваш једначење сугласника по месту изговора.

- a)** Волим да једем и бело и црно грожђе.
- б)** Кад порастем, желим да се бавим неком уметношћу.
- в)** Имаш јако добар одбрамбени механизам.
- г)** Јелена је у књижари купила свешчице различитих боја.

2. Допиши **Н** или **М** на одговарајућа места у следећим речима.

бо____она   стра____путица   једа____пут   ва____брачни

3. Напиши називе гласовних промена које су извршене у следећим речима:

орашчин____;

рашчешљати____;

књижевношћу____;

свешчица____.

Губљење сугласника

◀ губљење сугласника

➡ Прочитај разговор између Вука и Ане, а затим допуни табелу речима из текста.

Вук: Баш бих волео да научим **руски** језик. У наше одељење дошао је нови ученик, Рус.

Ана: Можеш учити руски језик онлајн на Дуолингу.

Вук: Мислиш да је то могуће и да није **бесмислено** трошење времена?

Ана: И те како је **корисно** онлајн учење језика. Ја сам тако научила шпански!

Вук: Да ли су **задаци** на Дуолингу тешки?

Ана: Нису. Веома су интерактивни и забавни, али мораš добро да знаш **енглески**.

Вук: То није никакав проблем. Научио сам га од свог **оца**. Он предаје енглески у школи. Хвала ти на препоруци.

Ана: Нема на чему. **Радосна** сам када могу да помогнем својим пријатељима.

Рус + -ски → русски → _____

без + смислено → бессмислено → _____

Енглез + -ски → енглески → _____

Када се у речи нађу један до другог исти или слични сугласници или се више таквих сугласника нађу један до другог, један од њих се губи. Ова гласовна промена назива се губљење сугласника.

аутобус + -ски → аутобус**с**ки → аутобус**с**ки

До губљења сугласника Т долази:

- У женском и средњем роду придева, док се сугласник Т обавезно чува у мушким роду:

слас**и**ан – слас**на** – слас**но**.

➡ Погледај још једном разговор с почетка лекције, па затим допуни табелу речима које недостају.

Мушки род	Женски род	Средњи род
		корисно
	радосна	

Код многих речи у облику мушкиг рода једнине можемо уочити и непостојано А:

мастан : масна, масно; *савестан*: савесна, савесно.

Када се у женском и средњем роду изгуби непостојано А, онда долази до стварања сугласничке групе СТН која је тешка за изговор, те се сугласник Т губи.

- Када се у некој речи нађе сугласничка група које је тешка за изговор: СТН, ШТН, ЉСК, СТЉ, ЉСК, увек се губи онај сугласник који је у средини:

жалосиан → жалоси́на → жалосна;
 йозориши́е → йозориши́ни → йозориши́ни;
 Нии + -ски → ниши́ки → ниши́ки;
 болеси́ + -лив → болеси́льив → болесли́ив → болеши́льив;
 млади́ћ + -ски → млади́ћеки → млади́ћки.

Језичке зачкољице!

До одступања од правила долази уколико реч од које настаје приdev већ садржи сугласник Т: *маси*, *йоси*, *савеси*, *часи*, *зависи*.

масан	масТан
посан	посТан
савесан	савесТан
часан	часТан
зависан	зависТан

Међутим, уколико реч од које је изведен приdev не садржи сугласник Т (*мирис*, *завис(иши)*), онда се ни у облику мушкиг рода приdevа неће јавити сугласник Т, те ту нема губљења сугласника.

миристан	мирисан
зависстан	зависан

Исправно је рећи и зависан и зависстан, али те две речи имају потпуно различито значење. Зависан је онај који је несамосталан (нпр. још увек зависи од својих родитеља), а зависстан је онај који је љубоморан и завидан.

- ➡ Врати се још једном на разговор с почетка лекције, па затим допуни табелу облицима који недостају.

задатак → задатки → задатци → _____
отац → отца → _____

- Изговарај брзо сугласничку групу ТС и чућеш Ц. ◀◀◀

- Када се сугласници Т и Д нађу испред сугласника Ц, Ч и Џ, у којима се већ садрже, они се губе:

йоче~~шак~~ → йоче~~шаки~~ → йоче~~шци~~ → йоче~~ци~~;
 зада~~шак~~- + -ић → зада~~шчић~~ → зада~~чић~~;
 ина~~шш~~ + -ија → ина~~шшија~~ → ина~~шија~~ → ина~~ија~~;
 сладоле~~шг~~ + -ија → сладоле~~штија~~ → сладоле~~тија~~.

Код именица које се у номинативу једнине завршавају наставком -ТАК (задашак, на-~~шак~~, почешак, заврше~~шак~~, дода~~шак~~), у номинативу множине (задаци, наши~~ш~~, почеци, заврши~~ш~~, дода~~ш~~) уочавамо три гласовне промене.

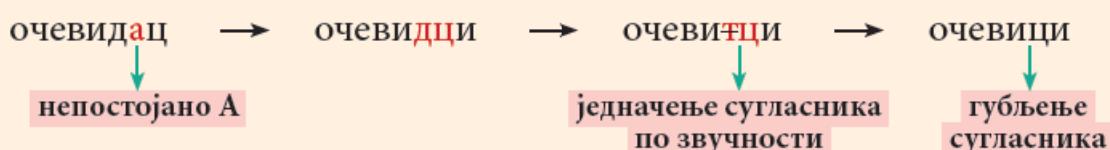
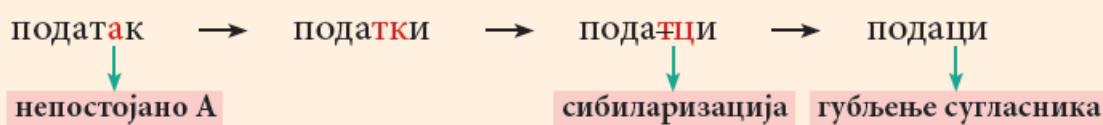
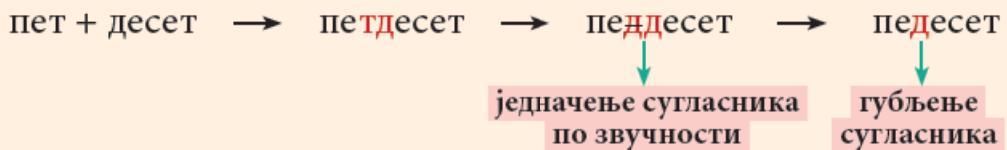
→ Изговарај брзо сугласничку групу ДЖ и чућеш Џ. ◀◀◀

→ Изговарај брзо сугласничку групу ТШ и чућеш Ч. ◀◀◀

Схваташ да је губљење сугласника гласовна промена којом се избегава нагомилавање истих или сличних сугласника у непосредном додиру, те се један од њих губи.

Обрати пажњу!

Као што је предочено у лекцији о једначењу сугласника по месту изговора, и губљењу сугласника могу да претходе друге гласовне промене.

Обрати пажњу!

Понекад губљење сугласника може претходити некој другој гласовној промени, на пример:

болест + -љив → болестљив → болесљив → болешљив

губљење
сугласника

једначење сугласника
по месту изговора

шест + десет → шестдесет → шесдесет → шездесет

губљење
сугласника

једначење сугласника
по звучности

Обрати пажњу!

До губљења сугласника не долази:

1. у суперлативу придева који почињу са Ј:

најјачи, најјефтијинији, најјаснији;

2. у сложеницама како би се сачувало значење речи:

ваннасташавни, йрејчас, йојценији, йреджавни, двадесетарећина (1/23);

3. у неким именицама страног порекла са наставком -КИЊА или у придевима изведеним од именица страног порекла суфиксом -НИ.

ијанискиња, челискиња, йротескињи (у вези је са йротескима, док је йротесни нешто што је тесно), аорискињи;

4. у речима добијеним од броја 600:

шесијсто, шесијстоши, шесијстоодишињи, шесијстоодишињица.

Провери знање

1. У следећим реченицама подвуци речи у којима уочаваш губљење сугласника.

- а) Да ли су задаци били тешки?
- б) Моја комшиница је једна пакосна жена.
- в) Били смо у Паризу и посетили смо многе париске ресторане.
- г) Није ми се допала ова чорба, јер је била веома масна.

2. У сваком низу подвуци речи у којима је дошло до губљења сугласника:

- а) савесна, радосна, мирисна, часна;
- б) руски, шведски, безбедан, беззначајан;
- в) ђаци, задаци, јунаци, почеки.

3. Напиши називе гласовних промена које су извршене у следећим речима:

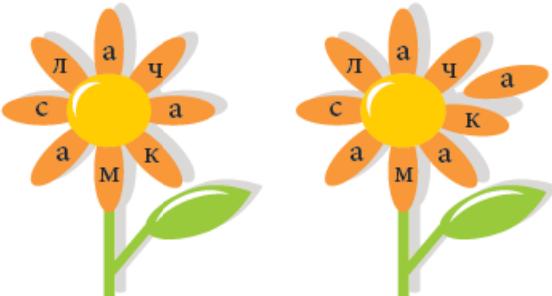
жалосна _____ ;

болешљив _____ ;

додаци _____ ;

ишуњати се _____ .

Обнови и понови

Гласовне промене	Правила																						
Палатализација	К, Г, Х + Е, И, А → Ч, Ж, Ш																						
Сибилизација	К, Г, Х + И → Ц, З, С																						
Непостојано А																							
Промена Л у О	Л → О																						
Једначење сугласника по звучности	<table border="1"> <tr> <td>Звучни</td> <td>Б</td> <td>Г</td> <td>Д</td> <td>Ђ</td> <td>Ж</td> <td>З</td> <td>Џ</td> <td>/</td> <td>/</td> <td>/</td> </tr> <tr> <td>Беззвучни</td> <td>П</td> <td>К</td> <td>Т</td> <td>Ћ</td> <td>Ш</td> <td>С</td> <td>Ч</td> <td>Ф</td> <td>Х</td> <td>Ц</td> </tr> </table>	Звучни	Б	Г	Д	Ђ	Ж	З	Џ	/	/	/	Беззвучни	П	К	Т	Ћ	Ш	С	Ч	Ф	Х	Ц
Звучни	Б	Г	Д	Ђ	Ж	З	Џ	/	/	/													
Беззвучни	П	К	Т	Ћ	Ш	С	Ч	Ф	Х	Ц													
Јотовање	<table border="1"> <tr> <td>З + Ј → Ж</td> <td>Л + Ј → Љ</td> </tr> <tr> <td>С + Ј → Ш</td> <td>К + Ј → Ч</td> </tr> <tr> <td>А + Ј → Ђ</td> <td>Г + Ј → Ђ</td> </tr> <tr> <td>Т + Ј → Ћ</td> <td>Х + Ј → Ш</td> </tr> <tr> <td>Н + Ј → Њ</td> <td></td> </tr> </table> В, Б, М, П + Ј → ВЉ, БЉ, МЉ, ПЉ	З + Ј → Ж	Л + Ј → Љ	С + Ј → Ш	К + Ј → Ч	А + Ј → Ђ	Г + Ј → Ђ	Т + Ј → Ћ	Х + Ј → Ш	Н + Ј → Њ													
З + Ј → Ж	Л + Ј → Љ																						
С + Ј → Ш	К + Ј → Ч																						
А + Ј → Ђ	Г + Ј → Ђ																						
Т + Ј → Ћ	Х + Ј → Ш																						
Н + Ј → Њ																							
Једначење сугласника по месту изговора (творбе)	С, З + Ћ, Ђ, Џ, Ч, Ђ, Љ, Њ, Ж, Ш → Ш, Ж Н + Б, П → М																						
Губљење сугласника	РУССКИ																						

Провери шта знаш 3

1. Допиши одговарајући облик речи која је дата у загради, а потом одговори на питање.

a) То сам прочитao у најновијој _____ (књига) свог омиљеног писца.

б) Након пада осетио је јак бол у _____ (рука).

- Која је гласовна промена извршена у речима којима су реченице допуњене?
-

2. Подвуци речи у чијој промени запажаш непостојано А:

упоран, падобран, суморан, талентован, новац.

3. Повежи линијом сваку реч из леве колоне са називом гласовне промене која је у њој извршена.

свадба

палатализација

вожња

промена Л у О

сеоба

једначење сугласника по звучности

кружић

једначење сугласника по месту изговора

4. Која гласовна промена је извршена када је од именице СЕЛО изведен придев суфиксом -СКИ?

a) палатализација

в) губљење сугласника

б) промена (прелазак) Л у О

г) непостојано А

д) једначење сугласника по месту изговора

Заокружи слово испред тачног одговора.

5. Прочитај реченице и напиши називе гласовних промена чије резултате уочаваш у подвученим речима.

Трешње су слађе од вишња. _____

Додаци за нов телефон су баш скупи. _____,

_____ , _____

6. Распореди дате примере на одговарајуће место у табели спрам гласовне промене која је у њима извршена:

радници, просидба, јачи, јунацина.

Јотовање	
Сибиларизација	
Једначење сугласника по звучности	
Палатализација	

1

1

1

1

1

1

7. У следећој реченици подвуци реч у којој запажаш резултат палатализације:

Дан је био облачен и тмуран, те сам морао понети и кишобран.

8. Прочитај реченицу и напиши назив гласовне промене чије резултате уочаваш у подвученим речима:

Током часа је увек тишина, али наставница често инсистира да будемо још тиши.

тишина _____

тиши _____

9. Прочитај реченицу и напиши назив гласовне промене чије резултате уочаваш у подвученим речима. Обрати пажњу на 3. лице множине презента ових глагола.

Увек скачем од среће када мама пече домаћу питу.

скачем _____

пече _____

10. Напиши називе гласовних промена које су извршене у речима:

дрвље (извршена је једна гласовна промена)

_____;

бежични (извршене су две гласовне промене)

_____;

изузеци (извршене су три гласовне промене)

_____;

преци (извршене су четири гласовне промене)

_____.

Тест бодујеш као да си на малој матури. Један задатак носи један бод. Зато је важна тачност и прецизност у давању одговора. Решења теста налазе се на крају уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добар 3	врлодобар 4	одличан 5
	1–2	3–4	5–6	7–8	9–10

ЗАМЕНИЦЕ

Ближи се твој рођендан.
Имаш ли идеју за прославу?

Да! Овога пута за свој рођендан
водим другаре у биоскоп!

Заменице

Подсети се <<

Пре него што започнеш с освајањем нових простора граматичког знања о заменицима, реши следеће задатке и провери шта знаш о овој врсти речи из претходних разреда.

1. Заокружи слово испред тачне тврдње:

- a) Заменице су врста непроменљивих речи којима се у реченици упућује на већ позната лица.
- b) Заменице су врста променљивих именских речи којима се упућује на бића, предмете и појаве.

2. Пажљиво прочитај следећи текст и подвуци све личне заменице у њему.

Ана ми се пожалила да неће моћи са мном у биоскоп јер је већ данима много боли зуб. Саветовао сам јој да оде код зубара, али није ме послушала, јер га се плаши. Узалуд је уверавам да је мој доктор Симић нежан и да му може веровати кад каже да ништа неће болети. А и комшија нам је, живи у оближњој улици, па код њега стижемо за неколико минута. „Даће ти анестезију одмах, не бој се”, охрабрујем ја њу, али узалуд – она просто неће ни да чује за зubarску столицу. „Лако је теби да се правиш важан, Вуче”, прекоревала ме је уvreђено, мислећи да јој се ругам. Али ја сам био упоран: „Анчи, зуби нам не праштају кад их не чувамо... Они су као људи, наљуте се, па нас боле још јаче.” Насмејала се, али мислим да је нисам убедио.

• Обрати још једном пажњу на реченице којима Вук храбри своју другарицу Ану да посети зubarа, као и на њен одговор. На линијама напиши заменице које се јављају у дијалогу и одреди им лице, падеж, број и род (уколико га имају; тамо где заменица нема род, стави знак /).

Вук: Даће ти анестезију одмах, не бој се.

заменица: _____ падеж: _____ број: _____ род: _____

Ана: Лако је теби да се правиш важан, Вуче.

заменица: _____ падеж: _____ број: _____ род: _____

Вук: Анчи, зуби нам не праштају кад их не чувамо... Они су као људи, наљуте се, па нас боле још јаче.

заменица: _____ падеж: _____ број: _____ род: _____

Подела заменица

◀ именичке заменице ▶ придевске заменице

▶ Прочитај дијалог између Ане и Вука и обрати пажњу на истакнуте речи.

Ана: **Твој** зубар је заиста стрпљив и нежан! Хвала **ти!** Баш си **ме** охрабрио да одем!

Вук: **Ја те** никада не бих преварио! А ни у **његову** реч да неће болети не треба да сумњаш. **Толика** неповерљивост **ништа** добро не доноси.

Ана: Ух, Вуче! **Свашта** сам доживела на зубарској столици!

Вук: **Некоме**, Анчи, ипак мораши веровати. ◀◀◀

Све подвучене речи у Анимим и Вуковим репликама представљају **заменице**. Ипак, међу њима постоје разлике у значењу и служби (функцији) коју врше у реченицама. Реши следеће задатке и дођи ћеш до одговора на питање које врсте заменица постоје у српском језику.

▶ Попуни табелу тако што ћеш одредити падеж, број, лице и функцију подвучених заменица у реченицама:

Хвала ти! и Ја те никада не бих преварио.

Заменице	Падеж	Број	Лице	Функција
ТИ				
ЈА				
ТЕ				

- Допуни реченицу тако да тврђња буде тачна.

Све заменице у табели упућују на лице које говори, односно на лице коме се говори.

Такве заменице називају се _____ заменице и представљају врсту _____ заменица. ◀◀◀

▶ У реченици *Твој зубар је заиста стрпљив и нежан*, подвучена заменица врши функцију _____.

- Пронађи у Анимом и Вуковом дијалогу још две заменице које имају исту функцију и препиши реченице у којима се оне јављају.

a) _____

b) _____ ◀◀◀

→ Водећи рачуна о значењу истакнутих речи, допуни реченицу одговарајућом речју, тако да тврђња буде тачна:

Када Ана Вуку каже: „**Твој** зубар је заиста стрпљив и нежан”, сазнајемо какав је **Вуков** зубар. Из дечакове реплике: „А ни у **његову** реч да неће болети не треба да сумњаш”, сазнајемо да је _____ реч чврста и поуздана.

- Шта закључујеш? На коју врсту речи упућују заменице **ТВОЈ** и **ЊЕГОВУ** у датим примерима? Упућују на _____. ◀◀◀

→ Одреди падеж и функцију истакнутих заменица у завршним репликама Аиног и Вуковог дијалога.

Ана: СВАШТА сам доживела на зубарској столици.

падеж: _____

функција: _____

Вук: НЕКОМЕ, Анчи, ипак мораши веровати.

падеж: _____

функција: _____ ◀◀◀

Обрати пажњу!

У примеру **Ја** ће никада не бих йреварио, лична заменица за 1. лице једнине **ЈА** стоји самостално, упућује на именицу (Вук) и има функцију субјекта.

Из 5. разреда знаш да овакве заменице називамо **именичким заменицама**. Оне у реченицама врше исту функцију као именице (субјекат, објекат).

У примеру **Твој** зубар је заиста српљив и нежан, заменица **ТВОЈ** стоји уз именицу (зубар), упућује на придев (Вуков) и има функцију атрибута.

Са оваквим заменицима упознаћеш се у 6. разреду. Оне у реченицама нису самосталне, већ обично стоје уз именице и врше исту функцију као придеви (атрибут, именски део предиката). Због тога их називамо **придевским заменицима**.

У зависности од тога да ли упућују на именицу или придев, односно да ли у реченици имају исту функцију као именице или као придеви, све заменице у српском језику деле се на **именичке** и **придевске заменице**.

Обрати пажњу!

ЗАМЕНИЦЕ

ИМЕНИЧКЕ

- Упућују на именице.
- Стоје самостално у реченици.
- Врше исте функције као именице у реченици (субјекат, објекат).

ПРИДЕВСКЕ

- Упућују на придеве.
- Нису самосталне, већ стоје уз именице и слажу се са њима у роду, броју и падежу.
- Врше исте функције као придеви у реченици (атрибут, именски део предиката).

Провери знање

1. Напиши на линији поред сваке реченице да ли је подвучена заменица именичка или придевска. Да би ти било лакше да им одредиш врсту, размисли коју службу врше у реченицама.

a) Мораш веровати некоме. _____

б) Веровао сам теби, а не Марку. _____

в) Овом човеку не треба веровати. _____

г) Марко је изневерио моје поверење. _____

2. На основу датог модела, напиши на линијама одговарајуће заменице. У зависности од тога на коју врсту речи упућују, одреди да ли су именичке или придевске.

Књига је Анина. → Књига је њена. придевска заменица

а) Ана је дала књигу Вуку. → Ана ____ је дала књигу. _____

б) Аини и Вукови родитељи се друже. → ____ родитељи се друже.
_____

в) Ани и Вуку је наставница поверила организацију представе. → ____
је наставница поверила организацију представе. _____

г) Ни Ана, ни Вук, ни родитељи нису стigli на време. → ____ није
стигао на време. _____

Именичке заменице

◀ личне именичке заменице ◀ неличне именичке заменице

▶ Прочитај пажљиво реченице које су дате на графиконима и погледај истакнуте заменице у њима.

Ја сам у школи.

Она је у школи.

Ко је у школи?

Ми смо у школи.

Ви сте у школи.

Ти ћеш доћи у школу.

Он ће доћи у школу.

Хоће ли неко доћи у школу?

Они ће доћи у школу.

Нико неће доћи у школу – ни ја, ни ти, ни она, ни они.

- Коју функцију у датим реченицама врше све истакнуте заменице? _____
- Напиши на линији све заменице које имају лице. _____
- Шта закључујеш о заменицима **ко**, **неко** и **нико**? Да ли оне имају лице? _____ ◀◀

▶ Коју функцију врши подвучена заменица у реченици *Насставница никоја неће исийтиваји.*? _____ ◀◀

Заменице *ја, ти, он, она, оно, ми, ви, они, оне, она* јесу **личне именичке заменице** и о њима је било речи у 5. разреду.

Заменице *ко, неко, нико* представљају **неличне именичке заменице** и о њима ћемо говорити у наредним лекцијама. Као што примећујеш, оне истим обликом упућују на различита лица.

Обе врсте именичких заменица стоје самостално у реченици, обично у функцији субјекта или објекта.

Погледај на следећем графикону све врсте и подврсте именичким заменица.

Личне именичке заменице

Подсети се <<

1. Попуни табелу одговарајућим обликом личних заменица и подсети се њихових промена. Не заборави да напишеш и краће, ненаглашене облике у оним падежима у којима их заменице имају.

Падеж	Једнина				Множина		
	1. лицε	2. лицε	3. лицε		1. лицε	2. лицε	3. лицε
номинатив			он, оно	она	ми		
генитив	мене (ме)						њих (их)
датив			њему (му)			вама (вам)	
акузатив		тебе (те)		њу, је, ју			
вокатив		ти!					
инструментал	(са) мном				(са) нама		
локатив							(о) њима

- У којим падежима личне заменице имају краће, ненаглашене облике?

2. Допуни реченице одговарајућим облицима личних заменица водећи рачуна о значењу и смислу. Имај на уму да једном треба да употребиши личну заменицу за свако лице.

Павле се пожалио Ани и Вуку да _____ је нестао пас Ђоле: „Када сам _____ синоћ извео у шетњу, поред _____ је протрчала нека мачка. А Ђоле је, наравно, потрчао за _____. Од тада _____ нисам видео.“ Ана _____ је тешила: „И _____ је, давно, одлетео папагај.“ Тада се Вук осврнуо за _____ и узвикнуо: „Другари, погледајте ко иде ка _____!“ Ђоле _____ је трчао у сусрет.

Неличне именичке заменице

◀ упитно-односне ◀ неодређене ◀ опште ◀ одричне именичке заменице

Упитно-односне именичке заменице

▶ Пажљиво прочитај следећи текст, а затим допуни питања као што је започето. Олакшаће ти ако знаш да су одговори на њих у тексту обојени истом бојом којом је и линија на којој је потребно да напишеш решење.

Ана је испричала **мами** како је уживала **са Вуком и Павлом** у парку. Споменула је и **Ђолета**. Баш се обрадовала **због његовог повратка!** За Павла је рекла да је био много тужан. Мама је пажљиво слушала **о срећном крају** док је сипала **месо и кромпир** у **тањир**.

- **Ко** је причао мами о дружењу у парку?

Са _____ је Ана уживала у парку?

_____ је Ана испричала како је уживала у парку?

_____ је Ана споменула?

Због _____ се Ана баш обрадовала?

За _____ је Ана рекла да је био тужан?

О _____ је мама пажљиво слушала?

_____ је мама сипала у тањир?

У _____ је мама сипала месо и кромпир? ◀◀◀

У свим наведеним питањима појављују се упитне именичке заменице КО и ШТА у различитим падежним облицима. Пошто не разликују лица, ове заменице сврставају се у **неличне именичке заменице**.

▶ Постави питање према датом одговору користећи одговарајућу упитну заменицу.

a) ВУК се лепо провео на рођендану. _____ се лепо провео на рођендану?

б) Вук је другу поклонио КЊИГУ. _____ је Вук поклонио другу?

в) Ана и Вук су причали о ФИЛМУ. О _____ су причали Ана и Вук?

г) Ана је са ВУКОМ пошла кући. Са _____ је Ана пошла кући?

- Шта закључујеш, која упитна заменица се употребљава за бића, а која за неживе предмете?

За бића се користи упитна заменица _____, а за неживе предмете заменица _____.

← Обрати пажњу!

Погледај упитне заменице у следећим реченицама. Затим се осврни на одговоре и размисли о речима на које заменице упућују у постављеним питањима.

1. Ко је у парку?

- a) Ана је у парку.   b) Вук је у парку.   c) Ана и Павле су у парку.
d) Ана, Вук и Павле са пском су у парку.   e) Они су у парку.

2. С ким је Ана у парку?

- a) Ана је у парку с Вуком.   b) Ана је у парку с Вуком и Павлом.

3. Шта је мама сипала у тањир?

- a) Мама је сипала месо у тањир.   b) Мама је сипала месо и кромпир у тањир.

4. Чега има у тањиру?

- a) У тањиру има меса.   b) У тањиру има меса и кромпира.

У одговору на питање са заменицом **ко** и **шта** јављају се и именице у једнини и именице у множини. Без обзира на број именице на коју упућују, ове заменице увек су у једнини.

← Пажљиво прочитај следеће примере, а затим одговори на питање.

- a) КО другоме јаму копа, сам у њу пада.
b) ШТА тата каже, то морам да урадим.

• Да ли се заменицама КО и ШТА у овим примерима поставља питање? _____ ← ←

Примећујеш да ове реченице уопште нису упитне, односно да заменице у њима имају другачије значење. Хајде да видимо о чему је реч!

Ако размислиш о значењу пословице, закључићеш да „у јаму пада” **онај ко**, односно **свако ко** је „другоме копа”. Другачије речено – **Онај ко** хоће да науди другоме, биће кажњен. Заменица **ко** односи се овде на **свакоја ко** се понаша на одређени начин.

И у другом примеру заменица **шта** има слично значење: она се односи на **све оно штo** тата каже. Другачије речено – Морам да урадим **све оно штo** тата каже.

Заменице **ко** и **шта** у оваквим реченицима називају се **односне заменице**, јер се њима упућује на неку другу (исказану или неисказану) реч у реченици. Оне се односе на неко друго лице или предмет.

Пошто се у реченицима јављају и у упитном и у односном значењу, заменице КО и ШТА називају се **упитно-односне именичке заменице**.

Провери знање

1. Допуни табелу падежним облицима упитно-односних заменица КО и ШТА који недостају.

Падеж	Упитно-односне заменице	
номинатив	КО	ШТА
генитив		чега
датив	кому	
акузатив		
вокатив	/	/
инструментал		чиме
локатив	(о) коме	

2. Постави три питања према датом одговору користећи одговарајућу упитну заменицу. Речи на које упућују заменице у питањима обележене су различитим бојама.

Наставница је ученицима задала **домаћи задатак**.

- a) _____
- б) _____
- в) _____

3. Допуни питања одговарајућим заменицама према датим одговорима.

- a) Вук је од друга чуо да је филм занимљив.

Од _____ је Вук чуо да је филм занимљив?

- б) Ана није била задовољна оценом.

_____ Ана није била задовољна?

- в) Деца су са наставницима пошла на екскурзију.

Са _____ су деца пошла на екскурзију?

- г) Причали смо целу ноћ о филму.

О _____ су причали целу ноћ?

4. Заокружи слово испред реченице у којој је употребљена односна заменица.

- a) Ко је дошао?

- б) Онај ко је дошао није затворио врата.

5. Пронађи у Читанци „Комаде од различнијих косовскијех песама”, II комад (Кнежеву клетву), и уочи заменице које се налазе у датим стиховима.

Неодређене именичке заменице

▶ Прочитај дијалог између Ане и Вука и обрати пажњу на истакнуте речи.

Вук: Хтео сам **нешто** да ти кажем... Бринем око **нечега** већ данима и морам **с неким** да попричам...

Ана: Наравно, реци... Увек треба **некоме** да кажеш то што те тишти. **Неко** ће ти већ помоћи.

Вук: Нашао сам **некога** ко поклања штене лабрадора и узео куцу.

Ана: Па, то је дивно! Јао, уплаши ме, мислила сам да ћеш ми о **нечему** страшном причати!

Вук: Хм, па јесте страшно ако се присетиш да је стари вучјак ког сам удомио прошле године исцепао мамин кауч... Ако би се моји због нечега љутили, то је да опет узмем пса. Овог зато кријем у подруму.

Ана: Смислићемо **нешто**, не брини!

- Одреди падеж и функцију подвучених речи у Вуковим репликама:

Хтео сам нешто да ши кажем. Нашао сам некога ко ѹоклања шитене.

НЕШТО падеж: _____ функција у реченици: _____

НЕКОГА падеж: _____ функција у реченици: _____

- Одреди падеж и функцију подвучених речи у Анином одговору:

Увек ширеба некоме да кажеш шито шио шие шиши. Неко ће шии шиомоћи.

НЕКОМЕ падеж: _____ функција у реченици: _____

НЕКО падеж: _____ функција у реченици: _____

Примећујеш да речи **неко** и **нешто** врше функцију субјекта и објекта, која је карактеристична за именице. Све истакнуте речи у Анином и Вуковом дијалогу представљају различите облике ових двеју речи.

Речи НЕКО и НЕШТО су **неодређене именичке заменице**. Заменицом НЕКО упућује се на непознату особу, а заменицом НЕШТО на непознат предмет.

▶ Допуни табелу падежним облицима неодређених заменица НЕКО и НЕШТО који недостају.

Падеж	Неодређене заменице	
номинатив	НЕКО	НЕШТО
генитив	некога	
датив		нечему
акузатив		
вокатив	/	/
инструментал	неким	
локатив		

Провери знање

1. У табели су дати и остали облици заменица НЕКО и НЕШТО из Анилог и Вуковог разговора. Одреди им падеж и функцију, а затим напиши да ли заменица указује на особу или предмет.

Заменица	Падеж	Функција	Особа/предмет
око нечега (<i>бринући</i>)			
с неким (<i>појаричати</i>)			
о нечему (<i>причайти</i>)			
(<i>љутићи се</i>) због нечега			

2. Допуни реченице одговарајућом неодређеном заменицом.

Ана (*снуждено, тргавајући у резултату своје шеснице*): Шта мислиш, да ли је бар _____ добио 5 на контролном из математике?

Вук: Мислим да је само Тања све тачно урадила. Сви остали су погрешили у _____ – у поставци задатка или у рачунању... Не брини, наћи ћемо _____ да нам објасни те једначине.

Опште именичке заменице

Свашта сам чуо о новом наставнику биологије! Предаје VI/3 од прошле године и много је строг.

Свако је ковач своје среће! Ако будеш учио, сигурно неће бити проблема!

Општим именичким заменицама СВАКО и СВАШТА упућује се на сваког појединца, односно на сваку (конкретну и апстрактну) ствар, предмет или појаву.

► Допуни табелу облицима општих заменица СВАКО и СВАШТА који недостају.

Падеж	Опште заменице	
номинатив	СВАКО	СВАШТА
генитив		
датив		свачему
акузатив	свакога	
вокатив	/	/
инструментал		
локатив		

► Подвуци опште заменице у следећим реченицама и одреди им падеж и функцију.

a) Бака нам је свашта купила на пијаци.

падеж: _____ функција: _____

b) Она хоће свакоме да угоди омиљеном храном.

падеж: _____ функција: _____

c) Грабили смо трешње из торбе, а бака се смејала говорећи да има за свакога.

падеж: _____ функција: _____

d) Она нас је свачему научила и много је волимо.

падеж: _____ функција: _____

- Разврстај наведене примере према томе да ли је у њима употребљена општа заменица за особе или предмете. Упиши на линији одговарајућа слова која стоје испред реченица.

СВАКО _____ СВАШТА _____

Провери знање

1. Подвуци опште именичке заменице у следећем тексту.

Свакоме треба дати шансу да учи на сопственим грешкама, јер ће тако свашта увидети и знаће убудуће како не треба радити. Научиће да о свачему треба да размисли пре него што поступи на одређени начин. Свако може да погреши и од свакога можемо да научимо шта је добро.

2. Одреди падеж и функцију општих именичких заменица у првој реченици у тексту датом у претходном задатку.

заменица: _____ падеж: _____ функција: _____

заменица: _____ падеж: _____ функција: _____

Одричне именичке заменице

▶ Пажљиво прочитај текст и размисли о значењу истакнутих речи.

Тата каже да се **НИКО** није научен родио. Треба само да загрејем столицу и **НИШТА** да не бринем, поправићу оцене. Читao сам лекције из физике цело поподне. **Ни са ким** се од другара нисам чуо. **Никога** нисам видео. И опет се **ничега** не сећам. Кад сам му се пожалио, тата је рекао да читање без размишљања **ничему** не служи. Тек сад **ништа** не разумем!

- Одреди падеж и функцију подвучених речи у реченицама *Никоја нисам видео.* и *И ојећи се ничеја не сећам.*

НИКОГА   падеж: _____ функција: _____

НИЧЕГА   падеж: _____ функција: _____

- Одреди да ли истакнута реч у датим реченицама упућује на особу или на предмет.

НИКО се није научен родио. _____

НИШТА не разумем. _____ ◀◀◀

Све речи које су истакнуте у датом тексту представљају различите облике именичких заменица. Употребом одричне заменице **НИКО** указује се да ниједна особа није означена, да се ни на једног појединца не односи оно што је исказано у реченици. Одричном заменицом **НИШТА** указује се да није означен нити је реченичном радњом обухваћен ниједан предмет, ниједна појава.

Одричне именичке заменице НИКО и НИШТА указују да ниједна особа и ниједан предмет нису обухваћени оним што је исказано у реченици.

Језичке зачкољице!

Погледај још једном како је написана заменица **НИКО** у једној реченици у тексту:

Ни са ким се од другара нисам чуо.

Када се одричне заменице НИКО и НИШТА употребе са предлогима, пишу се на посебан начин. Предлог се умеће између првог дела заменице, који чини одрична речца НИ, и другог дела заменице (КО, ШТА): *ни ог која, ни йрема коме, ни на шта, ни у чему, ни збој чеја.*

► Допуни табелу облицима одричних заменица НИКО и НИШТА који недостају.

Падеж	Одричне заменице	
номинатив	НИКО	НИШТА
генитив		
датив		ничему
акузатив	никога	
вокатив	/	/
инструментал		
локатив	ни о коме	

► Допуни реченице одговарајућим обликом одричне заменице дате у загради.

- a) Нисам _____ веровао. (нико)
- б) Гледала је опуштено у таласе не размишљајући _____. (ништа)
- в) _____ се не сећам из тог сна, али сам се пробудила обливена знојем. (ништа)

► Одреди падеж и функцију подвучених одричних заменица у Анином и Вуковом дијалогу.

Вук: Не знам ништа о Њутновим законима. Добићу јединицу.

Ана: Оцена ничему не служи. Можеш се данас и извући, али нико не може да научи
уместо тебе.

НИШТА   падеж: _____ функција: _____

НИЧЕМУ   падеж: _____ функција: _____

НИКО   падеж: _____ функција: _____

Провери знање

1. У следећим пословицама подвуци величне именичке заменице и одреди им врсту.

а) Зло је ко не зна, а учити се не да. _____

б) Нико сам себи судија не може бити. _____

2. Одреди врсту, падеж и функцију подвучених заменица у реченицама.

а) Видео сам некога како стоји испред зграде.

врста заменице: _____ падеж: _____ функција: _____

б) Мени ништа није јасно.

врста заменице: _____ падеж: _____ функција: _____

врста заменице: _____ падеж: _____ функција: _____

3. Заокружи слово испред реченице у којој је заменица правилно написана.

а) Ни о чему ништа не знам.   б) О ничему ништа не знам.

Придевске заменице

◀ придевске заменице ◀ показне ◀ присвојне ◀ упитно-односне ◀ неодређене
◀ одричне ◀ опште придевске заменице

▶ Пажљиво прочитај следећи текст и обрати пажњу на истакнуте речи. Када то урадиш, реши задатке и одговори на питања која следе.

Ове школске године у **наше** одељење дошао је нови ученик – Никола Лалић. Испричао нам је да се вратио из иностранства јер је **његов** отац прихватио **неки** посао у Београду. **Моја** мама је студирала са **тим** човеком и каже да је био најбољи у **њиховој** генерацији. Радовала се што чује да се **толики** труд исплатио и да је **њен** колега постао успешан инжењер. Она мисли да нам **такви** стручњаци баш недостају. За Николу смо сви у разреду испрва говорили да је странац, а он се смејао и исправљао нас: „**Ма, ја сам ваш!**“

- Одреди падеж, род и број истакнутих речи у измененим реченицама из текста.

a) У **наше** одељење дошао је нови ученик.

падеж: _____ род: _____ број: _____

б) **Његов** отац је прихватио посао у Београду.

падеж: _____ род: _____ број: _____

в) Био је најбољи у **њиховој** генерацији.

падеж: _____ род: _____ број: _____

г) Ја сам **ваш!**

падеж: _____ род: _____ број: _____

- Одреди падеж, род и број именица ОДЕЉЕЊЕ, ОТАЦ, ГЕНЕРАЦИЈА које стоје уз истакнуте речи у реченицама у тексту.

а) ОДЕЉЕЊЕ падеж: _____ род: _____ број: _____

б) ОТАЦ падеж: _____ род: _____ број: _____

в) (У) ГЕНЕРАЦИЈИ падеж: _____ род: _____ број: _____

- Коју функцију врше истакнуте речи НАШЕ, ЊЕГОВ, ЊИХОВОЈ? _____

- Истакнуте речи у овим реченицама слажу се са именицама уз које стоје у _____ и _____ (допиши граматичке категорије).

- Попуни табелу и одреди падеж, род и број осталих речи које су обележене у тексту. Реченице су мало изменењене да ти олакшају решавање задатка.

Реченице	Падеж	Род	Број
ОВЕ године добили смо новог ученика.			
Прихватио је НЕКИ посао у Београду.			
МОЈА мама каже да је он био најбољи.			
Мама је студирала с ТИМ човеком.			
ТОЛИКИ труд се исплатио.			
ЊЕН колега је успешан инжењер.			
ТАКВИ стручњаци нам баш недостају.			

- Уз коју врсту речи стоје све истакнуте речи у табели? _____
- Коју функцију обављају све истакнуте речи? _____ Која врста речи ту функцију најчешће обавља? _____

► Допуни реченице које следе одговарајућим облицима речи које су истакнуте у првој у низу.

- Недостају нам **такви стручњаци**.
- Немамо довољно _____.
- Захваљујући _____ наука се развија.
- Са _____ наше предузеће може напредовати.

Примећујеш да обе речи мењају облик када се промени функција истакнуте именице у реченици. Увек се при томе слажу једна са другом у роду, броју и падежу.

► Одреди падеж и функцију подвучених речи у следећим реченицама.

- Није он странац, он је наш. падеж: _____ функција: _____
- Његов отац је био најбољи. падеж: _____ функција: _____

Све речи које су истакнуте у тексту на почетку лекције називају се придевске заменице: **ове, наше, његов, неки, моја, тим, њиховој, толики, њен и такви**.

Придевске заменице, као и придеви, у реченици обављају функције атрибута и именског дела предиката. Ове заменице јављају се у сва три рода једнине и множине и слажу се са именицом уз коју стоје (коју одређују) у роду, броју и падежу.

Придевске заменице, према значењу, деле се на: показне, присвојне, упитно-односне, неодређене, опште и одличне придевске заменице.

Показне придевске заменице

▶ Пажљиво прочитај дијалог између Вука и Ане и размисли о истакнутим речима, а затим одговори на питања која следе.

Вук (изненађено ћелега књићу у руци): **Ову** књижурину треба да прочитам до следеће недеље?

Ана: Да, Вуче, **ту** књигу имамо као обавезну лектиру. Боље немој врдати! **Овај** наставник нам је строжи од **оног** старог.

Вук: Али како **оволику** књигу да ишчитам за само неколико дана?!

Ана (показује на ћелицу иза себе, на којој су мноштво обимније књиће у више томова): Ха-ха! Не бих да те забринем, али долази време када ће нам и **онолике** књиге бити у лектири!

Вук: Да ми је знати ко смишља **тај** наставни план и програм! **Овакав** труд би требало да буде награђен. (Затим ћелега стидљиво у ћог, па се оважи да каже) А, је л' би могла ти мени ипак да препричаш о чему се ради?

Ана: Ех... Могу, као и увек, али **такав** труд може бити награђен само неком двојком.

- На коју реч у Анимом и Вуковом дијалогу упућују истакнуте речи **ову**, **ту**, **оволику** и **онолике**? _____
- Којим се речима у тексту упућује на именицу **наставник**? _____ и _____
- Када Вук каже да треба да прочита **ову** књижурину или **оволику** књигу, да ли то значи да је књига ближа говорнику (њему) или саговорнику (Ани)?
- Пронађи у тексту једну истакнуту реч којом Ана упућује на књигу ближу њеном саговорнику (књигу у Вуковим рукама). _____ <-->

Све истакнуте речи у тексту упућују на особине појмова (предмета, људи, појава) о којима Вук и Ана говоре (о књизи, наставнику, наставном плану и труду). Речи **ову**, **ту**, **овај**, **оног**, **оволику**, **онолике**, **тај**, **овакав**, **такав** представљају показне придевске заменице.

Показним придевским заменицама упућује се на бића, предмете или њихове особине. Оне се добијају као одговор на питање КОЈИ? (овиј, ћај, онај), КАКAV? (овакав, ћакав, онакав) и КОЛИКИ? (оволики, ћолики, онолики).

Који наставник је строжи? → **Овај** наставник је строжи од старог.

Какав труд се награђује? → **Такав** труд не би требало да се награђује.

Колику књигу треба прочитати? → **Онолику** књигу треба прочитати.

Језичке зачкољице!

Води рачуна о правилној ком-парацији придева **строг**:

стриој – **стриожи** – **најстриожи**;

стриој – **стриожији** – **најстриожији**.

- Попуни табелу тако што ћеш одредити падеж, род и број подвучених речи и именица уз које стоје.

Реченице	Падеж	Род	Број
Ту књигу имамо као лектиру.			
Како <u>оволику</u> књигу да ишчитам?			
И <u>онолике</u> књиге ће бити у лектири.			
Овај наставник нам је строжи.			

- Допуни следеће реченице одговарајућим обликом показне заменице ОВАЈ.

a) Много ми се допала _____ књига.

b) Прочитај и _____ роман истог аутора.

c) _____ дело нашег славног писца наводи на размишљање. ◀◀◀

Као све придевске заменице, и показне заменице слажу се с именицом на коју упућују у роду, броју и падежу.

Обрати пажњу!

Решавајући задатак на почетку лекције, примећујеш да Вук и Ана употребљавају различиту показну заменицу да упуне на књигу која се налази у Вуковој руци.

Ову књигу треба да прочитам до следеће недеље?

Да, ту књигу имамо као лектиру. И буди срећан да не мораш да читаши ону са стола.

Показним заменицама може се упућивати:

1. на нешто што је **близу говорника**: *овај, овакав, оволики;*
2. на нешто што је **даље од говорника, а ближе саговорнику**: *тад, тракав, толики;*
3. на нешто што је **удаљено и од говорника и од саговорника**: *онај, онакав, онолики.*

Дакле, показне придевске заменице разликују се и према томе колико је појам на који се заменицом упућује удаљен од говорника.

► Допуни реченице одговарајућим показним заменицама.

- 1) Али, мама, не могу да поједем _____ шницилу! Превелика је!
- 2) Ана, види оног дечака! Купио сам _____ патике! Исте су као његове!
- 3) – Вуче, дај ми _____ оловку коју држиш, само да запишем нешто.
– Мислим да _____ оловком не можеш ништа да запишеш, Анчи, покварена је. ◀◀◀

Обрати пажњу!

У табели је представљен систем показних заменица за сва три рода у једнини и множини.

	КОЈИ? (упућују на сам појам – биће или предмет)			КАКАВ? (упућују на особину појма)			КОЛИКИ? (упућују на величину појма)		
Близу говорника	овај	ова	ово	овакав	оваква	овакво	оволики	оволика	оволико
Близу саговорника	ови	ове	ова	овакви	овакве	оваква	оволики	оволике	оволика
Удаљено и од говорника и од саговорника	тaj	та	то	такав	таква	такво	толики	толика	толико
	ти	те	та	такви	такве	таква	толики	толике	толика
Близу говорника и од саговорника	онај	она*	оно	онакав	онаква	онакво	онолики	онолика	онолико
	они	оне	она	онакви	онакве	онаква	онолики	онолике	онолика

Језичке зачкољице!

* Лична заменица за 3. лице женског рода и показна заменица женског рода имају исти облик само у номинативу једнине и множине (ОНА, ОНЕ). У осталим падежима им се облици не поклапају. У реченици ћеш их лако препознати по функцији коју врше.

Она је дошла. / Оне су дошли.

лична заменица за 3. лице врши исту функцију као именица (субјекат)

Она девојка је дошла. / Оне девојке су дошли.

показна придевска заменица врши исту функцију као придев (атрибут)

Обрати пажњу!

Све придевске заменице имају род, број и падеж, као придеви. У табели можеш видети промену показне заменице **овај, ова, ово** у свим падежима једнине и множине.

Падеж	Једнина			Множина		
номинатив	ОВАЈ	ОВА	ОВО	ОВИ	ОВЕ	ОВА
генитив	овог(а)	ове	овог(а)	ових		
датив	овом(е)	овој	овом(е)	овим(а)		
акузатив	овог(а)	ову	ово	ове	ове	ова
вокатив	/	/	/	/	/	/
инструментал	овим(е)	овом	овим(е)	овим(а)		
локатив	о овом(е)	о овој	о овом(е)	овим(а)		

Знам више

Вокали у заградама (*a, e*), који се јављају у неким облицима падежа, нису обавезни и зато се називају **покретни вокали**. У савременом језику у овој позицији се све ређе употребљавају.

Провери знање

1. Подвуци показне заменице у следећим реченицама и одреди им падеж, род и број.

a) Јеси ли погледао онај филм о коме смо причали?

падеж: _____ род: _____ број: _____

b) Када шетам улицом с оволиким псом, знам да ми нико ништа не може.

падеж: _____ род: _____ број: _____

2. Заокружи слово испред реченице у којој је употребљена показна придевска заменица женског рода.

a) Она не жели да разговара са мном.

b) Она ускршња јаја су дивно обојена.

c) Она боја косе ти је много лепше стајала.

3. Подвуци придевске заменице у стиховима из песме „Свети Сава” Војислава Илића која се налази у Читанци, на стр. 64.

„Векови су прохујали од чудесне оне ноћи,

векови су прохујали и многи ће јоште проћи.

Ал' то дете јоште живи, јер његова живи слава,

јер то дете беше Раствко, син Немањин – Свети Сава.”

Присвојне придевске заменице

▶ Пажљиво прочитај следеће реченице и изведи закључак из сваке од њих, као што је започето.

- **Ја** имам бицикл. → Бицикл је **мој**.
  - **Ти** имаш ролере. → Ролери су **твоји**.
  - **Он** има пса. → _____
  - **Она** има дете. → _____
  - **Оно** има играчке. → _____
  - **Ми** имамо кућног љубимца. → _____
  - **Ви** имате лопту. → _____
  - **Они** имају књигу. → _____
  - **Оне** имају лутке. → _____
  - **Она** имају слагалицу. → _____
-
- Шта означавају све речи употребљене у реченицама са десне стране? _____
  - Коју службу (функцију) имају заменице у свим тим реченицама? _____ ◀◀◀

▶ Према датом моделу постави питања за следеће одговоре у низу:

Ролери су ТВОЈИ. → ЧИЈИ су ролери?

Торба је НАША. → _____

Књига је МОЈА. → _____

Лутке су ЊИХОВЕ. → _____

Дете је ЊЕНО. → _____ ◀◀◀

Речи **мој**, **твоји**, **њихове**, **њено** и остале које су забележене у почетном вежбању представљају присвојне придевске заменице.

Присвојне придевске заменице показују којем лицу припада оно што означава именица уз коју стоје. Са именицом се слажу у роду, броју и падежу, а добијају се као одговор на питања ЧИЈИ?, ЧИЈА?, ЧИЈЕ?.

◀▶ Одреди падеж, род и број подвучених речи у Анином и Вуковом дијалогу.

Ана: Сутра идем опет код твог зубара. Још неки пут и он ће постати мој зубар.

Вук: Ха-ха-ха... Знао сам да ћеш брзо стећи поверење у нашег зубара!

Ана: Лепо си ми рекао да у његову реч не треба да сумњам.

ТВОГ   падеж: _____ род: _____ број: _____

МОЈ   падеж: _____ род: _____ број: _____

НАШЕГ   падеж: _____ род: _____ број: _____

ЊЕГОВУ   падеж: _____ род: _____ број: _____

На основу претходно решених задатака, закључујеш да свака присвојна прилевска заменица упућује на одређено лице, и у једнини и у множини.

◀▶ Следеће реченице допуни одговарајућим обликом прилевске заменице која се односи на лице у загради.

а) Купили су тепих који се _____ ћерки највише допао. (они)

б) У _____ згради велики број станара има кућног љубимца. (ми)

в) _____ родитељи су професори факултета. (он)

г) Могу ли да позајмим _____ телефон да пошаљем сестри поруку? (ти) ◀▶

◀▶ Допуни табелу тако да добијеш систем присвојних прилевских заменица за сва лица у једнини и множини.

Једнини			Множина		
мушки род	женски род	средњи род	мушки род	женски род	средњи род
МОЈ					
		твоје			
	његова				
			њени		
				(о) нашим(а)	
					вашим(а)
ЊИХОВ					

Обрати пажњу!

И присвојне придевске заменице имају род, број и падеж, као придеви. У табели можеш видети промену заменица **мој, моја, моје** у свим падежима једнине и множине.

Падеж	Једнина			Множина		
	род			род		
	мушки	женски	средњи	мушки	женски	средњи
номинатив	мој	моја	моје	моји	моје	моја
генитив	мојег(а)/мог(а)	моје	мојег(а)/мог(а)	мојих	мојих	мојих
датив	мојем(у)/мом(е)	мојој	мојем(у)/мом(е)	мојим(а)	мојим(а)	мојим(а)
акузатив	мој (<i>aytъ</i>); мојег(а)/мог(а) (<i>брата</i>)	моју	моје	моје	моје	моја
вокатив	мој	моја	моје	моји	моје	моја
инструментал	мојим	мојом	мојим	мојим(а)	мојим(а)	мојим(а)
локатив	(о) мојем(у)/мом(е)	(о) мојој	(о) мојем(у)/мом(е)	мојим(а)	мојим(а)	мојим(а)

Провери знање

- Допуни реченице одговарајућим обликом присвојне заменице.
  - Бака нам сваког јутра спрема доручак. Највише волимо _____ домаћу пицу.
  - Хтео сам за рођендан да ти купим хаљину, али не знам који је _____ број.
  - Разочарани смо због пораза у финалу, али верујемо да _____ време тек долази.
- Подвуци присвојне придевске заменице у датој реченици и одреди им падеж, род и број.

У њеним очима видела се забринутост и страх.

падеж: _____ род: _____ број: _____

- Подвуци присвојне придевске заменице у стиховима из песме „О, класје моје” Алексе Шантића која се налази у Читанци, на стр. 55.

„О класје моје испод голих брда,
Мој црни хљебе, крвљу поштрапани,
Ко ми те штеди, ко ли ми те брани
Од гладних тица, моја муко тврда?”

Присвојна придевска заменица за свако лице СВОЈ

▶ Пажљиво прочитај дијалоге и размисли о значењу истакнутих заменица. Када то урадиш, реши задатке који следе и одговори на питања.

I
Ана: Хајде да учимо заједно. **Моја** читанка је код Соње.

Вук: Јој, па ја сам **своју** читанку дао Милошу!

Ана: Ау, то значи да немамо ни **твоју** књигу, а пре-
косутра је контролни. Сад ћу звати Соњу да
узмем **своју** књигу још данас.

II
Соња (*враћа Ана књигу*): Хвала ти што си ми
позајмила **своју** књигу. **Моје** нигде нема,
мораћу да набавим нову.

Ана: Сад могу да јавим Вуку да имамо **моју** чи-
танку за учење.

III
Вук (*са Ђолетом долази код Милоша и каже му*):
Дошао сам по **своју** књигу, морам да учим
за контролни.

Милош (*окреће се Јрема мами, која стоји поред
њеја на вратима*): Вук ми је дао **његову**
књигу, а ја сам и њу негде затурио!
(*Вук ја тега зачуђено.*)

- Допуни реченице одговарајућим заменицима на основу онога што знаш из дијалога.

Ана је позајмила _____ књигу Соњи.

Соња је Ани вратила _____ књигу.

Ана је узела _____ књигу и јавила Милошу да сад имају _____ књигу да уче за
контролни.

Вук је _____ читанку дао Милошу, али је овај и _____ књигу изгубио.

- Шта закључујеш, зашто је дошло до забуне?

-
- Коју заменицу је Милош требало да употреби да би свима у просторији било јасно чија
је књига? _____

Присвојна придевска заменица за свако лице СВОЈ употребљава се да означи да нешто припада субјекту.

Обрати пажњу!

Заменица СВОЈ у одговарајћем роду и броју тада мења све остале присвојне заменице (за прво, друго и треће лице једнине и множине).

Ово је **моја** кошуља. → Исфлекала сам **своју** кошуљу.

Ово је **твоја** кошуља. → Исфлекао си **своју** кошуљу.

Присвојна заменица за свако лице, као и све друге придевске заменице, слаже се с именницом уз коју стоји у роду, броју и падежу.

Провери знање

1. Заокружи слово испред реченице у којој присвојна заменица означава да је прочитан текст написала наставница.

- a) Наставница је прочитала њен текст пред целим разредом.
b) Наставница је прочитала свој текст пред целим разредом.

2. Напиши следеће реченице тако да означиш да оно о чему је реч припада субјекту.

a) Седим у мојој соби и гледам телевизију.

---

b) Господин и госпођа Тошић су повели њихову ћерку у биоскоп.

---

c) Она воли да проводи лето у њеном селу.

---

d) Желимо да имамо наше слободно време.

---

3. Подвуци присвојну придевску заменицу за свако лице у следећим реченицама и одреди јој падеж, род и број.

a) Моја мама је изгубила своје минђуше.

падеж: _____ род: _____ број: _____

b) Купио сам својој сестри велику слагалицу са 1000 делића.

падеж: _____ род: _____ број: _____

c) Он има доста својих проблема, не може и моје да решава.

падеж: _____ род: _____ број: _____

Упитно-односне придевске заменице

► Пажљиво прочитај дате парове реченица и обрати пажњу на истакнуте речи.

- Који писац је добио Нобелову награду за књижевност? То је писац који је добио Нобелову награду за књижевност.
  - Чији је телефон остао на столу? Онај чији је телефон остао на столу вратио се по њега.
  - Какву је хаљину Ана обукла? Ана је обукла хаљину какву никада нисам видела.
  - Колики период је потребан да лек почне да делује? Прошао је период колики је потребан да лек почне да делује и глава ме сад мање боли.
- Примећујеш да се у обема реченицама у датим паровима примера појављују исте речи. Напиши на линијама које су то речи:

_____ → _____ → _____ → _____.

► Допуни следеће реченице тако да тврђње буду тачне.

У _____ реченици у сваком пару истакнута реч употребљава се за постављање _____ . У _____ реченици та иста реч односи се на неку од претходних речи у реченици. ◀◀◀

► Подвуци реч на коју се односи истакнута реч у следећим реченицама.

- То је писац КОЈИ је добио Нобелову награду за књижевност.
- Ана је обукла хаљину КАКВУ никада нисам видела.

- Одреди падеж, род и број истакнутих речи у претходним реченицама.

КОЈИ падеж: _____ род: _____ број: _____

КАКВУ падеж: _____ род: _____ број: _____

- Напиши на линији са којом се речју оне слажу у реченици.

КОЈИ _____ КАКВУ _____ ◀◀◀

Све истакнуте речи у наведеним реченицама представљају упитно-односне придевске заменице. Упитно-односне придевске заменице који, чији, какав и колики употребљавају се за постављање питања у упитним реченицама. Истим овим заменицима може се указивати на неки предмет, појаву или особу о којима је претходно било речи у реченици. Оне се тада односе на друге речи и ближе их одређују.

Упитно-односним заменицима упућује се на сам појам (КОЈИ), на припадност појму (ЧИЈИ), на квалитет или особину појма (КАКАВ) и на величину/количину појма (КОЛИКИ).

► Допуни табелу одговарајућом упитном заменицом и обележи врсте придевских заменица, као што је започето.

Врста придевске заменице	Заменице	Упитна заменица
	овај, тај, онај	КОЈИ
присвојна	мој, твој, његов	
	овакав, такав, онакав	
	оволики, толики, онолики	

► Допуни реченице одговарајућим упитно-односним заменицима.

- a) Много сам размишљала о филму _____ сам синоћ гледала.
- b) Видели смо дечака _____ сестра иде са нама у разред.
- c) Прочитao сам књигу _____ ми је друг препоручио.
- d) Не могу да поједем толико парче торте _____ сте ми исекли. ◀◀◀

Примећујеш да се упитно-односне заменице, као и остале придевске заменице, слажу са речју уз коју стоје у роду, броју и падежу.

Обрати пажњу!

Погледај како се мења по падежима односна заменица **који**, у зависности од тога да ли се њоме упућује на живо биће или на неживи предмет.

Падеж	КОЈИ када се односи на нешто ЖИВО	КОЈИ када се односи на нешто НЕЖИВО
номинатив	који (<i>дечак</i>)	који (<i>воз</i>)
генитив	којег(а)/ког(а) (<i>дечака</i>)	којег(а)/ког(а) (<i>воза</i>)
датив	којем/ком(е) (<i>дечаку</i>)	којем/ком(е) (<i>возу</i>)
акузатив	којег(а)/ког(а) (<i>дечака</i>)	који (<i>воз</i>)
вокатив	/	/
инструментал	којим (<i>дечаком</i>)	којим (<i>возом</i>)
локатив	(о) којем/ком(е) (<i>дечаку</i>)	(о) којем/ком(е) (<i>возу</i>)

► У ком падежу примећујеш разлику у облику заменице КОЈИ зависно од тога да ли именица значи нешто живо или неживо? ◀◀◀

Језичке зачкољице!

Води рачуна да не погрешиш при употреби односне заменице **који** у акузативу једнине мушких рода. Ако говориш о неживим предметима и појавама, увек употребљаваш КОЈИ у овом падежу.

Одличан је филм **који** смо јуче гледали. ✓

Одличан је филм **којег** смо јуче гледали. ✗

Провери знање

1. Користећи одговарајуће упитне заменице, постави питања према датим одговорима, као у примеру:

То је човек којег однекуд зnam. Који је то човек?

a) Купио сам играчку коју сам одавно желео.

б) Јели смо колач какав никада до сада нисмо пробали.

в) Видела сам у излогу хаљину какву сам одувек замишљала.

2. Одреди падеж, род и број подвучене упитно-односне заменице у следећим реченицама.

a) У граду у којем смо одрасли крајем лета гостовао је циркус.

падеж: _____ род: _____ број: _____

б) Вук носи јакну коју је наследио од старијег брата.

падеж: _____ род: _____ број: _____

в) Видели смо жену чију ћерку познајемо.

падеж: _____ род: _____ број: _____

3. Допуни реченице одговарајућим обликом упитно-односне заменице КОЈИ.

а) Срели смо човека _____ смо упознали на мору.

б) Ана и Вук су били у парку _____ се налази близу станице.

в) Дечак вози бицикл _____ су му родитељи купили.

г) Павле је Вуков друг _____ тренира кошарку.

Неодређене, одричне и опште придевске заменице

Од упитно-односних заменица који, чији, какав, колики добијају се још неке врсте у систему придевских заменица у српском језику. Неке од њих су сасвим уобичајене у говору и добро су ти познате, а неке се данас веома ретко употребљавају и можда ћеш их чути први пут.

▶ Прочитај дијалог између Ане и Вука и сазнаћеш које су заменице у питању.

Ана: Нечији ранац је остао у свлачионици.

Вук: Понеси га, па ћемо видети чији је. Наставник физичког је рекао да **ничије** ствари не смеју остати после часа.

Ана: Не знам, Вуче... **Свакакве** мисли ми падају на памет. А ако се тај неко врати по ранац?

Вук: Није то **никакав** разлог за бригу, Анчи! Написаћемо поруку да је ранац у нашој учионици!

Ана (кроз смех): Е, **свачије** проблеме ми морамо да решавамо!

- Погледај истакнуте заменице у Анимим и Вуковим репликама и напиши на линији од којих су простих речи добијене и који префикс уочаваш у њима.

НЕЧИЈИ префикс _____ + проста реч _____

НИКАКАВ префикс _____ + проста реч _____

- На коју врсту придевских заменица се додају префикси да би се добиле заменице НЕЧИЈИ и НИКАКАВ? Додају се на _____.

- Када Ана каже да је ранац НЕЧИЈИ, знамо ли коме ранац припада? _____

- Одреди падеж, род и број заменице СВАЧИЈЕ у Аниној реплици:

Свачије јроблеме ми морамо да решавамо!

падеж: _____ род: _____ број: _____ ◀◀◀

Заменица **нечији** припада неодређеним, заменице **ничије** и **никакав** – одричним, а заменице **свакакве** и **свачије** – општим придевским заменицима.

Неодређеним придевским заменицама указује се на неодређеност самог појма, односно његове припадности или особина. Граде се додавањем префикса НЕ- испред упитно-односних заменица.

► Допуни табелу тако да од сваке упитно-односне заменице добијеш неодређену.

Упитно-односна заменица	Неодређена заменица
који	
чији	
какав	
колики	

- Које се неодређене заменице употребљавају уобичајено, а које веома ретко? Уобичајено се употребљавају заменице _____ и _____, а ретко _____ и _____. ◀◀◀

Језичке зачкољице!

Уместо облика неодређене заменице **некоји** користи се облик **неки**.

► У следећим реченицама подвуци неодређене придевске заменице и одреди им падеж, род и број.

- a) Неко долази. У ходнику се чују нечији гласови.

падеж: _____ род: _____ број: _____

- b) Имао је, као и увек, некакав изговор зашто ми није честитao рођендан.

падеж: _____ род: _____ број: _____

- b) Неким људима треба времена да се прилагоде у новој средини.

падеж: _____ род: _____ број: _____ ◀◀◀

Одричним придевским заменицама одриче се постојање неког појма или његових особина, односно припадност неком појму. Граде се додавањем префикса **НИ-** испред упитно-односних заменица.

► Допуни табелу тако да од сваке упитно-односне заменице добијеш одричну.

Упитно-односна заменица	Одрична заменица
који	
чији	
какав	
колики	

Језичке зачкољице!

Уместо одричне заменице **никоји** обично се користи облик **ниједан**.

У следећим реченицама подвуци одричне придевске заменице и одреди им падеж, род и број.

a) Не знам **ничији** број телефона, па не могу да проверим да ли долазе.

падеж: _____ род: _____ број: _____

b) Не постоји ниједан разлог да не пробаш да се упишеш на Ликовну академију.

падеж: _____ род: _____ број: _____

b) Никакав квалитет нисам препознавао у тој поезији, а сви су је читали с одушевљењем.

падеж: _____ род: _____ број: _____

Језичке зачкољице!

Када се одричне придевске заменице употребе са предлозима, пишу се на посебан начин. Предлог се умеће између првог дела заменице, који чини одрична речца НИ, и другог дела, који чини упитно-односна заменица КОЈИ, ЧИЈИ, КАКАВ, КОЛИКИ.

Не верујем у ничије речи.	Не верујем ни у чије речи, само у дела.
Не зnam за никакав концерт на тргу.	Не зnam ни за какав концерт на тргу.
У ниједном послу није био успешан.	Ни у једном послу није био успешан.

Општим придевским заменицама изражава се свеобухватност у вези са постојањем неког појма или његових особина, односно у вези са припадношћу неком појму. Граде се додавањем префиксa СВА- испред упитно-односних заменица.

Допуни табелу тако да од сваке упитно-односне заменице добијеш општу, а потом одговори на питања.

Упитно-односна заменица	Општа заменица
који	
чији	
какав	
колики	

- Које се опште заменице употребљавају уобичајено? Уобичајено се употребљавају заменице _____ и _____. Општа придевска заменица _____ употребљава се ретко, а заменица _____ уопште се не користи у савременом језику.

Језичке зачкољице!

Уместо опште придевске заменице **свакоји** користи се заменица **сваки**.

У следећим реченицама подвуци опште придевске заменице и одреди им падеж, род и број.

a) Из свакаквих ситуација је успевао да се извуче без последица.

падеж: _____ род: _____ број: _____

b) Треба пружити могућност сваком човеку који жели да ради.

падеж: _____ род: _____ број: _____

b) Има људи који воле да се мешају у свачије проблеме.

падеж: _____ род: _____ број: _____ <<<

Знам више

У српском језику постоје још неке придевске заменице које се не могу сврстати ни у једну од поменутих врста јер имају различита значења. Такође се граде од упитно-односних заменица, додавањем И- испред заменице или употребом речи МА, БИЛО и ГОД уз заменицу.

Погледај у следећој табели о којим се придевским заменицама ради.

ИКОЈИ	МА КОЈИ	БИЛО КОЈИ	КОЈИ ГОД
ИЧИЈИ	МА ЧИЈИ	БИЛО ЧИЈИ	ЧИЈИ ГОД
ИКАКАВ	МА КАКАВ	БИЛО КАКАВ	КАКАВ ГОД
ИКОЛИКИ	МА КОЛИКИ	БИЛО КОЛИКИ	КОЛИКИ ГОД

У неким реченицама оне остварују слично значење као опште придевске заменице, али не подразумевају увек свеобухватност. Зато их издвајамо као посебну скupину заменица различитог значења.

Провери знање

1. Прочитај реченицу, подвуци неодређену придевску заменицу и одреди јој падеж, род и број.

Нешто се чује. Мислим да то звони мобилни телефон у нечијој торби.

падеж: _____ род: _____ број: _____

2. У следећој реченици подвуци општу придевску заменицу и одреди јој падеж, род и број.

То је био човек који се бавио свачијим пословима а своје није завршавао.

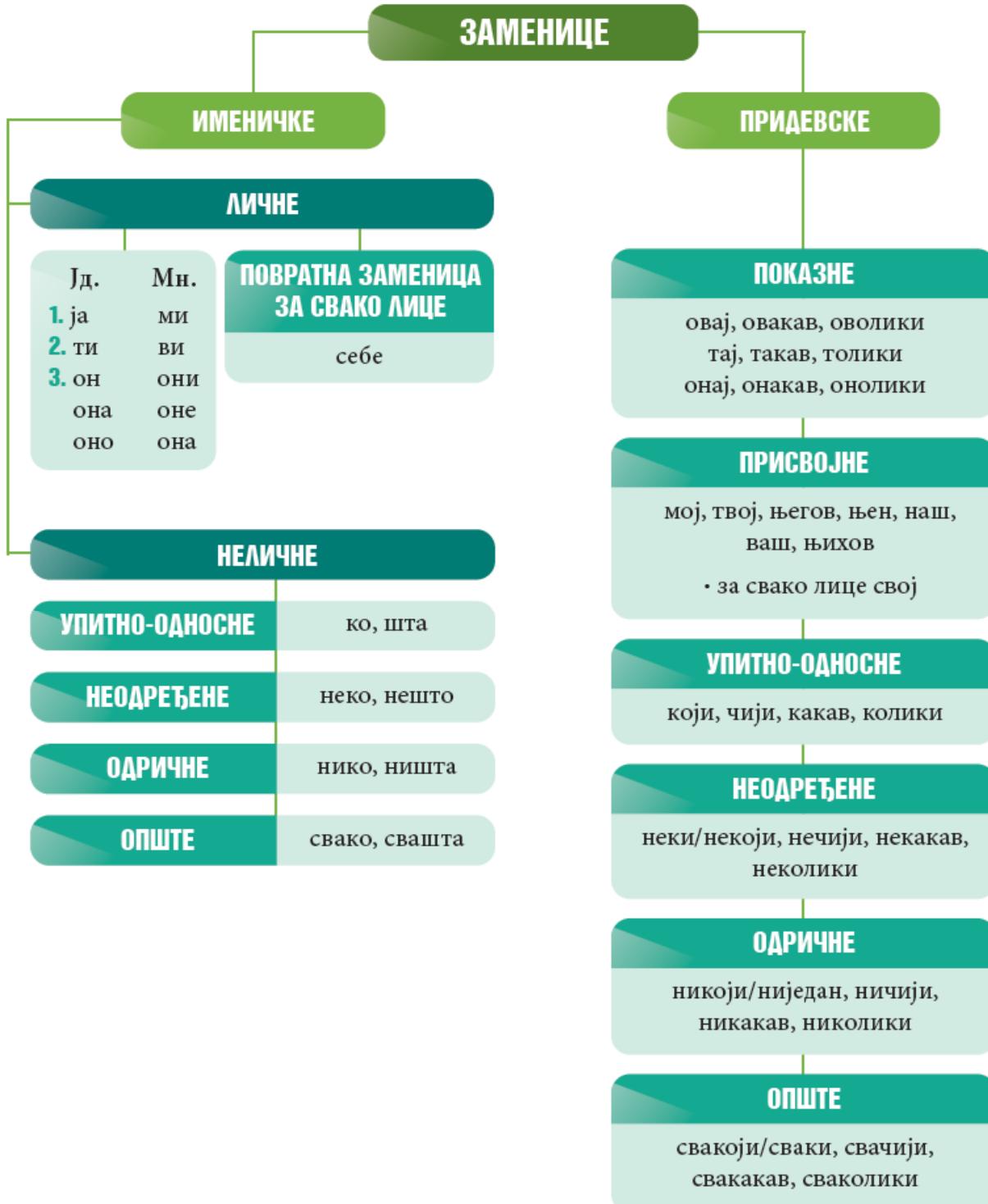
падеж: _____ род: _____ број: _____

3. Препиши правилно следећу реченицу.

ОД НИКОГА НИСАМ ЧУО ЗА НИКАКВУ КЊИГУ О ЗМИЈАМА.

- У исправно написаној реченици заокружки одричну придевску заменицу.

Обнови и понови

Провери шта знаш 4

1. Допуни реченицу тако да тврђа буде тачна.

Именичке заменице деле се на _____ и _____.

У другој групи разликујемо _____, _____, _____ и _____ именичке заменице.

2. Заокружи слово испред народне пословице у којој је употребљена одрична именичка заменица.

- a)** Што си рад да сам знаш, не говори ником.
- б)** Свако је ковач своје среће.
- в)** Ако је неко луд, не буди му друг.

3. У датој реченици подвуци неличне именичке заменице, препиши их на прву црту и одреди им врсту, падеж и функцију.

Ко хоће да купи нешто, може то учинити лично или електронском наруџбеницом.

- _____: _____ заменица, падеж: _____, функција: _____
- _____: _____ заменица, падеж: _____, функција: _____

4. Заокружи слово испред реченице у којој је употребљена прилевска заменица.

- a)** Морали су затражити савет од некога.
- б)** Деда је увек у неком старом коферу чувао мало уштеђеног новца.
- в)** Некоме сам рекао да пренесе наставници да ћу закаснити.

5. Подвуци у следећим реченицама прилевске заменице и одреди им врсту. У свакој реченици налази се по једна прилевска заменица.

- a)** У њиховој породичној кући на селу више нико не живи. _____
- б)** Ни у какве послове са непоузданим људима не треба улазити. _____
- в)** У собу је ушао друг којег годинама нисам видeo. _____

6. Попуни табелу тако што ћеш одредити падеж, род, број и врсту подвучених прилевских заменица у реченици:

Ова прехлада данима траје и никакве послове не успевам да завршим, а неким људима сам обећао да ће све бити готово.

Заменице	Падеж	Род	Број	Врста
ова				
никакве				
неким				

1

1

1

1

1

1

1

1

1

7. Допуни следеће реченице одговарајућим обликом односне заменице КОЈИ.

- a)** То је роман _____ нам је наставница препоручила.
- б)** Срела сам друга _____ дugo нисам видела.
- в)** Наставник географије је човек _____ нас је свачему научио.
- г)** У руци је држала торбу _____ је купила у Италији.

8. Заокружжи слово испред реченице која је правилно написана.

- а)** Они ми у ничему нису могли помоћи.
- б)** Ни од кога не тражим ни какве савете, уздам се у своје мишљење.
- в)** Нисам се ни са ким на време договорио и пошао сам у парк сам.

9. Допуни следеће реченице одговарајућим присвојним заменицама. Води рачуна о правилној употреби присвојне придевске заменице за свако лице.

Отишао сам после ручка у _____ собу да учим. Мама се често пита зашто је на _____ столу увек неред и жели да га среди. Кажем јој да она _____ сто може да уређује како жели, а _____ нека не дира. Мама је заиста веома уредна и увек се лако снађем да међу _____ стварима пронађем шта ми је потребно. Тата пак у _____ ранац за лаптоп стрпа свашта и о _____ аљкавости боље да не причам.

10. У датој реченици подвуци општу придевску заменицу, а заокружжи неодређену придевску заменицу.

Свако некад даје другима некакве савете, али зnamо да није баш свачије мишљење вредно поштовања.

Тест будујеш као да си на малој матури. Један задатак носи један бод. Зато је важна тачност и прецизност у давању одговора. Решења теста налазе се на крају уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добар 3	врлодобар 4	одличан 5
	1–2	3–4	5–6	7–8	9–10

ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ

Испекох колаче!

Глаголски облици

► инфинитив ► презент ► перфекат ► футур I

Пре него што стекнеш знања о теби до сада непознатим глаголским облицима, присети се градива петог разреда које ће ти бити неопходно за успешно савладавање лекција које следе.

► Подвуци глаголске облике у текстовима који су пред тобом, а затим одговори на тражене захтеве тако што ћеш дописати или заокружити тачан одговор.

a) Припреме за летовање:

- Купити нови купаћи костим;
- Проверити рок важења пасоша;
- Уплатити роминг.

Назив подвученог глаголског облика је _____.

b) Сваког јутра будим се око седам сати, устајем из кревета, умивам се, перем зубе, а затим идем у школу.

Подвучени глаголи означавају садашњу/прошлу/будућу радњу.

Назив подвученог глаголског облика је _____.

b) Лето сам провела на мору у школском кампу. Сваког дана смо се сунчали на плажи, пливали и дружили се. Често смо играли и одбојку на плажи. Сваког дана имали смо различите активности – сређивали смо себе, чистили камп и скупљали отпадке с плаже.

Подвучени глаголи означавају садашњу/прошлу/будућу радњу.

Назив подвученог глаголског облика је _____.

g) Бићу првак света. Тренираћу свакодневно и живећу здраво. Сваког дана јешћу много воћа и поврћа и нећу пити алкохол. Победићу све своје противнике, јер ће они бити лошији од мене.

Подвучени глаголи означавају садашњу/прошлу/будућу радњу.

Назив подвученог глаголског облика је _____. ◀◀◀

У петом разреду, када је реч о начинима за грађење и исказивање времена у коме се дешава нека радња, помињани су: инфинитив, презент, перфекат и футур I.

Ове школске године научићеш све глаголске облике којима се исказује прошла радња. Перфекат ти је већ познат из петог разреда. О преосталим глаголским облицима за исказивање прошлости сазнаћеш више у лекцијама које су пред тобом.

Аорист

- ◀ аорист
- ◀ личан глаголски облик
- ◀ прост глаголски облик
- ◀ помоћни глагол БИТИ и ХТЕТИ

► Пажљиво прочитај дијалог између Вука, Ане и Душана и обрати пажњу на истакнуте глаголе.

Ана: Јао, шта то **би**? Управо нешто **пуче** испред школе.

Вук: Немам појма! **Помислих** да је неки удес!

Душан (улази у учионицу): Марко **удари** бициклом у зид и **паде**!

- Глаголи БИ, ПУЧЕ, ПОМИСЛИХ, УДАРИ, ПАДЕ означавају радњу која се д догодила:

- a)** у тренутку говорења;
- б)** непосредно пре тренутка говорења;
- в)** после говорења.

Заокружжи слово испред тачног одговора. ◀◀◀

Глаголски облик којим се исказује радња, стање и збивање које се д догодило и завршило у једном тренутку у прошлости назива се аорист.

► Прочитај реченице, обрати пажњу на истакнуте глаголе и одговори на питање.

Малопре је ВИДЕХ испред продавнице.

Управо СЕ СРЕТОСМО на улици.

Конечно РАЗУМЕХ аорист!

Сад КУПИХ хлеб и млеко.

- Ако говоримо о глаголском виду, истакнути глаголи у аористу су:

- а)** свршени, **б)** несвршени.

Заокружжи слово испред тачног одговора. ◀◀◀

► По узору на први пример, напиши како гласи инфинитивна основа следећих глагола:

ВИДЕТИ → видеТИ → виде-.

КУПИТИ _____

РЕБИ _____

СЕСТИ _____

Обрати пажњу!

Аорист се најчешће гради од глагола свршеног вида, и то од њихове инфинитивне основе и два типа наставака.

У табели ћеш видети да глаголи чији се инфинитив завршава наставком **-ТИ** имају другачије наставке за аорист од оних код којих се инфинитив завршава на **-ЋИ** или **-СТИ**.

Осим тога, видећеш да глаголи чији се инфинитив завршава наставком **-ТИ** у 2. и 3. лицу једнине имају нулти наставак.

АОРИСТ				
ИНФИНИТИВ НА -ТИ			ИНФИНИТИВ НА -ЋИ И -СТИ	
Лице	Једнина	Множина	Једнина	Множина
1.	купи-х	купи-смо	сед-ох	сед-осмо
2.	купи-Ø	купи-сте	сед-е	сед-осте
3.	купи-Ø	купи-ше	сед-е	сед-оше

Запажаш да је аорист личан глаголски облик. Такође, он је и прост глаголски облик, јер се састоји од једне речи.

Језичке зачкољице!

Код глагола чија се инфинитивна основа завршава задњонепчаним сугласником К или Г, у 2. и 3. лицу једнине долази до **палатализације**, тј. К испред Е прелази у Ч, односно Г испред Е прелази у Ж.

ре**ЋИ** → рек**ӨХ** → рек- + -е → ре**Че**
сти**ЋИ** → стиг**ӨХ** → стиг- + -е → сти**Же**

▶ Попуни табеле одговарајућим обликом аориста следећих глагола, као што је започето.

a) написати

Лице	Једнина	Множина
1.	написах	
2.		
3.		

b) испеки

Лице	Једнина	Множина
1.		испекосмо
2.		
3.		

b) дићи

Лице	Једнина	Множина
1.		
2.	диже	
3.		

Знам више

Глагол *оћићи* има тројаке облике аориста: *оћићох*, *оћидох* и, најчешће, *оох*.

Језичке зачкољице!

У **првом лицу једнине аориста** увек се пише наставак **-ox/-x**, али се често чује погрешан облик. Више о овоме можеш прочитати у лекцији *Правојисна решења у вези са ћлајолским облицима*, на страни 169.

стиго		стиг ox
реко		рек ox
дођо		дођ ox
чу		чу x

Знам више

Неки глаголи имају исти облик за 3. лице једнине презента и аориста. Разликује се само начин њиховог изговора, односно акценат. Такви су нпр. глаголи: *урадити, учинити, уйтити, охладити, купити, ући, поћи, доћи*.

Презент се често јавља као допуна глагола непотпуног значења (то су глаголи типа *моћи, требати, хтети, морати*) или као предикат реченице која не може да стоји самостално, док се аорист често јавља самостално у реченици и често је праћен неком одредбом за време која показује да се радња додогодила у прошлости. Свакако, има и другачијих примера, стога би требало бити пажљив приликом одређивања презента и аориста и добро размислити о целој реченици и информацији која се њоме преноси.

Марко **је** желео да **купи** нов телефон.

глагол непотпуног значења + **презент**

презент

Где год да **дође**, Марија направи хаос.

**реченица која не може
да стоји самостално**

Марко **малопре** **купи** нов телефон.

одредба за време **аорист**

Марија **дође** с посла **пре пет минута**.

аорист

одредба за време

Аорист помоћних глагола БИТИ и ХТЕТИ

▶ Прочитај дијалог између Вука и Ане, обрати пажњу на истакнуте глаголе и одговори на питање.

Ја **бих** да пробам овај чоколадни колач. **Не бих** да експериментишај попут тебе, Чоколада је чоколада!

И ја **хтедох** да га пробам, али ми се воћни учинио лепшим. Ти, као и обично, **не хтеде** да мењаш свој избор.

- Како гласи облик инфинитива означених глагола? _____

У наведеном дијалогу уочаваш аорист помоћних глагола БИТИ и ХТЕТИ. Пред тобом је табела у којој можеш видети све облике аориста ових глагола. Приметићеш да глагол ХТЕТИ у аористу има дуже и краће облике.

Лице	Број	Бити	Хтети
1.	јединина	бих	хтедох, хтех
2.		би	хтеде, хте
3.		би	хтеде, хте
1.	множина	бисмо	хтедосмо, хтесмо
2.		бисте	хтедосте, хтесте
3.		бише	хтедоше, хтеше

Знам више

Аорист помоћног глагола *бийи* може да се користи самостално, али он служи и за грађење потенцијала, којим се изражавају жеље и могућности: *Ја бих јућтовао*. *Ми бисмо волели*. О овом глаголском облику ћеш више сазнати у 7. разреду.

Језичке зачкољице!

Често се чује погрешан облик за 1. лице јединине, као и за 1. и 2. лице множине помоћног глагола **бити**.

Ја **би** кафу.

Ја **бих** кафу.

Ми **би** лимунаду.

Ми **бисмо** лимунаду.

Ви **би** киселу воду.

Ви **бисте** киселу воду.

Провери знање

1. Заокружи **T** уколико је тврђа тачна, **H** уколико је нетачна.

- a) Аорист је неличан глаголски облик. **T H**
b) Аорист може бити и прост и сложен глаголски облик. **T H**
в) Аорист се гради од инфинитивне основе. **T H**
г) Аорист се најчешће гради од глагола свршеног вида. **T H**

2. Подвуци глаголе у облику аориста у следећим реченицама и одреди им лице и број.

- a) Дечак се од тог шума трже из сна и отвори очи.

лице: _____ број: _____

- б) За тили час, крену ова прича од ува до ува и обигра целу планету.

лице: _____ број: _____

3. Напиши:

- a) 2. лице множине аориста глагола ПОЈЕСТИ: _____;
б) 1. лице множине аориста глагола ХТЕТИ: _____;
в) 3. лице множине аориста глагола БИТИ: _____;
г) 2. лице једнине аориста глагола ДИЋИ: _____.

Имперфекат

- ◀ имперфекат
- ◀ личан глаголски облик
- ◀ прост глаголски облик
- ◀ помоћни глагол БИТИ

► Обрати пажњу на истакнуте глаголске облике у следећем тексту, а затим одговори на тражене захтеве.

Цела улица **поштоваше** моју бабу. Нико поред ње не **пролажаше** без поздрава. Сви су је неизмерно волели због њене доброте и искрености. **Поштоваху** је не само што **беше** стара, већ што **беше** и честита и поштена особа.

И дан-данас памтим њену собицу. Један велики прозор, где она често **стајаше**, **гледаше** на улицу. Волео сам да проводим слободно време са њом и уживам у њеним догодовштинама из детињства. **Причаши** их с таквом лакоћом и богатством израза као да је завршила факултет, а не само четири разреда основне школе.

- Какву радњу означавају подвучени глаголски облици?

- a) садашњу **б)** прошлу **в)** будућу

Заокружи слово испред тачног одговора.

- Напиши како гласи инфинитив ових глагола:

ПОШТОВАШЕ _____, ПРОЛАЖАШЕ _____,

СТАЈАШЕ _____, ГЛЕДАШЕ _____,

ПРИЧАШЕ _____.

- Какви су према глаголском виду глаголи из претходног текста?

- a) свршени **б)** несвршени

Заокружи слово испред тачног одговора. ◀◀◀

Имперфекат је глаголски облик којим се исказује радња, стање или збивање који су се вршили и дуже трајали у прошлости. Гради се од глагола несвршеног вида.

Имперфекат се гради од инфинитивне или презентске основе, и то на три начина:

- Додавањем наставака **-АХ, -АШЕ, -АШЕ-, АСМО, -АСТЕ, -АХУ** на инфинитивну основу која се завршава **самогласником**:

їлегаТИ → *їлега-*.

- Додавањем наставака **-ЈАХ, -ЈАШЕ, -ЈАШЕ-, ЈАСМО, -ЈАСТЕ, -ЈАХУ** на окрњену презентску основу, при чему може доћи до јотовања:

мислиТИ → *мислИ-* → *мисл-*.

- Додавањем наставака **-ИЈАХ, -ИЈАШЕ, -ИЈАШЕ-, ИЈАСМО, -ИЈАСТЕ, -ИЈАХУ** на окрњену презентску основу-, која се добија одбацањем самогласника **-Е**:

йлесии → *йлейшемО* → *йлейшE-* → *йлейш-*.

Лице	Једнина	Множина	Једнина	Множина	Једнина	Множина
1.	гледах	гледасмо	мишљах	мишљасмо	плетијах	плетијасмо
2.	гледаше	гледасте	мишљаше	мишљасте	плетијаше	плетијасте
3.	гледаше	гледаху	мишљаше	мишљаху	плетијаше	плетијаху

Увиђаш да је имперфекат личан глаголски облик, јер разликује лица. Такође, он је прост глаголски облик, јер се састоји од једне речи, тј. у његов састав не улази помоћни глагол.

☞ Обрати пажњу!

Код глагола чија се инфинитивна основа завршава на К, Г или Х у имперфекту долази до **сibilаризације**.

сећи → секох → сек- + -и → сецијах

Лице	Једнина	Множина
1.	сецијах	сецијасмо
2.	сецијаше	сецијасте
3.	сецијаше	сецијаху

☞ Језичке зачкољице!

У неким облицима имперфекта, осим сibilаризације, може доћи и до других гласовних промена.

градити – град- + -ях → градјах → граћах
↓
јотовање

мислити – мисл- + -ях → мислјах → мисљах → мишљах
↓
јотовање   ↓
једначење
↓
сугласника по месту изговора

☞ Обрати пажњу!

Разликуј аорист од имперфекта.

Аорист се односи на радњу која је завршена, те се најчешће гради од свршених глагола, док се имперфекат односи на радњу која траје и гради се само од несвршених глагола.

Аорист			
ОТПЕВАТИ (свршени глагол)			
1. отпевах	1. отпевасмо	1. певах	1. певасмо
2. отпева	2. отпевасте	2. певаше	2. певасте
3. отпева	3. отпеваше	3. певаше	3. певаху

Знам више

Када уче српски језик, странци често имају проблем да разликују глаголски вид, тј. свршене глаголе од несвршених. Разлог је тај што према подацима *Светској језичкој атласи*, од 222 испитана језика, чак 121 језик нема категорију глаголског вида (нпр. енглески, немачки, шпански, мађарски и др.), док 101 језик разликује ову граматичку категорију (српски, руски, грчки, бугарски и др.).

- ▶ Попуни табеле тако што ћеш написати одговарајуће облике имперфекта датих глагола, као што је започето.

a) писати

Лице	Једнина	Множина
1.		
2.	писаше	
3.		

б) пећи

Лице	Једнина	Множина
1.		
2.		
3.		пецијаху

Имперфекат помоћног глагола БИТИ

- ▶ Пажљиво прочитај разговор између Вука и Ане, обрати пажњу на истакнуте глаголе и одговори на питање.

Вук: Ана, како **беше** име твоје рођаке из Чачка?

Ана: Ивана. Откуд си се ње сетио? **Бејасте** ли се упознали на мом рођендану?

Вук: Тако је, **беху** то лепи тренуци.

- Како гласи облик инфинитива означеног глагола? ◀◀

У наведеном дијалогу уочаваш имперфекат помоћног глагола **БИТИ**. Пред тобом је табела у којој можеш видети све облике имперфекта овог глагола. Примети ћеш и да глагол **БИТИ** у имперфекту има дуже и краће облике.

Лице	Број	Бити
1.		бејах/бех
2.	једнина	бејаше/беше
3.		бејаше/беше
1.		бејасмо/бесмо
2.	множина	бејасте/бесте
3.		бејаху/беху

- ▶ Погледај још једном дијалог. Да ли користиш имперфекат у свакодневном говору? ◀◀

Знам више

Увиђаш да се имперфекат данас веома ретко употребљава и да су се његови облици мањом изгубили из свакодневног говора. Углавном га налазимо у књижевним делима. Управо у тим књижевноуметничким текстовима он има старински (архаичан) призвук, па се помоћу њега изазива утисак о непосредном присуству неким догађајима који су се давно одиграли. У свакодневном говору може се једино чути у питањима типа *Шта то беше?* или *Како се оно зваше?*

Провери знање

1. Заокружи **T** уколико је тврдња тачна, а **H** уколико је нетачна.

- a) Имперфекат је неличан глаголски облик. **T** **H**
- b) Имперфекат може бити и прост и сложен глаголски облик. **T** **H**
- c) Имперфекат се гради само од инфинитивне основе. **T** **H**
- d) Имперфекат се гради од презентске и од инфинитивне основе. **T** **H**
- e) Имперфекат се гради само од глагола свршеног вида. **T** **H**
- f) Имперфекат се гради само од глагола несвршеног вида. **T** **H**

2. Подвуци глаголе у облику имперфекта у следећим реченицама и одреди им лице и број.

- a) Када уђоше у собу, мишљаху да је краљица заспала.

лице: _____ број: _____

- b) Идући тако улицом, опази једног человека, који збуњено гледаше у небо.

лице: _____ број: _____

- b) Живљасмо у предграђу великог града.

лице: _____ број: _____

3. Попуни табелу тако што ћеш написати облике имперфекта глагола ИЋИ, као што је започето.

Лице	Једнина	Множина
1.	ићах	
2.		
3.		

4. Подвуци предикат у одломку из „Комада од различнијих косовскијех песама”, који се налази у Читанци, на стр. 73, и одреди који је глаголски облик посреди, као и његово лице и број.

„Ево пуно петнаест данака
ја све ходах по турској ордији.”

гл. облик: _____ лице: _____ број: _____

Плусквамперфекат

► плусквамперфекат ► личан глаголски облик ► сложени глаголски облик

► Обрати пажњу на истакнуте глаголске облике у следећем дијалогу, а потом одговори на тражене захтеве.

Вук: Ана, опет си закаснила на први час и имала мање времена за тест. Шта се десило?

Ана: Када сам изашла на станицу, аутобус **је већ био отишao**.

Вук: Ти увек нађеш неко оправдање за своје кашњење. А када си стигла у школу, наставница **је**, као по обичају, већ **била поделила** тестове.

Ана: Нема везе! Овог пута сам макар стигла да урадим нешто. Прошлог пута **се још нисам била ни пробудила** док сте ви већ увек радили тест.

Вук: Када си последњи пут закаснила, ја **сам већ био завршио** тест.

Ана: Сећам се. Радни дан **је већ увек био трајao**, а ја сам још увек била у кревету. Сада сам, ипак, мало напредовала.

Вук: Ако ти тако кажеш!

- Какву радњу означавају истакнути глаголски облици?

a) садашњу **б) прошлу** **в) будућу**

Заокружи слово испред тачног одговора.

- Који глаголски облик препознајеш у следећим примерима: ЈЕ БИО, ЈЕ БИЛА, СЕ НИСАМ БИЛА и САМ БИО?

a) перфекат **б) аорист** **в) имперефекат**

Заокружи слово испред тачног одговора.

- Који глаголски облик препознајеш у следећим примерима: ОТИШАО, ПОДЕЛИЛА, ПРОБУДИЛА, ЗАВРШИО, ТРАЈАО?

a) инфинитив **б) радни глаголски придев**

Заокружи слово испред тачног одговора. ◀◀◀

Подсети се ◀◀◀

О радном глаголском придеву говорено је у петом разреду. То је исти онај облик који користиш при грађењу перфекта, а користиш га и за грађење неких других глаголских облика са којима ћеш се упознати у седмом разреду. Он се гради од инфинитивне основе *йевати* → *йева-* и наставака за облик -О, -ЛА, -ЛО, -ЛИ, -ЛЕ, -ЛА.

Глаголски облик којим се исказује радња, стање или збијање који су се дододили у прошlostи, најчешће пре неке друге прошле радње, назива се плусквамперфекат или давно прошло време.

Плусквамперфекат се гради на два начина:

- Од перфекта помоћног глагола БИТИ и радног глаголског придева.

ПЕРФЕКАТ ПОМОЋНОГ ГЛАГОЛА БИТИ		РАДНИ ГЛАГОЛСКИ ПРИДЕВ	ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ
Једнина	Граматички род	Глаголско време	
1. (ја) сам био 1. (ја) сам била 2. (ти) си био 2. (ти) си била 3. (он) је био 3. (она) је била 3. (оно) је било	певао (<i>мушки род</i>) певала (<i>женски род</i>) певао певала певао певала певало (<i>средњи род</i>)	1. (ја) сам био певао 1. (ја) сам била певала 2. (ти) си био певао 2. (ти) си била певала 3. (он) је био певао 3. (она) је била певала 3. (оно) је било певало	
Множина	Граматички род	Глаголско време	
1. (ми) смо били 1. (ми) смо биле 2. (ви) сте били 2. (ви) сте биле 3. (они) су били 3. (оне) су биле 3. (она) су била	певали (<i>мушки род</i>) певале (<i>женски род</i>) певали певале певали певале певала (<i>средњи род</i>)	1. (ми) смо били певали 1. (ми) смо биле певале 2. (ви) сте били певали 2. (ви) сте биле певале 3. (они) су били певали 3. (оне) су биле певале 3. (она) су била певала	

- Од имперфекта помоћног глагола БИТИ и радног глаголског придева.

ИМПЕРФЕКАТ ПОМОЋНОГ ГЛАГОЛА БИТИ		РАДНИ ГЛАГОЛСКИ ПРИДЕВ	ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ
Једнина	Граматички род	Глаголско време	
1. (ја) бејах/бех 1. (ја) бејах/бех 2. (ти) бејаше/беше 2. (ти) бејаше/беше 3. (он) бејаше/беше 3. (она) бејаше/беше 3. (оно) бејаше/беше	певао (<i>мушки род</i>) певала (<i>женски род</i>) певао певала певао певала певало (<i>средњи род</i>)	1. (ја) бејах/бех певао 1. (ја) бејах/бех певала 2. (ти) бејаше/беше певао 2. (ти) бејаше/беше певала 3. (он) бејаше/беше певао 3. (она) бејаше/беше певала 3. (оно) бејаше/беше певало	
Множина	Граматички род	Глаголско време	
1. (ми) бејасмо/бесмо 1. (ми) бејасмо/бесмо 2. (ви) бејасте/бесте 2. (ви) бејасте/бесте 3. (они) бејаху/беху 3. (оне) бејаху/беху 3. (она) бејаху/беху	певали (<i>мушки род</i>) певале (<i>женски род</i>) певали певале певали певале певала (<i>средњи род</i>)	1. (ми) бејасмо/бесмо певали 1. (ми) бејасмо/бесмо певале 2. (ви) бејасте/бесте певали 2. (ви) бејасте/бесте певале 3. (они) бејаху/беху певали 3. (оне) бејаху/беху певале 3. (она) бејаху/беху певала	

Плусквамперфекат је лични глаголски облик, јер разликује лица. Такође, он је и сложени глаголски облик, будући да у његов састав улази помоћни глагол.

▶ Напиши облике плусквамперфекта следећих глагола тако што ћеш у примеру под а) употребити перфекат помоћног глагола, док ћеш у примеру под б) користити имперфекат помоћног глагола.

а) спавати

Лице	Једнина	Множина
1.		
2.		
3.		

б) кувати

Лице	Једнина	Множина
1.		
2.		
3.		

Провери знање

1. Заокружи Т уколико је тврђња тачна, Н уколико је нетачна.

а) Плусквамперфекат је личан глаголски облик.

T H

б) Плусквамперфекат је неличан глаголски облик.

T H

в) Плусквамперфекат је прост глаголски облик.

T H

г) Плусквамперфекат је сложен глаголски облик.

T H

2. Подвуци облике плусквамперфекта у следећим реченицама и одреди им лице, број и род.

а) Балерина је била плесала тако грациозно да су јој се сви дивили.

лице: _____ број: _____ род: _____

б) Моја баба беше кувала качамак сваког викенда.

лице: _____ број: _____ род: _____

в) Наши кошаркаши беху играли кошарку боље од осталих.

лице: _____ број: _____ род: _____

3. Препиши следеће реченице тако што ћеш облике перфекта заменити облицима плусквамперфекта.

а) Мој деда је стално причао о данима које је провео у Другом светском рату.

_____

б) Јелена је на тавану пронашла старе фотографије својих предака.

_____

в) Као мали чувао сам овце и хранио свиње и краве код баке и деке на селу.

_____

Обнови и понови

Глаголски облик	Начин грађења
Аорист	инфinitивна основа + наставци за облик аориста написах, написаØ, написаØ, написасмо, написасте, написаше дођох, дође, дође, дођосмо, дођосте, дођаше
Имперфекат	инфinitивна или наставци за облик презентска основа + имперфекта гледах, гледаше, гледаше, гледасмо, гледасте, гледаху мишљах, мишљаше, мишљаше, мишљасмо, мишљасте, мишљаху плетијах, плетијаше, плетијаше, плетијасмо, плетијасте, плетијаху
Плусквамперфекат	перфекат или имперфекат + радни глаголски глагола БИТИ приdev био сам писао / бејах (бех) писао

Провери шта знаш 5

1. Напиши како гласи инфинитивна, а како презентска основа глагола ПРОВЕСТИ.

a) Инфинитивна основа: _____

b) Презентска основа: _____

2. Линијама повежи глаголске облике са њиховим називима.

СПАВАЛИ СМО ●

● ИНФИНИТИВ

СПАВАЈЕТЕ ●

● ПРЕЗЕНТ

СПАВАШ ●

● ПЕРФЕКАТ

ОДСПАВАХ ●

● ФУТУР I

СПАВАСМО ●

● ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ

БИЛИ СМО СПАВАЛИ ●

● ИМПЕРФЕКАТ

СПАВАТИ ●

● АОРИСТ

3. Заокружи слово испред назива подвученог глаголског облика у реченици:

Пси из суседног дворишта лајаху целе ноћи иако није било никога на улици.

a) перфекат b) имперфекат c) плусквамперфекат d) аорист

4. Заокружи слово испред глагола БИТИ у аористу.

a) будем b) бејах c) бих d) биђу

5. Подвуци глаголски облик који не припада датом низу и објасни по чему се он разликује од осталих:

купих, куповах, купити, купим, купићу, купио сам.

1

1

1

1

1

1 6. Прочитај реченице и напиши називе подвучених глаголских облика.

a) Устадох из кревета. _____

б) Нису спавали читаве ноћи. _____

в) Стихи ћу на време. _____

г) Јабука беше пала с дрвета. _____

1 7. У следећем низу подвуци називе простих глаголски облика:

инфинитив, презент, перфекат, аорист, имперфекат, плусквамперфекат.

1 8. Прочитај текст и подвуци глагол у имперфекту.

Враћам се кући и мислим како беше добра журка... Треба уживати у животу и радовати се малим стварима! Због много посла заборавио сам на све те ситнице и запитах се како ми је брзо прошло последњих десет година живота.

1 9. За сваки подвучени глагол у следећем тексту одреди глаголски облик, лице, број и род (уколико глаголски облик разликује род; уколико глаголски облик не разликује род, стави /):

Ја те уверавам да то што је Марија рекла није истина, иако ће се можда десити нешто неочекивано. Рекох ти да су њен муж и она некада били живели на мору.

Глагол	Глаголски облик	Лице	Број	Род
уверавам				
је рекла				
ће се десити				
рекох				
су били живели				

1 10. Напиши:

а) 2. лице множине аориста глагола УКРАСТИ: _____,

б) 1. лице множине перфекта мушких рода глагола ЛЕТОВАТИ: _____,

в) 2. лице једнине презента глагола СЕСТИ: _____,

г) 1. лице једнине имперфекта глагола РАДОВАТИ СЕ: _____,

д) 3. лице једнине футура I глагола ИБИ: _____,

ђ) 3. лице множине плусквамперфекта женског рода глагола ЧИСТИТИ:

_____.

Тест бодујеш као да си на малој матури. Један задатак носи један бод. Зато је важна тачност и прецизност у давању одговора. Решења теста налазе се на крају уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добр 3	врлодобр 4	одличан 5
	1–2	3–4	5–6	7–8	9–10

РЕЧЕНИЦА

Да ли мислиш да је
ово тачно решење
задатка?

Рекла бих да јесте.
Погледај како сам ја
урадила.

$$\begin{aligned}8 \cdot (-15) \cdot (-25) &= 8 \cdot [(-15) \cdot (-25)] \\&= 8 \cdot [15 \cdot 25] \\&= 8 \cdot 375 = 3\,000\end{aligned}$$

Основни појмови о реченици

◀ реченица

У лекцијама које су пред тобом присетићеш се раније усвојених знања о реченици, која ћеш надоградити новим и свеобухватнијим информацијама. Како би нас други разумели и како бисмо јасно изразили оно што мислимо, желимо и осећамо, важно је да што прецизније и боље формулишемо реченице.

- ▶ Пажљиво прочитај следећи дијалог и обрати пажњу на реченице у њему, а потом одговори на питање.

Ана: Хало!

Вук: Ђао!

Ана: Како си?

Вук: Добро. Ево учим помало. Ти?

Ана: Исто. Него, хтела сам нешто да те питам...

Вук: Јој! Испаде ми телефон из руке! Извини. Кажи?

Ана: Сутра ћемо имати контролни из математике. Да ли си вежбао?

Вук: Управо радим задатке из збирке.

- Којим интерпункцијским знаковима се завршавају реченице у овом дијалогу?

_____ , _____ , _____ и _____ . ◀◀◀

Реченицом се исказује целовита мисао или порука. У писању реченица почиње великим словом, а у зависности од свог садржаја, као што примећујеш, може се завршити различитим интерпункцијским знаком. Запажаш такође да се реченица може састојати од једне, две, три или више речи.

- Ђао! → реченица од једне речи
- Како си? → реченица од две речи
- Ево учим помало. → реченица од више речи

- ▶ Напиши реченицу која се састоји од:

једне речи: _____ ;

две речи: _____ ;

три или више речи: _____ .

◀◀◀

Предикатска реченица

◀ лични глаголски облик ▶ предикатска реченица ▶ независна предикатска реченица

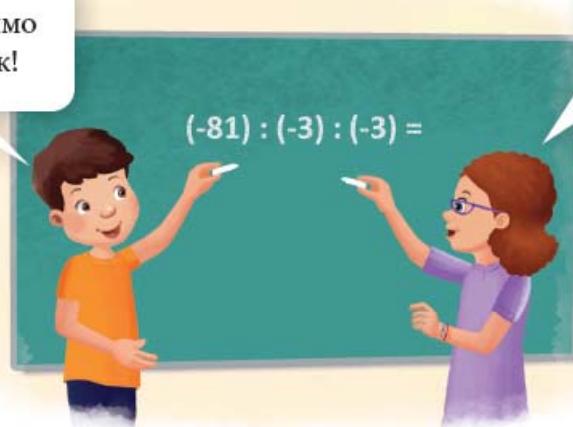
▶ У следећим реченицама подвуци глаголе у личном глаголском облику и одреди о ком глаголском облику је реч. Потом одговори на питање.

a) Сутра ћемо имати контролни из математике. _____

b) Да ли си вежбао? _____

c) Управо радим задатке из збирке. _____

Хајде да урадимо
и овај задатак!

Слајем се. Морамо
још вежбати како
бисмо се припремили
за контролни из
математике.

• Коју службу у реченици имају глаголи у личном глаголском облику?

Имају службу _____. ◀◀◀

Реченица која у свом саставу има глагол у личном глаголском облику назива се
предикатска реченица.

▶ У следећим реченицама подвуци глаголе у неличном глаголском облику и одреди о ком глаголском облику је реч.

a) Пушити је штетно.

b) У Србији је обавезно ићи у основну школу.

c) Учествовати на Олимпијским играма сан је сваког спортисте.

• Као што примећујеш, нелични глаголски облици не могу имати службу предиката у реченици. Коју службу врше подвучени нелични глаголски облици у претходним примерима?

a) _____ b) _____ c) _____ ◀◀◀

▶ Подвуци предикат у следећим реченицама, а потом одговори на питање.

a) Ево учим помало. б) Испаде ми телефон из руке!

- У којим глаголским облицима се налазе подвучени предикати?

a) _____ б) _____ ◀◀◀

▶ Прочитај реченицу и подвуци предикате. Када то урадиш, одговори на питање.

Звала сам те и јутрос телефоном, али се ниси јавио, сигурно си спавао.

- Колико у овој реченици има предиката? _____ ◀◀◀

Једна реченица може бити састављена од више предикатских реченица. Колико има предиката, толико ће бити предикатских реченица.

▶ Прочитај одломак који следи и одговори на питање.

Прошле недеље наставница је заказала контролни за овај уторак. Међутим, ја сам на то потпуно заборавила и уопште нисам вежбала. Сад схватих да ми нема збирке!

- Колико предикатских реченица има у овом одломку? _____ ◀◀◀

Независне предикатске реченице

▶ Пажљиво прочитај наставак дијалога између Ане и Вука и подвуци све предикате у њему.

Ана: Ако завршиш до вечерас, понећеш ми збирку на тренинг, јер сам ја своју изгубила.

Вук: Понећу, не брини. ◀◀◀

▶ Заокружи слова испред реченица које могу стајати самостално.

- a) Ако завршиш до вечерас
- б) понећеш ми збирку на тренинг
- в) јер сам ја своју изгубила
- г) Понећу
- д) не брини ◀◀◀

Реченица која износи целовиту мисао или поруку и може стајати самостално назива се независна предикатска реченица.

Међутим, као што примећујеш, има и реченица које не пружају целовиту мисао или поруку, већ зависе од садржаја независне предикатске реченице. Такве реченице не могу стајати самостално већ само уз независну предикатску реченицу, па их због тога називамо зависним реченицама. О њима ћеш више учити у седмом разреду.

Доручкујем → **независна предикатска реченица**

чим устанем → **реченица која не може да стоји самостално**

► У следећем тексту заокружи предикате, а подвуци независне предикатске реченице:

Ако добијем слабу оцену, родитељи ће ми забранити тренинге. Тренер ће се, такође, љутити кад чује да не учим редовно. Док сам ређала петице, сви су ме хвалили. Сад од најбоље ученице испадох најгора. ◀◀◀

Провери знање

1. Усправним цртама подели следећи текст на предикатске реченице и потом одговори на питање.

Кад се заврши ова школска година, посветићу се више одбојци. У јулу ћемо ићи у одбојкашки камп, а након тога ћемо имати тренинге два пута дневно. Спремамо се за међународни турнир у Словенији, где наша екипа учествује сваке године. На последњем тренингу тренер рече да ћемо сви имати шансе да будемо у првом тиму. Једва чекам!

- Колико независних предикатских реченица има у тексту?

2. Допуни примере независним предикатским реченицама.

a) Ако хоћеш да насмејеш неког, _____.

b) Кад зажмурим, _____.

b) _____ зато што је неколико дана падала киша.

g) Где год нађеш згодно место, _____.

3. Одреди број комуникативних и број предикатских реченица у одломку из „Аутобиографије” Бранислава Нушића, који се налази у Читанци, на стр. 136–141.

„Заљубио сам се у Персу, нашу комшику, јер она ми је била најближа. Перса је била пегава, носила је жуте чарапе и увек су јој биле искривљене штикле на ципелама.”

Број комуникативних реченица: _____

Број предикатских реченица: _____

Комуникативна реченица

- ◀ комуникативна реченица
- ◀ обавештајна реченица
- ◀ упитна реченица
- ◀ реторско питање
- ◀ узвична реченица
- ◀ заповедна реченица
- ◀ жељна реченица

▶ Пажљиво прочитај следећи дијалог и обрати пажњу на значење које имају реченице у њему.

Ана: Хеј! Шта то радите?

Милош: Покушавамо да прескочимо ограду.

Ана: Зашто?

Вук: Упала нам је лопта малопре. Попни се, Милоше, стани ми на рамена! Пожури мало!

Ана: Милоше, пази!

Милош: Јој! Упомоћ! Пао сам на руже пуне трња! Дабогда се све посушиле! ◀◀◀

▶ Из дијалога издвој:

a) реченице којима се изражава обавештење:

---

b) реченице којима се поставља питање:

---

c) реченице којима се изриче заповест:

---

d) реченице којима се изражава узвик и нека емоција:

---

e) реченице којима се изражава жеља:

Уочаваш да се реченицама може изнети нека информација или обавештење, поставити питање, издати наређење или упозорити на нешто. Такође, може се позвати у помоћ, исказати изненађење, запрепашћење, страх, бол, туга или нека друга емоција, али и изразити жеља или изрећи клетва.

Свака реченица има неку функцију у комуникацији и стога се оне заједнички називају **комуникативне реченице**.

Реч „функција“ значи и *служба* или *улога*. Дакле, реч је о синонимима.

У говору комуникативне реченице имају различиту интонацију у зависности од улоге коју обављају. У писању оне започињу великим словом, а завршавају се неким интерпункцијским знаком: тачком, упитником или узвичником.

► Допуни реченице уписивањем назива одговарајућег интерпункцијског знака како би тврдње биле тачне:

Реченице којима се износи обавештење у писању се завршавају _____, реченице којима се поставља питање _____, а оне којима се изражава заповест, жеља, изненађење или нека друга емоција најчешће на крају имају _____.

Обрати пажњу!

Број комуникативних и предикатских реченица у неком тексту не мора се поклапати. У оквиру једне комуникативне реченице може се наћи више предикатских реченица:

► Прочитај следећи текст и одреди број комуникативних и предикатских реченица у њему. Потом допуни реченицу тако да тврдња буде тачна.

Ух, ала је данас захладнело! Јуче нисмо носили јакне, а најхрабрији су чак ишли у мајицама кратких рукава. Кад падне снег, кајаћемо се што нисмо више времена проводили напољу. Какво ли ће време бити сутра? Понеси ми капу, молим те, кад кренеш од куће, пошто страшно дува ветар.

- У тексту има _____ комуникативних и _____ предикатских реченица.

Знам више

Разлика између предикатске и комуникативне реченице лежи и у њиховом циљу. Док предикатска реченица само описује неку активност или стање који су исказани предикатом, комуникативна реченица има циљ да пренесе неку информацију или да изрази став, мишљење или жељу говорника. У комуникативној реченици није важно само оно шта се преноси већ и како се то преноси.

Примећујеш да су функције комуникативних реченица различите, па се према томе реченице могу поделити на неколико врста. На графичком приказу погледај њихове називе и примере који ће ти олакшати памћење овог градива.

Већ ти је познато да је **реченична интонација** мелодија којом се изговарају речи у реченици чинећи један заокружени низ. У зависности од мелодије, реченице могу бити различите, иако су састављене од истих речи.

▶ Прочитај следеће реченице наглас водећи рачуна о интонацији.

- a)** Сутра не идемо у школу.
- б)** Сутра не идемо у школу?
- в)** Сутра не идемо у школу! ◀◀◀

Погледај пример под **a) Сутра не идемо у школу**. Примећујеш да се том реченицом пружа нека **информација** или **обавештење**. Она почиње великим словом, а завршава се **тачком**, интонација је **мирна** и тон **се спушта**.

Исте особине имају и следеће реченице:

- Милош је седео преко пута мене и читao новине.
- Милош је архитекта.
- Некоме је изгорела шерпа.

Реченице којима се пружа информација или обавештење називају се **обавештајне реченице**.

Погледај сада пример под **Б) Суђира не идемо у школу?** Уочаваш да се овом реченицом поставља **питање** на које се очекује одговор од саговорника. Почиње великим словом, а завршава се **упитником**, интонација је **узлазна** и тон **расте**.

Исте особине имају и следеће реченице:

- Да ли познајеш Милоша?
- Је ли он већ дипломирао на Архитектонском факултету?
- Каква шерпа и ко кува у ово доба ноћи?

Реченице којима се тражи информација називају се **упитне реченице**.

Обрати пажњу!

Упитне реченице не морају увек тражити неку информацију, већ могу износити став говорног лица:

Ко би рекао да ће се ово десити? → Нико не би рекао да ће се ово десити.

Зар није време да промениш своје понашање и узбиљиш се? → Време је да промениш своје понашање и узбиљиш се.

Да ли заиста имаш други избор, осим да се извиниш за своје поступке?

→ Немаш други избор, осим да се извиниш за своје поступке.

►►► Прочитај реченицу и напиши који говорников став препознајеш из ње.

Зар је могуће да си добила одличну оцену, а ниси учила?

Питање којим се позива на размишљање или изражава став али се не очекује одговор на њега назива се **реторско питање**.

Види пример под **В) Суђира не идемо у школу!** Примећујеш да се овом реченицом исказује нека **емоција**, претпоставља се позитивна. Почиње великим словом, а завршава се **увичником** и има **узлазну** интонацију.

Исте особине имају и следеће реченице, мада се осећања изражена у њима разликују:

- Их, колико ме та навика кошта! – разочарање
- Јао, уједе ме пчела! – бол
- Ала је данас захладнело! – изненађење
- Сјајан студент, свака му част! – одушевљење

Увичне реченице неретко почињу узвицима *их*, *ах*, *јао* и сличним, о којима ћеш учити у вишим разредима.

Реченице којима се изражавају осећања називају се **увичне реченице**.

Знам више

Постоје реченице које у себи садрже упитно значење, али исказано с осећањем чуђења или неверице. Такве реченице у говору имају узлазну интонацију, а у писању се завршавају двама знаковима интерпункције – узвичником и упитником. Распоред та два знака је слободан, а ове реченице припадају и упитним и узвичним реченицама:

Зар је већ пет сати?!

Прочитај следећу реченицу: *Не иди сутра у школу!* Уочаваш да се њоме изражава **заповест** исказана у виду забране. Реченица почиње великим словом, а завршава се **увичником** и има **узлазну** интонацију.

Заповест се исказује и наредним реченицама, али се она разликује по својој снази:

- Хајде, спавај! – наређење
- Дај ми руку! – захтев
- Немој да преписујеш! – забрана
- Нека уђу сви који чекају код докторке. – подстицај
- Лек попити после оброка. – савет
- Молим те, затвори прозор. – молба
- Да ли бисте били љубазни да угасите цигарету? – учтива молба

Реченице којима се изражава заповест/наредба, молба, савет, захтев и забрана називају се **заповедне реченице**.

Обрати пажњу!

Заповест у говору може имати различиту интонацију, а у писању се не мора увек завршити узвичником. У зависности од јачине заповести користе се различити начини њенога изражавања. Упореди следеће примере:

- Да ли би био љубазан да сиђеш?
- Могу ли те замолити да сиђеш?
- Кад би само сишао!
- Да сиђеш одмах!
- Да си сишао сместа!
- Силази!

Запажаш да се заповест може ублажити помоћу питања као и молбом, па на тај начин исказујемо виши ниво поштовања према особи којој се обраћамо.

Језичке зачкољице!

У добром говору избегавају се изрази типа *сиђи доле* или *йојни се љоре*, јер се сматрају плеоназмима. Као што се сећаш из петог разреда, плеоназам је појава нагомилавања две или више речи истог или сличног значења: *чак штавише*, *чесито јућа*, *око десетак* и слично.

Прочитај пажљиво следећу реченицу: *Живела Србија!* Запажаш да се њоме износи жеља да се нешто оствари. Почиње великим словом и завршава се **увичником**, а интонација јој је **узлазна**.

Исте особине имају и следеће реченице:

- Срећно ти било!
- Жива била, велика порасла!
- Проклет био!
- Нек је са срећом!

Реченице којима се изражавају жеље, благослови или клетве називају се **жељне реченице**.

Обрати пажњу!

Жељне реченице користе се искључиво приликом честиташа неког догађаја или проклињања. Обележја су им радни глаголски придев или презент уз рече *нек(a)* и *ga* у служби предиката, и по томе се разликују од узвичних реченица.

Осушиле се дабогда! → жељна реченица

↓
радни глаголски придев

Да си жив и здрав! → жељна реченица

↓
да + презент

Нек ти је вечна слава и хвала! → жељна реченица

↓
нек + презент

Ех, да **су се** ове руже **осушиле**, само да их не орезујем више!

↓
увична реченица

►►► Прочитај реченице и одреди да ли је реч о жељној или узвичној реченици.

Јој, ударих се о столицу! _____

Да порастеш до неба! _____

Нека ти је на част! _____

Срећан рођендан! _____

Веселили се и ви сутра! _____

Одлично урађен посао! _____ <<<

Провери знање

1. Прочитај пажљиво следећи текст, а потом одговори на захтеве.

Кад сам био мали, мама ми је говорила да зими не идем без капе. Нисам је слушао, па зато данас имам хроничну упалу синуса. Док сам ишао у основну школу, инсистирала је да радим домаће задатке на време. А ја сам био кампањац! Их, колико ме та навика само кошта! У средњој ме је упозоравала да се не враћам касно са тренинга. Нисам је слушао, па сам увек био поспан прва два часа следећег дана. На факултету ме је молила да не паднем годину. А ја пао две!

Сада маме више нема. Увек сам је волео и од срца поштовао. Зашто је никада нисам слушао? То ми никако није јасно. А она је све то знала – моја дивна мама.

a) Подвуци једном линијом узвичне реченице у тексту.

б) Подвуци двема линијама упитну реченицу у тексту.

в) Подвуци све предикате у тексту и одреди:

- број предикатских реченица _____;
- број комуникативних реченица _____.

2. Одреди следеће реченице по комуникативној функцији.

а) Живела слобода! _____

б) Живели су срећно до kraја живота. _____

в) Како је лепо живети на мору! _____

г) У ком веку је живео Стефан Немања? _____

д) Промени исхрану и почни да живиш здраво. _____

3. Погледај одломак из драме Косте Трифковића „Избирачица”, који се налази у Читанци, на стр. 206–210, а затим одреди врсте реченица према њиховој комуникативној функцији.

МАЛЧИКА: А ако моје срце не куца ни за једним?

САВЕТА: Онда не треба ни да бираш!

МАЛЧИКА: Ти се шалиш! Ја ћу да бирам да се промислим, и онако ми неће утећи ниједан.

• А ако моје срце не куца ни за једним? _____

• Ти се шалиш! _____

• Ја ћу да бирам да се промислим, и онако ми неће утећи ниједан.

Провери шта знаш 6

1. Заокружи слово испред знака којим се може завршити реченица у писању.

- a)** ;   **б)** ?   **в)**]   **г)** *

2. Реченица се може састојати од:

- а)** једне речи;   **б)** две речи;   **в)** може бити без речи;   **г)** три или више речи.

Заокружи слова испред тачних одговора.

3. Предикатска реченица:

- а)** мора имати предикат у неличном глаголском облику;
б) мора имати предикат у личном глаголском облику;
в) не мора имати предикат.

Заокружи слово испред тачног одговора.

4. Лични глаголски облик у реченици има службу:

- а)** субјекта,   **б)** предиката,   **в)** правог објекта,   **г)** неправог објекта,   **д)** атрибута.

Заокружи слово испред тачног одговора.

5. Подвуци једном цртом неличне глаголске облике, а двема цртама личне глаголске облике, па на основу тога одреди број предикатских реченица.

У овим годинама пожељно је ићи на спавање на време, јести здраво и бавити се спортом. Ја ћу се ипак спортом бавити само рекреативно, пошто имам две леве ноге.

- Колико предикатских реченица има у тексту? _____

1

1

1

1

1

1
6. Прочитај следећи текст и одреди колико у њему има комуникативних, а колико предикатских реченица.

Тек што је Јованка пошла на посао, дотрча јој хитар писмоноша. Предаде јој писмо и, док дланом о длан, нестаде.

- Колико предикатских реченица има у тексту? _____
- Колико комуникативних реченица има у тексту? _____

7. Одреди следеће реченице по комуникативној функцији.

- a)** Да ли си урадио домаћи задатак из математике? _____
- б)** Јави се обавезно кад дођеш из школе! _____
- в)** Живела, живела и срећна нам била! _____
- г)** Каква прекрасна слика! _____
- д)** Сутра почиње распуст. _____
- ћ)** Ко би могао одолети снази и лепоти природе око нас? _____

8. Стави одговарајући знак интерпункције (. ? !) на крај сваке реченице.

- a)** Не наслањај се на врата_
- б)** Зашто јуче ниси дошла у школу_
- в)** Ала веје_
- г)** Најавили су снег за данас_

9. Заокружи слова испред жељних реченица.

- а)** Желим ти срећан рођендан и да ти се испуне све жеље!
- б)** Живели!
- в)** Да си ми жив и здрав још сто година!
- г)** Имам само једну жељу.

10. Заповест се у писању изражава:

- а)** обавезно узвичником;
- б)** звездцом;
- в)** углавном узвичником, али може и неким другим интерпункцијским знаком.

Заокружи слово испред тачног одговора.

Тест будујеш као да си на малој матури. Један задатак носи један бод. Зато је важна тачност и прецизност у давању одговора. Решења теста налазе се на крају уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добар 3	врлодобар 4	одличан 5
	1–2	3–4	5–6	7–8	9–10

ПРАВИЛАН ИЗГОВОР

Правilan изговор гласова Ћ, Џ, Ђ, Ч, Р

◀ глас Ђ, глас Џ, глас Ђ, глас Ч, глас Р

▶ Прочитај наглас текст водећи рачуна о правилном изговору истакнутих гласова.

Ђурђина Ђина Голубовић је измишљени лик из серије „Срећни људи“. Мог оца Ђорђа, који је иначе прави чин, гледање ове серије увек разнежи, а ја мислим да је то зато што га подсећа на детињство и ђачко доба. ◀◀◀

Код изговора ових гласова Ђ, Џ, Ђ, Ч, Р често се греши, па је важно да умемо правилно да их изговарамо. У томе нам помаже гласно изражайно читање, али и брзалице јер, као што ти је познато из петог разреда, оне служе управо томе да се вежба правилан изговор гласова који су тежи за изговарање.

Подсети се ◀◀◀

Ђ, Џ, Ђ и Ч су предњонепчани сугласници или палатали, што значи да се изговарају на предњем непцу. Ђ и Ђ, које одликује мекоћа у изговору и звучашу, називају се меки предњонепчани сугласници, а Џ и Ч, којима је својствена тврдоћа у изговору и звучашу, називају се тврди предњонепчани сугласници. Управо те особине – мекоћа, односно тврдоћа, доводе до грешака при изговору.

Разликовање гласова Ђ и Џ

▶ Прочитај наглас следеће реченице:

- Ђаци желе да пођеш и да им будеш вођа.
- Ђерам служи за вађење воде.
- Џакарта је главни град Индонезије.
- Оне који тренирају чудо називамо џудистима и џудисткињама. ◀◀◀

◀ Ђерам

Изражайно и гласно читање помаже не само лепшем и јаснијем изражавању већ и правилности говора. Вежбањем ових гласова, најбоље тако што ћеш научити брзалице напамет и затим их често понављати, успећеш да исправиш све грешке које се могу јавити у твом говору. Вежбе за правилан изговор гласова корисне су не само за оне који имају проблеме при изговарању појединих гласова већ и за све који желе да побољшају своје говорне вештине.

▶ Попуни реченицу словима која недостају:

Осoba koja vozi voz je МАШИНОВО__A, a onaj koji vodi kolvo je КОЛОВО__A.
Voјnik koji gađa iz topa je ТО__ИЈА. ◀◀◀

▶ Напиши синониме за следеће речи водећи рачуна да почињу сугласницима Ђ и Џ.

смеђе _____

ученик _____

врећа _____

врабац _____ ◀◀◀

▶ Провежбај изговор гласа Ђ помоћу следеће песмице:

Берем, берем грожђе,
док чувар не дође.
А кад чувар дође,
Пресешће ми грожђе. ◀◀◀

Разликовање гласова Ђ и Ч

▶ Прочитај наглас следеће реченице:

- Ђумурција прави ђумур.
- По овој међави ђурке су се шћућуриле уз кућу.
- Увече пијемо чај и читамо.
- Учитељу се често чини да треба чешће учити. ◀◀◀

Како што се могло увидети када се вежбао изговор гласова Ђ и Ч, и приликом њиховог изговора могу се јавити грешке. Пробај да запамтиш претходне реченице и да вежбаш изговор гласова Ђ и Ч тако што ћеш их понављати све брже и брже, попут брзалице.

▶ Од понуђених слова састави синониме за следеће речи водећи рачуна да почињу сугласницима Ђ и Ч.

корист – Р, А, Ђ

голобрад – С, В, Ђ, А, О

разбарушене косе – А, П, У, Ч, В

неиспрљан – Т, С, Ч, И

▶ Напиши деминутиве следећих речи.

ветар _____ коњ _____ мост _____ ◀◀◀

▶ Провежбај изговор гласа Ђ помоћу следеће брзалице:

Каменчићем ћеш ме – каменчићем ћу те. ◀◀◀

▶ Провежбај изговор гласа Ч помоћу следеће брзалице:

Чучи чавка на чамовом чамцу и чека четир' човека. ◀◀◀

Изговор гласа Р

Подсети се ◀◀

У оквиру поглавља Гласови било је речи о месту изговора гласа Р. На основу стеченог знања допуни следећу тврђњу:

Према месту изговора сугласник Р спада у _____ (_____) сугласнике, јер приликом изговора врх језика треба да додирне горње секутиће и десни (алвеоле).

▶▶▶ Прочитај наглас следеће реченице тако да посебно истакнеш глас Р водећи рачуна о његовом правилном изговору:

- Рада рече Ранку да ће роман на ком ради израсти у право ремек-дело.
- Фризер ме је одлично исфризирао, другим речима речено направио ми је сјајну фризуру.
- Трубач труби у трубу. ◀◀◀

Провери знање

1. Допуни познате брзалице одговарајућим словима.

_ИБА _ИБИ Г_ИЗЕ _ЕП.

НА В_X Б_ДА В_БА М_ДА.

2. Исправи погрешно написане речи.

поморанђа _____ минџуше _____

чутећи _____

3. Прочитај изражајно наглас следећи новински текст из *Политике*:

Гледали смо је 2016. као Снежу у „Дневнику машиновође” Милоша Радовића, касније као Рафаелу у популарној серији „Пси лају, ветар носи”, а онда и као контроверзну тинејџерку Мају у филму Косте Ђорђевића „Режи”, приказаном на прошлогодишњем Фесту. Али млада глумица и певачица Ђурђина Радић, позната и по надимцима Ђина и Ђикс (Djixx), највећу популарност је стекла међу најмлађим гледаоцима кроз гласовну интерпретацију ликова из цртаних филмова. Поред осталог, била је Јес у „Ралф растура интернет”, Гвен Спејси у „Спајдермен, нови свет” и Среда у „Породици Адамс”.

Језичке зачкољице!

Исправно је једино *конїрОверзан*, а не *конїрAверзан*, како се често погрешно чује.

Дуги и кратки акценти

◀ акценат ▶ акцентовани слог ▶ дуги и кратки акцентовани слогови

Подсети се ◀◀

У низим разредима, али и у претходним лекцијама у оквиру поглавља Гласови, учила се подела речи на слогове. Сигурно се сећаш да, без обзира на то колико је слогова у једној речи, само један може бити посебно истакнут, односно акцентован, а да у вишесложним речима последњи слог никада није акцентован.

▶ Усправним цртама подели следеће речи на слогове и одреди њихов број. Биће ти лакше ако се потрудиш да речи изговараш гласно, што изражајније и спорије.

дом _____

мајка _____

непријатељ _____

разумевање _____

неодобравање _____

престолонаследник _____

Нагласак у речи назива се акценат, а слог под акцентом је акцентовани слог.

Ако полако изговараш речи, приметићеш да нису сви слогови једнаке дужине, односно да дужина њиховог изговора не траје исто. Поједини слогови приликом изговора звуче дуже, а поједини звуче краће.

▶ Прочитај наглас и полако следеће једносложне називе за животиње, а затим допуни реченицу тако да тврђња буде тачна:

пуж, мрав, кос, зец, лав, пас, рис, миш.

- Називи за прве четири наведене животиње имају _____ акценат, а код осталих је присутан _____ акценат. ◀◀

Акцентовани слогови могу бити дуги и кратки.

Обрати пажњу!

Ако у изговору продужиш дуги слог, то уопште неће звучати чудно. Али ако продужиш кратак слог, одмах ћеш приметити да изговор није правilan.

ТРРРРРГ	МАААААЧ
БРОООООД	КРЕЕЕЕЧ
НОООООЖ	ТУУУУУШ

Закључујеш да и вишесложне речи разликују дуге и кратке слогове.

▶ Прочитај речи наглас и покушај да одредиш разлику у дужини акцента, а затим допуни реченице тако да тврдње буду тачне.

дан	сан
тама	мама
Зора	зорा
сунце	срце
буђење	чекање
боровница	потпетица

- Речи из прве колоне имају _____ акценат, а речи из друге колоне имају _____ акценат. ◀◀◀

▶ Подели речи из низа на основу дужине акцентованог слога:

сестра, девојка, туга, срећа, дете, дечак, другарица, љубав, ласта, пума.

- Дуг слог: _____
  - Кратак слог: _____
- ◀◀◀

Обрати пажњу!

Неке речи имају исте гласове или различит акценат, па у зависности од акцента имају различита значења. То ћеш најбоље увидети ако погледаш приказане слике и кажеш шта је на њима приказано.

▲ град

▲ град

▲ лук (и стрела)

▲ лук

Провери знање

1. Допуни реченице тако да тврђе буду тачне.

a) Женска лична имена Зора, Коса изговарају се са _____

акцентом, имена Вера, Мила са _____ акцентом.

b) Ако изговориш реч СЛАВА са кратким акцентом, она има значење _____, а уколико је изговориш користећи дуг акцент, она означава _____.

2. Подели речи на слогове, заокружи акцентовани слог и одреди какав је по дужини.

МАТЕМАТИКА _____ ХЕМИЈА _____

БИОЛОГИЈА _____ ФИЗИЧКО _____

3. Спој речи из прве колоне с врстом акцента из друге колоне.

мачка	☒	дуг
тачка	☒	кратак
дуга	☒	кратак
плут	☒	дуг

Обнови и понови

АКЦЕНТИ

Дуги акценти

шерпа
сунце
Зора

Кратки акценти

срце
кеса
зора

Провери шта знаш 7

1. Према препреци на коју наилази ваздушна струја приликом њиховог изговора, гласови Ђ, Џ, Ђ и Ч су прави _____, а глас Р је _____.
2. Гласови Ђ, Џ, Ђ и Ч по месту изговора спадају у _____ сугласнике, а разликују се по мекоћи. __ и __ су меки, а __ и __ су тврди.
3. Заокружи правилно написане речи у паровима.
- а) руарно – рурално   б) структурирати – структуирати   в) гротло – гротрло
4. Заокружи слово испред тачно написане речи.
- а) чевапчичи   б) ћевапчичи   в) чевапчићи   г) ћевапчићи
5. Напиши синониме за следеће речи водећи рачуна да се у њима налазе сугласници Ђ и Џ.
- а) враг _____   б) прашума _____
в) пекмез _____   г) димничар _____
6. Особа која поправља сатове назива се _____. Младунче мачке је _____, а медведа _____.
7. Издвој речи према дужини акцента:
- сова, тигар, лисица, шева, патка, бик, свиња, ћурка, змија, крава.
- Дуг акценат имају: _____
  - Кратак акценат имају: _____
8. Ако има кратак акценат, именица ПАС означава _____, а ако има дуг акценат, иста именица значи _____.
9. Напиши какав акценат има реч ЛУК у следећим реченицама.
- а) За рођендан сам добио лук и стрелу. _____
б) Уз роштиљ обавезно служе црни лук. _____
10. Спој речи из прве колоне с врстом акцента из друге колоне.

скочити	☐	дуг
скакати	☐	дуг
устати	☐	дуг
пребацивати	☐	кратак
сликати	☐	кратак
осликавати	☐	кратак

Тест бодујеш као да си на малој матури. Један задатак носи један бод. Зато је важна тачност и прецизност у давању одговора. Решења теста налазе се на крају уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добр 3	врлодобр 4	одличан 5
	1–2	3–4	5–6	7–8	9–10

ПРАВОПИС

Новијим истраживањима утврђено је да на Марсу нема малих зелених. Због чега су људи веровали да ванземаљци живе баш на Марсу?

Можда зато што је Марс најближа планета Земљи у Сунчевом систему.

Писање имена васионских тела

▶ Прочитај текст о васиони и васионским телима, а потом подвуци у тексту називе васионских тела.

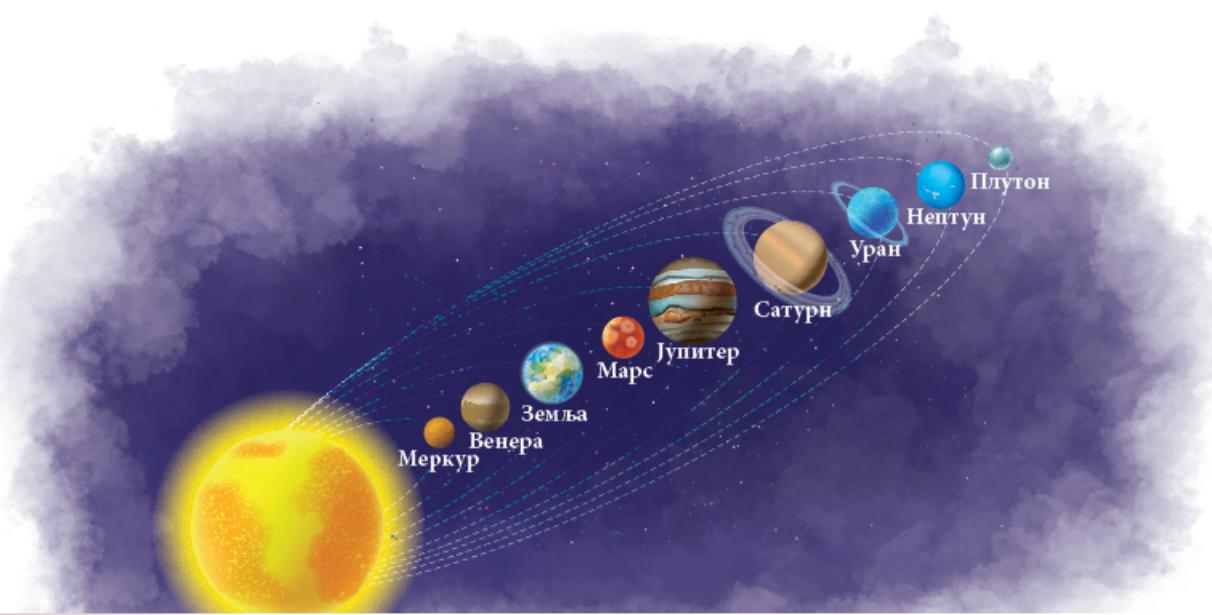
Васионска тела су објекти који се налазе у свемиру, изван Земљине атмосфере. Ова тела укључују планете, звезде, комете, астероиде и друге објекте који круже око Сунца или других звезда.

Планете су важна васионска тела. Оне се крећу око звезда и имају довољно гравитације да одрже свој облик. Наш соларни систем, на пример, има осам планета које круже око Сунца: Меркур, Венера, Земља, Марс, Јупитер, Сатурн, Уран и Нептун. Планете могу бити гасовите попут Јупитера и Сатурна, или стеновите као Земља и Марс. ◀◀◀

Имена васионских тела пишу се велиkim почетним словом.

▶ Обрати пажњу на слику и попуни тврђе речима написаним штампаним великим словима тако што ћеш их преписати писаним словима, водећи рачуна о правопису и падежима.

- a) Је ли _____ веће од свих планета соларног система? СУНЦЕ
- b) Јесте, а _____ је већи од _____. ЈУПИТЕР/ЗЕМЉА
- c) _____ је најдаље од _____. ПЛУТОН/СУНЦЕ
- d) _____ чини осам планета. СУНЧЕВ СИСТЕМ
- e) У односу на _____, _____ је мањи. ЗЕМЉА/МЕСЕЦ ◀◀◀

► Пажљиво прочитај следећи текст водећи рачуна о писању сазвежђа и галаксија, а потом попуни тврђње одговарајућим речима, тако да буду тачне.

Голим оком, без телескопа и других помагала, ноћу када је ведро и ваздух незагађен, могуће је видети неколико сазвежђа и галаксија на небу. Међу сазвежђима најпознатији су Велики медвед, Мали медвед и Лира, а од галаксија ту су Андromедина галаксија, Велики Магеланов облак и Мали Магеланов облак. У сазвежђу Мали медвед налази се звезда Северњача, која означава Северни пол и користи се за оријентацију на ноћном небу, пошто је најсјајнија и најуочљивија од свих звезда. У сазвежђу Лире налази се сјајна звезда Вега, која је видљива на северној хемисфери. Она је инспирисала један познати београдски рок бенд да себи надене име управо Лира Вега.

- Ако се име сазвежђа или галаксије састоји од две или више речи, _____ почетним словом пише се само прва реч, док се друге пишу _____ почетним словом. Међутим, ако се у називу јавља још неко властито име, и то име се пише _____ почетним словом.
- Напиши које две галаксије поменуте у тексту у свом називу имају лично име које није на почетку назива. ◀◀

Језичке зачкољице!

Води рачуна да реч **орИјентација** пишеш исправно, јер сенеретко у говору чује неправилан облик без И: **орјентација**.

Имена сазвежђа и галаксија, као и називи васионаских тела, пишу се великим почетним словом.

► Упореди реченице у паровима, обрати пажњу на истакнуте речи, а потом одговори на захтеве.

Сваког 22. априла свет прославља Дан планете Земље . Светлост с Месеца на Земљу стиже за 1,25 секунди. Планете су небеска тела која круже око Сунца .	Наша земља је богата рудама. Следећег месеца почиње лето. Можеш изгорети на јаком сунцу .
--	--

- Заокружи опцију која чини тврђњу тачном.
  - У реченицама из леве колоне ЗЕМЉА, МЕСЕЦ и СУНЦЕ имају/немају значење небеских тела.
  - У реченицама из десне колоне ЗЕМЉА, МЕСЕЦ и СУНЦЕ имају/немају значење небеских тела. ◀◀

Када имају значење небеских тела, именице ЗЕМЉА, МЕСЕЦ и СУНЦЕ пишу се великим почетним словом, а када ове именице немају значење небеских тела, пишу се малим почетним словом.

▶ Речи земља, месец, сунце пишу се малим словом када представљају заједничке именице, а таква је и њихова употреба у песми „Хвала сунцу, земљи, трави” Стевана Раичковића, која се налази у твојој Читанци, на стр. 46. Прочитај ову песму и обрати пажњу на наведене речи. ◀◀◀

Провери знање

1. Препиши реченице писаним словима водећи рачуна о употреби великог слова.

a) НАУЧНИЦИ ТВРДЕ ДА ЈЕ СВЕМИР СТАР ОКО 13,8 МИЛИЈАРДИ ГОДИНА.

---

b) ВЕЛИКИ ПРАСАК ЈЕ ТЕОРИЈА КОЈА ОПИСУЈЕ НАСТАНАК СВЕМИРА.

---

b) КРОЗ ВЕКОВЕ, СВЕМИР СЕ ШИРИ И У ЊЕМУ СЕ ФОРМИРАЈУ ГАЛАКСИЈЕ, ЦРНЕ РУПЕ, ЗВЕЗДЕ И ПЛАНЕНТЕ.

г) НА ЈЕДНОЈ ОД ПЛАНЕТА, ЗЕМЉИ, РАЗВИО СЕ ЖИВОТ.

д) МЛЕЧНИ ПУТ ЈЕ НАЗИВ ГАЛАКСИЈЕ У КОЈОЈ СЕ НАЛАЗИ ЗЕМЉА.

---

2. Погледај парове и заокружи исправно написан пример.

а) Северњача – северњача

б) велики медвед – Велики медвед – Велики Медвед

г) пун Месец – пун месец

д) залазак сунца – залазак Сунца

е) Земљина путања – земљина путања

ж) Халејева комета – Халејева Комета – халејева комета

3. Напиши по две реченице у којима ћеш именицу СУНЦЕ користити као заједничку, односно као властиту.

• Заједничка именица: _____

• Властита именица: _____

Писање заменица *Ви* и *Ваш* из поштовања

▶ Пажљиво прочитај дијалог између Ане и Вуковог оца, а затим одговори на питања која следе.

Ана: Добар дан! Извините, да ли је Вук код куће?

Отац: Није, Ана, отишао је на тренинг.

Ана: Хоћете ли, молим Вас, да му кажете да сам га тражила?

Отац: Важи, пренећу му. Јесте ли се ви договорили да се видите, па је он заборавио?

Ана: Не, не! Ја сам била у пролазу, па сам свратила да позајмим збирку из математике. Нема везе, видећемо се сутра у школи.

Отац: Сачекај, потражићу збирку да ти дам, да не долазиш поново.

Ана: Хвала Вам много!

- Како се Ана обраћа Вуковом оцу? Које речи користи да изрази поштовање?
- Које речи указују на персирање?
- Како се пишу заменице ВИ и ВАШ за персирање? ◀◀◀

Као што знаш, персирамо особама које не познајемо лично, које су старије од нас, и на тај начин им исказујемо поштовање. Учтиво обраћање саговорнику део је културног понашања свакога од нас, а у особине учтивог обраћања спадају употреба заменица *Ви* и *Ваш*, коришћење другог лица множине за појединца уместо другог лица једнине, затим речи *јосиодине* или *јосиођо*, изрази *молим Вас*, *да ли бисиће били љубазни* за заповест, *хвала Вам мноћ* за захваљивање, *извиниће* за извињавање и слично.

▶ Упореди реченице и покушај да закључиш када се заменица ВИ пише малим, а када великом словом.

- Јесте ли се ви договорили да се видите, па је он заборавио да ти каже да иде на тренинг или си ти закаснила? Морам да вас обоје мало искритикујем, јер сте неодговорни и неорганизовани.
- Извините што Вас то питам, али можете ли Ви да ми дате збирку да не долазим поново? Хвала Вам! ◀◀◀

Када се обраћамо већем броју особа или помињемо већи број појединача или институција, заменица ВИ пише се малим словом, док када се обраћамо једној особи са изразитим поштовањем, заменицу ВИ пишемо великим словом.

Када се обраћамо некоме познатом, са киме смо блиски, или млађем од себе, користимо личну заменицу ТИ, коју пишемо малим словом.

Знам више

Заменица **Ваш** пише се великим почетним словом и у изразима високе почасти, на пример: *Ваше височанство, Ваше величанство* (члановима краљевске породице), *Ваша светосии* (црквеним великодостојницима), *Ваша екселенцијо* (амбасадорима) и слично.

Језичке зачкољице!

▲ Патријарх Павле,
1914–2009.

Знам више

Приликом обраћања црквеним великодостојницима некада се јави грешка, па се уместо правилног *Ваша светосии* може чути неправилно *Ваша светЛосии*.

Постоји једна анегдота у вези с тим. Кад је фотограф Вицан Вицановић пожелео да фотографише патријарха Павла, обратио му се речима: „Ваша светлости” (уместо *Ваша светосии*), на шта му је патријарх врцаво одговорио: „Кад сам већ светлост, шта ће ти блиц?”

Провери знање

1. Упиши одговарајуће облике заменица ВИ или ВАШ тамо где су изостављене.

Поштовани директоре,

Молимо _____ да позитивно одговорите на нашу иницијативу за уређење школског дворишта. Наша идеја је да овог викенда засадимо биљке и офарбамо ограду.

Уз _____ подршку, као и подршку родитеља и наставника, надамо се да ће наша акција бити успешна.

Срдачно _____ поздрављамо,

Ученици VI разреда

2. Замисли следећу ситуацију, а затим одговори на захтев:

Возиш се у аутомобилу на задњем седишту. Хладно ти је и потребно је да се укључи грејање. Обрати се с тим циљем особи која управља возилом, ако је та особа

a) твоја сестра: _____;

b) таксиста: _____;

c) отаџ твог најбољег друга: _____.

Писање одричних заменица с предлозима

Већ ти је познато да, уколико се користе с предлозима, одричне именичке и придевске заменице имају посебан начин писања. Сигурно се сећаш да је у оквиру поглавља које се односило на заменице речено да се предлог умеће између првог дела заменице, који чини одрична речца НИ, и другог дела заменице КО, ШТА; КОЈИ, ЧИЈИ; КАКАВ, КОЛИКИ:

ни йрема коме, ни из чеја, ни са чијим.

▶ Попуни табеле исправним облицима одричних именичких и придевских заменица.

Одричне именичке заменице	X	✓
нико	од никога са никим о никоме	_____
ништа	одничега са ничим о ничему	_____

Одричне придевске заменице	X	✓
ниједан (= никоји)	од ниједног (<i>йүйника</i>) о ниједној (<i>жени</i>) с ниједним (<i>дәйәйтом</i>)	_____
ничији	уничије (<i>речи</i>) заничије (<i>дәйе</i>) оничијој (<i>слици</i>)	_____
никакав	заникакав (<i>гоіаһай</i>) уникаквој (<i>йричи</i>) сникаквим (<i>знаєм</i>)	_____
николики	сниколиким (<i>ңейарцем</i>) заниколико (<i>йара</i>) униколико (<i>случајева</i>)	_____

Грешке у писању одричних заменица једне су од најчешћих грешака у српској језичкој култури. Могу се јавити у говору и писању и код најобразованијих говорника, али то није разлог да не пазимо када их употребљавамо.

Правилно писање одричних именичких и придевских заменица подразумева да се између одричне рече НИ и заменице пише предлог. Иза сваке речи пише се размак.

Провери знање

1. Попуни реченице исправним обликом одричних заменица датих у загради. Своје одговоре можеш проверити у претходно датој табели.

- a) ____ о ____ не треба говорити лоше. (нико)
- б) ____ за ____ на свету не бих одала тајну. (ништа)
- в) Кад сам био мали, нисам се играо _____ са _____ дететом, осим са својим братом. (никоји/ниједан)
- г) ____ због _____ грешке није дошло до несреће. Пут је на том месту био клизав. (ничија)
- А) Јога се не вежба ____ у ____ обући. (никаква)
- Б) Отац ____ за _____ новца не жели да прода свој ауто, иако је стар и често се квари. (николико)

2. Исправи погрешно написане одричне заменице у следећим реченицима.

- а) Нисам се посвађала са никим. _____
- б) За никим и за ничим не патим, осећам се потпуно испуњено. _____

и _____

- в) Ја заиста не бежим од ниједног задатка, стојим Вам на располагању.

_____

- г) Мајка није стала на ничију страну у свађи између сестре и мене.

_____

- а) Није било речи о никаквом плаћању, рекли сте да је ова услуга бесплатна.

_____

- б) За никакве паре не бих то урадио. _____

Растављање речи на крају реда

▶ Прочитај текстове и обрати пажњу на њихов дизајн, па одговори на питање.

У данашње време чешће користимо тастатуру од оловке када нешто пишемо. Док програми наших компјутера и телефона аутоматски уређују текст, када пишемо руком, сами доносимо одлуку о изгледу нашег текста.

Наравно,

Увек треба поштовати правописна правила.

*Некада реч неће можи да стане у ред,
па ћемо морати да један њен део пре-
несемо у нови ред.*

- Који правописни знак (црту или цртицу) користимо за растављање речи на крају реда?

Приликом растављања речи на крају реда треба поштовати следећа правила:

- У реду мора бити најмање један слог неке речи, при чему се уважавају правила о подели речи на слогове (више о томе било је у лекцији *Подела речи на слојове* на страни 49).

Реч	✓	✗
трамвај	трам-вај	тра-мвај
лопта	лоп-та	ло-пта
српски	срп-ски	српс-ки

- У наредни ред не преноси се једно слово.

Реч	✓	✗
чекао	че-као	чека-о
цео	цео	це-о
процветао	процве-тао	процвета-о

- На крају реда може остати једно слово, односно вокал.

Реч	✓	✗
узети	у-зети	уз-ети
анализа	а-нализа	ан-ализа
еволуција	е-волуција	ев-олуција

- Једносложне речи се не растављају. Њих треба или оставити целе у претходном реду или целе пренети у нови ред.

Реч		
пас	пас	п-ас
мост	мост	мо-ст
плав	плав	пл-ав

- Ако се на крају реда нађе нека реч која се и иначе пише с цртицом, цртица се пише и у горњем и у доњем реду.

Реч		
веб-сајт	веб- -сајт	веб- сајт
спомен-парк	спомен- -парк	спомен- парк
црно-бело	црно- -бело	црно- бело

- У тексту писаном на латиници не раздвајају се слова LJ, NJ и DŽ.

Реч		
poljski	polj-ski	pol-jski
porudžbina	porudž-bina	porud-žbina
konjski	konj-ski	kon-jski

Језичке зачкољице!

Често се греши приликом писања латиничког слова Ђ. Једино исправно је писање једним словним знаком, као Đ, đ, док писање са два знака, као DJ, dj није исправно.

Провери знање

- Погледај парове и заокружи правилно растављену реч.

ЦАР-СТВО/ЦАРС-ТВО   ЗЕ-МА-ЉСКИ/ ЗЕ-МАЛЬ-СКИ
 РА-ДОСТ/РАДО-СТ

- Исправи погрешно растављене речи.

градс-ки	то-рба	бра-тство
умртвљ-ен	по-љски	ма-чји
дово-љно	бра-тски	ма-јка
vol-ja	pažn-ja	hod-ža

Правописна решења у вези с гласовним променама

Једно од начела српског језика је *Пиши као што говориш, чијај како је написано*. Међутим, сигурно примећујеш да има речи у којима се не може применити овај принцип.

► Прочитај наглас следеће речи, а затим одговори на питања:

председник, градски, људски, одсуство, средство, представа, одшетати, одштампати.

- У речима ПРЕДСЕДНИК, ГРАДСКИ, ЉУДСКИ подвучена сугласничка група у говору звучи као који глас? _____
- Да ли у речима ОДСУСТВО, СРЕДСТВО, ПРЕДСТАВА, ОДШЕТАТИ и ОДШТАМПАТИ подвучени сугласник у говору има вредност гласа Д или његовог беззвучног парњака Т? _____
- Од које гласовне промене се одступа у наведеним изузецима? _____ ◀◀◀

Иако се у спонтаном говору чује другачије, познато ти је да се неке речи пишу на један начин упркос гласовним променама које се у говору остварују.

► У датим паровима речи заокружи ону која је исправно написана:

воћство/вођство, Фејзбук/Фејсбук, драгстор/дракстор, Вашингтон/Вашингтон, ногдаун/нокдаун, потшишати/подшишати. ◀◀◀

► До одступања од које гласовне промене је дошло у правилно написаним речима ЈЕДАНПУТ, ВАНБРАЧНИ, МАСКЕНБАЛ и ИСТАНБУЛ? _____ ◀◀◀

► У српском језику није чест случај да се један до другог у истој речи нађу два иста сугласника. Иако се у говору не чују, они се јављају у речима НАЈЈАСНИЈИ, НАЈЈЕФТИНИЈИ, ПРЕДДРЖАВНИ, ВАННАСТАВНИ. Осим тога, и у речима страног порекла може доћи до нагомилавања сугласника, на пример ПИЈАНИСТКИЊА, АОРИСТНИ, ПРОТЕСТНИ.

- До одступања од које гласовне промене је дошло у претходно истакнутим речима?

Закључујеш да из различитих разлога долази до одступања од гласовних промена у писању, иако се у говору заправо чује као да су се те промене догодиле. Разлог за то може бити тежња да се не замагли значење речи, али и неприлагођеност речи и имена страног порекла у нашем језику.

Језичке зачкољице!

У лекцијама о гласовним променама било је речи о честим грешкама које се јављају у говору, али оне нису правописне већ језичке. То значи да се не јављају само у писању већ и у говору.

Гласовне промене		
непостојано А	момака	(йуно) момка
прелазак Л у О	мислилаца	(йуно) мислиоца
палатализација	Олгин	Олжин
сибилизација	тачки	тачци

Провери знање

1. У реченицама заокружи правилно написане речи.

- a)** Њен син не иде у школу, већ у ПРЕТШКОЛСКО/ПРЕДШКОЛСКО.
б) Након ОДСЛУЖЕЊА/ОТСЛУЖЕЊА војног рока, мој се отац запослио у полицији.
в) На ГРАТСКОЈ/ГРАДСКОЈ пијаци велики је избор свежег воћа и поврћа.
г) Јавност стрепи од новог ПОДТИПА/ПОТТИПА/ПОТИПА вируса корона.
д) Марија је одмах по дипломирању уписала ПОЗДИПЛОМСКЕ/ПОСДИПЛОМСКЕ/ПОСТДИПЛОМСКЕ студије.

2. Допуни речи словима које недостају.

- а)** Женска особа која свира виолончело назива се ВИО__ЧЕЛИС__ЊА.
б) Када неко, у буквальном или метафоричном значењу, иде погрешним путем, он је на СТРА__УТИЦИ.
в) Пера је јачи од свих у разреду, заправо он је НА__АЧИ у школи.
г) Добила сам јединицу само ЈЕДА__УТ у животу.

3. Заокружи слово испред правилно написане реченице.

- а)** Измерила сам се на твојој вази у купатилу.
б) Мачци се накострешила длака.
в) Позориште је вечерас пуно гледаоца.
г) Најела сам се крушака.

Правописна решења у вези с глаголским облицима

Док вежбаш глаголске облике, дешава се да погрешиш у њиховом писању. То није уопште чудно – глаголски облици свима задају главобољу!

▶ Напиши прво лице једнине аориста следећих глагола:

рећи _____, испливати _____,
прочитати _____, сести _____,
доћи _____, помирити се _____. ◀◀◀

Из лекције о аористу већ ти је познато како се он гради. Облици попут *ја реко, ја лејо, ја гођо* нису правилни – они долазе из народних говора и представљају грубо кршење правописне норме.

▶ Упиши одговарајуће правилне облике аориста помоћних глагола БИТИ у тексту:

Ја _____ сендвич, а шта _____ ви? Ми не _____ ништа, хвала. До-
ручковали смо пре пола сата, али пошто сам ја жедна, могла _____ само једну чашу
воде. Шта _____ ти? Не _____ ништа. ◀◀◀

У писању помоћних глагола у аористу често долази до грешака. Оне се најчешће огледају у коришћењу облика БИ за прво лице једнине, као и у растављеном писању облика за прво и друго лице множине.

Лице и број	✓	✗
1. л. ја.	бих	би
1. л. мн.	бисмо	би смо
2. л. мн.	бисте	би сте

▶ Напиши мушки род радног глаголског придева глагола у загради на местима где је изостављен, као што је започето.

a) Дugo сам радио (радити) тешке послове у магацину. _____ (носити) сам
гајбе, _____ (чистити), _____ (пазити) да све буде на свом
месту. Нажалост, нисам _____ (завршити) неке велике школе, па нисам
_____ (бити) у прилици да бирам. _____ (причати) сам
ти већ о томе да нисам _____ (видети) решење док нисам почeo да учим
нове ствари. ◀◀◀

Како што знаш, у облицима **радног глаголског придева** који се завршавају на **-ИО** не пише се **J**, иако се понекад чује у говору.

	✓	✗
био		бијо
изгубио		изгубијо
изгубио		купијо

Такође, у облицима радног глаголског придева који се завршавају на **-АО** и **-ЕО** нема спајања ових самогласника, иако се тако често говори.

	✓	✗
почео		почо
узeo		узо
донео		доно

▶▶▶ Према започетом моделу, напиши одричан облик глагола у загради у презенту 1. лица једнине на местима где је изостављен, а потом одговори на питања.

Не знам (знати) шта да мислим, али ако сви кажете да је то право решење, онда у реду. Ипак, ја заиста _____ (моћи) да идем против онога што видим и знам. _____ (хтети) да потпишем оно са чиме _____ (слагати се) и _____ (имати) право да на то наговарам друге.

- У којим случајевима се одрична речца НЕ пише састављено са глаголом?

- Потражи у школском издању Правописа правило о писању рече НЕ уз глаголе. ◀◀◀

Већину недоумица које имаш у вези с писањем можеш решити коришћењем Правописа. **Правопис** је приручник у коме се налазе правила за писање и свако коме је стало до језичке културе има га у својој библиотеци. И одрасли, веома образовани људи консултују ову књигу како би проверили писање речи за које нису сигурни или су заборавили како се пишу. Важно је да научиш како се користи овај приручник и да стекнеш навику да га употребљаваш.

Језичке зачкољице!

Глагол „консултовати” у значењу *корисници речник, приручник* употребљава се без предлога. Међутим, ако се консултује нека особа, онда је тај глагол повратни и употребљава се с предлогом *с(a)*:

Консултоваја сам се с Вуком како да решим овај задатак.

У петом разреду било је речи о томе да се Правопис састоји из два дела. У првом делу налазе се правила и препоруке, а други део чини речник у коме су, по азбучном реду, наведене речи у чијем се писању најчешће греши.

▶ Потражи у Правопису како се пише назив СУНЧЕВЕ ПЕГЕ. ◀◀◀

Знам више

Неки језици немају посебне приручнике правописе, на пример енглески језик. Правила за писање налазе се у речницима и граматикама тих језика.

Провери знање

- 1.** У реченицама које следе заокружи правилно написан облик аориста.
  - a)** Ми ДОЂОМО/ДОЂОСМО малопре из школе.
  - б)** Ја јој ПОЗАЈМИХ/ПОЗАЈМИ збирку, а она се и не ЗАХВАЛИХ/ЗАХВАЛИ.
  - в)** ЛЕГОХ/ЛЕГО ја синоћ у кревет, кад изненада НЕСТАШЕ/НЕСТА/НЕСТАДЕ струје.
- 2.** Заокружи слово испред реченице у којој је исправно написан облик помоћног глагола БИТИ у аористу.
  - а)** Он више не зна шта бих са собом!
  - б)** Шта би сте радије – да идемо кући или да останемо још мало?
  - в)** Она би да остане, а он баш и не би.
  - г)** Ми небисмо остајали ако не морамо.
- 3.** Исправи погрешно написане глаголе у тексту:

Незнам шта да ти кажем. Мислијо сам да ти не ћеш видети како неумем да пишем. Ја сам се трудијо да непогрешим, али ми неиде баш од руке. Ни сам ти то реко – обећао сам себи да не ћу више да избегавам часове српског, а опет види шта сам себи дозволијо!

Обнови и понови

ПРАВИЛНО ПИСАЊЕ ВЕЛИКОГ СЛОВА

ИМЕНА НЕБЕСКИХ ТЕЛА

Земља, Сунце, Меркур

ЗАМЕНИЦЕ ИЗ ПОШТОВАЊА

Хвала Вама и Вашим колегама!

ПРАВИЛНО СПОЈЕНО И ОДВОЈЕНО ПИСАЊЕ РЕЧИ

ОДРИЧНЕ ЗАМЕНИЦЕ С ПРЕДЛОЗИМА

ни од кога, ни са чим

РАСТАВЉАЊЕ РЕЧИ НА КРАЈУ РЕДА

у-зе-ти, лоп-та,
ауто-
-пут

ПРАВОПИС ВЕЗАН ЗА ГЛАСОВНЕ ПРОМЕНЕ И ГЛАГОЛСКЕ ОБЛИКЕ

ГЛАСОВНЕ ПРОМЕНЕ

средство, одштета,
најједноставнији, Фејсбук

ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ

Ја рекох да сам за лимунаду,
а шта бисте ви?

Провери шта знаш 8

1. Препиши реченицу писаним словима водећи рачуна о именима небеских тела:

АКО СТЕ ИКАДА ГЛЕДАЛИ МОДЕЛ СУНЧЕВОГ СИСТЕМА, ВЕРОВАТНО СТЕ ПРИМЕТИЛИ ДА СУНЦЕ, ЗЕМЉА И ДРУГЕ ПЛАНЕТЕ, МЕСЕЦИ И АСТЕРОИДИ ЛЕЖЕ ОТПРИЛИКЕ НА ИСТОЈ РАВНИ.

---

2. У следећим примерима подвуци правилно написану варијанту израза.

- a)** Сунчеве пеге / сунчеве пете
- б)** августовско Сунце / августовско сунце
- в)** црна Земља / црна земља
- г)** планета земља / планета Земља
- д)** мали Медвед / Мали Медвед / Мали медвед

3. Заокружи слово испред реченице у којој је правилно написана заменица ВИ.

- а)** Извините, госпођо, испало вам је нешто из ташне!
- б)** Драги ученици, желимо вам успешну школску годину.
- в)** Гледајући цело одељење, мислим да сте сви Ви заслужили одличну оцену из владања.

4. Исправи погрешно написане облике одричних заменица у реченицама које следе.

- а)** Нисам крива због ничега! _____
- б)** Опет вам кажем да нисам преписивала од никога. _____
- в)** Не учествујем у ничијој превари. _____
- г)** Нисам била с никаквим друштвом, у биоскоп сам отишла сама. _____

5. Стави знак **✓** иза правилно растављене речи, а знак **✗** иза неправилно растављене речи.

ИСПИСА-О _____   ДЕ-ВОЈКА _____   ГРО-ЗД _____
МОЛ-ИТИ _____   VO-LJA _____   KOPL-JE _____

6. Заокружи опције тако да тврђње буду тачне.

- а)** За растављање речи на крају реда користимо црту/цртицу.
- б)** У нови ред се може / не може пренети једно слово.
- в)** На крају реда може / не може остати једно слово, односно вокал.
- г)** Једносложне речи се на крају реда могу / не могу раставити.

1

1

1

1

1

1

1

7. Исправи погрешно написане речи у реченицама.

a) Наједноставније ти кажем да отшкринеш врата сутске канцеларије, а ти ми правиш од тога неку претставу.

---

b) Није ми баш најасније шта је синоћ рекао прецедник у вези с тим коме ће предати вођство странком.

1

8. Подвуци исправне опције у реченици:

Срела сам једанпут/једампут твог вамбрачног/ванбрачног сина на маскембалу/маскенбалу у Истанбул/Истамбулу.

1

9. Упиши број испред одговарајућег облика аориста.

Ја убрзо ____ с тренинга.

1. ДОЂЕ

Писмо ми одмах ____ до руке.

2. ДОЂОХ

Сви ми из групе ____ на испиту из енглеског.

3. ПАДОСМО

Непријатељу несмотreno ____ у руке.

4. ПАДОШЕ

1

10. Упиши правilan облик аориста глагола БИТИ тамо где је изостављен.

a) Шта _____ могли да радимо данас? Ја _____ да возимо бицикле, а шта _____ ти? Марко рече да _____ он ипак да играмо одбојку, али ја не _____ јер сам у сандалама. Ако _____ вас двојица хтели да ме сачекате да обујем патике, ја _____ вам се придружила на терену.

b) Да ли _____ хтели да ми помогнете, господине? Била _____ Вам веома захвална ако _____ могли да ми подигнете кофер и ставите у претинац изнад седишта. Замолила _____ стјуардесу, али не знам да ли _____ она могла, јер је лично напуњен. Ако је и Вама тежак, можда _____ могли да пробамо заједно.

Тест будујеш као да си на малој матури. Један задатак носи један бод. Зато је важна тачност и прецизност у давању одговора. Решења теста налазе се на крају уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добар 3	врлодобар 4	одличан 5
	1–2	3–4	5–6	7–8	9–10

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Покисао сам као миш, а
касним у школу!

Исто! Поломио ми се
кишобран када је почeo
најјачи пљусак. Какав малер!

Тражење праве речи и погодног израза

Оригиналност природног људског језика огледа се у томе што се малим бројем елемената (у српском језику, рецимо, има свега 30 гласова и исто толико слова) може створити неограничен број реченица. То значи да један исти садржај и једну исту информацију можемо изрећи на много различитих начина.

▶ Прочитај књигу Рејмона Кеноа *Стилске вежбе*. Уколико је немаш у својој библиотеци, позајми је из школске или јавне библиотеке, а одломци се могу наћи и на интернету. Такође, на Јутјубу можеш пронаћи и на израђајан начин прочитане текстове из те књиге.

Знам више

Књига Рејмона Кеноа *Стилске вежбе* заправо се састоји из једне кратке приче. Приповедач у аутобусу примећује неког младог човека дугачког врата са шеширом на глави како љутито прекорева једног путника зато што га гура, а онда седа на упражњено место. Мало касније приповедач затиче на улици истог младог човека у живом разговору са пријатељем, који га саветује да пришије дугме на капуту.

Ова кратка, сасвим обична прича испричана је на деведесет и девет начина, сваки пут другачије, и у другачијем стилу. Након што набавиш књигу, упореди како се један исти догађај може описати на различите начине.

У наредним задацима видећеш на који начин су твоји вршњаци описали шта им се догодило једног јутра. Уочи разлике у њиховом стилу приповедања и запази шта је оно што није добро, па дај предлоге за побољшање текста.

▶ Прочитај пажљиво наредни одломак, а затим одговори на питања и задатке.

Пробудио сам се у 7 и онда сам се спремао за школу. Онда сам доручковао па сам онда, ни сам не зnam како ни зашто, закаснио на аутобус. Онда нисам зnaо шта да радим па сам се онда вратио кући да узмем бицикл. И замисли – онда је почела киша!

- Шта примећујеш, зашто бисмо рекли да ово казивање није добро срочено?
- Шта би се у тексту могло изменити како би казивање било течније?
- На основу одломка, својим речима напиши причу тако да има исти садржај и дужину, али да речи и стил које користиш буду одговарајући.

▶ Прочитај пажљиво следећу верзију приче, а затим одговори на питања и задатке.

Око 6.30, то јест у зору, пробудила сам се и разбудила, па почела да се спремам за школу, односно да кренем у школу. Села сам да једем, тачније да доручкујем, али ми се није допао сендвич, јер ја лично и персонално не волим сендвиче. Зашто и због чега их не волим, ни сама не знам. Око петнаестак минута касније брзом брзином кренула сам на станицу и на своје изненађење схватила сам да сам, не знам како и на који начин, увек закаснила на бус, овај аутобус. То сам закључила на основу тога и зато јер никога од мојих другова и другара из школе није било на станици. Трком сам отрчала да узмем бицикл. Али тада је почела киша.

- Да ли приповедач успева да нађе праву реч да искаже оно што се дододило тога јутра?
- Зашто овакав начин казивања оцењујемо као неуспешно?
- Прецртај речи и изразе у тексту које сматраш сувишним. ◀◀◀

Сувишно нагомилавање речи које имају исто или слично значење назива се **плеоназам**.

Пronалажење праве речи и израза, који ће потпуно пренети саговорнику твоје утиске, ставове или мишљење, није увек лако. Зато је важно да за једну исту појаву познајемо што више синонима или близкозначајних речи.

▶ Следеће изразе замени речју са истим или сличним значењем. Своје одговоре напиши на линијама.

веома гласан	_____
веома стар	_____
који није више у моди	_____
веома болно	_____
веома лепа	_____
која је светлог тена	_____
који је тамног тена	_____
веома брз	_____

▶ У реченицама подвучене изразе замени одговарајућим речима како би се верније пренела слика неке ситуације, а затим напиши тако срочену реченицу.

a) Киша је падала веома јако читавог дана. _____

b) Снег је пао у великим количинама на куће и аутомобиле. _____

c) Сунце је толико јако грејало током целог августа, па готово нисмо ни излазили док не зађе. _____

У наведеним реченицама замени реч ДОБАР понуђеним варијантама:
квалитетан, леп, пристојан, поштен.

- a) Баш јој је добар овај прстен! _____
- b) Није ти он ништа украо, добар је он. _____
- c) Овај вунени штоф ти је баш добар да сашијеш капут. _____
- d) Волим да се дружим с њим јер је добар момак. _____ ◀◀◀

Провери знање

1. Који је твој омиљени сајт на интернету? Представи га и опиши каква је врста сајта у питању и зашто ти се допада. Шта су, по твом мишљењу, карактеристике добrog сајта? Да ли препоручујеш другарима и другарицама да посете овај сајт и зашто?

---

2. Говорна вежба. Школа је понудила својим ученицима неколико бесплатних активности, које ће се одржавати након часова. У року од два минута покушај да одговориш на питање у центру мреже. Потребно је да образложиш сваку наведену вештину понаособ.

учење страног језика

Зашто би ученици
желели да савладају
ове вештине?

сликање и вајање

певање у хору

свирање музичког
инструмента

играње фолклора

Избегавање некњижевних речи и туђица

▶ Прочитај пажљиво две верзије сличне приче, покушај да направиш поређење међу њима, а затим одговори на питања и задатке.

Еј, брате, једва сам ти отворио очи око седмице, сркнуо фука, и ај' нешто да убацим у кљун пре него што палим у школу. Смарало ме да хасам, ал' сам се опет ту нешто развлачио по гајби и онда контам – тебра, па ја сам требао да будем на штајги пре пола чуке! Гарант ми већ запалио бус. И кад сам бануо тамо, сконтао сам да нема вајде да цоњам ту, него ај', бато, у рикверц по бајс. И онда је лъульнула глупава кишуринка. Који смор! Покисо сам ко миш!

Еј, да ти испричам шта би ономад. Устало сам си ујутру да идем у школи. Села за онај астал да доручкујем, али сам се нешто замајала туј око то јер ја и не волим баш сендвић, а тој ми мати оставила. Петнајес' минута касније тргла сам се из размишљање о 'рани и сендвићима и заштој ги не волим па сам пожурила да ми не побегне афтобус. Сватила сам да ми већ побего. И шта ћу си онда, врнем се дома по бицикли. А тад поче киша.

- Да ли Ана и Вук користе књижевни језик или свакодневни говор?
- Издвој из сваког одломака по пет речи за које сматраш да нису књижевне.

- По чему се ова два одломка разликују?
- Замени у првој реченици првог одломка све некњижевне речи књижевним, а затим такву реченицу напиши на линији.

Речи из жаргона, из народних говора, речи које су пореклом из страних језика, али које се нису уклопиле у српски језик, псовке и друге вулгарне речи јесу некњижевне речи.

О туђицама је учено у претходном разреду, када је речено да њихов облик одступа од правила српског језика, па их треба избегавати у добром говору и писању.

▶ Прочитај следеће реченице и подвуци некњижевне речи, а затим препиши реченице тако да подвучене речи замениш књижевним.

a) Немој да се цимаш да долазиш поново, донећу ти ја збирку.

b) Ладно си ми појео све слаткише!

b) Журка је била топчина!

c) Сконтала сам да је лакше да из физике прво скапирај теорију, а тек онда смандрљам задатке.

d) Пришла ми данас нека непозната ликуша на улици.

▶ Прочитај пажљиво три краћа текста предвиђена за објављивање у тинејџерским часописима, а затим одговори на питања и задатке.

Магазин за младе

■ Често се desi да се наđemo u društvu u kom se oseća vajb koji ne podržavamo. Tu se događa nešto što se suprotstavlja našem vaspitanju i što za nas nije O.K. Zato smo tu da vam pomognemo oko toga šta je do, a šta don't u komunikaciji.

■ Mala crna haljina, ali i basic komadi, kao što su bela majica, kožna jakna i farmerke nikad neće izaći iz mode. Nepogrešivo, to je uvek go to izbor. Da ne bismo upale u klopu dosadnog izgleda, možemo dodati neku kul teksas jaknu, čizme s animal printom ili stylish maramu.

■ Rumenilo je osnova svakog mejkapa, pa tako i teen šminke. Preporuka šminkera je da počneš sa neutralnim tonovima iz nude paleta. Crveni ruž je apsolutni must have ove sezone.

- Подвуци некњижевне речи у текстовима.
- Из ког језика оне воде порекло? Како су написане? ◀◀

Речи које су у наш језик ушле из страних језика и нису се укlopиле називамо туђице.

Прошле године било је речи и о туђицама и сутурно се сећаш да је и њих потребно избегавати у добром говору јер не припадају књижевном језику.

► Врати се на текстове за тинејџерске часописе и настави са одговарањем на питања.

- Погледај речи МЕЈКАП и ШМИНКА и упореди их. Јесу ли оне антоними или синоними? Каквог су порекла ове речи? Покушај да објасниш разлику у њиховој уклоњености у српски језик. Коју од ове две речи више употребљавамо у српском језику? ◀◀◀

У претходном разреду помињане су и позајмљенице. За разлику од туђица, које су такође у наш језик ушле из страних језика, оне су се добро укlopиле.

Позајмљивање речи је појава забележена у свим језицима света. Њиме се увећава и обогаћује фонд речи једног језика, а најчешћи разлог за позајмљивање је непостојање одговарајуће домаће речи за неки, најчешће новонастали, предмет или појаву.

► Погледај речи КОМУНИКАЦИЈА, МАЈИЦА, ЈАКНА, ЧИЗМЕ, МАРАМА, ШМИНКА, ШМИНКЕР, НЕУТРАЛНИ, ТОН, ПАЛЕТА, РУЖ, СЕЗОНА. Да ли ове речи припадају туђицама или позајмљеницама?

- Да ли је могуће заменити позајмљенице речима домаћег порекла?
- За које речи не успеваши да нађеш одговарајућу замену, а за које ти то не представља проблем?

Знам више

Није лако увек утврдити да ли је реч по пореклу домаћа или страна и да ли припада књижевном језику или не. У те сврхе користи речнике, граматике и правопис српског језика, као и језичке саветнике, али и сајтове са едукативним језичким садржајем, какав је на пример *Језикофил* (*jezikofil.rs*).

► Прочитај пажљиво текст и у њему подвуци сувишне речи:

Супер су и Француска и Италија, али ми, брате, Шпанија тако некако има душу да не могу да дочарам речима колико ми је пријатно било тамо. Кад сам била, значи, у Шпанији, десиле су ми се, како да кажем, и неке непријатне ситуације. Али, како се зове, лепи утисци су преовладали. Мислим, волим да путујем, углавном. Па... у суштини, неки мој искрени закључак овог сунчаног суботњег јутра је да човек само треба да путује, и то што више, заправо.

- Зашто приповедач користи ове речи? Да ли му оне помажу да се изрази јасно и прецизно?
- Да ли би се садржај променио уколико бисмо ове речи изоставили из текста? ◀◀◀

Када нисмо способни да се изразимо јасно и прецизно, због треме, страха од јавног наступа, када смо уморни или деконцентрисани, ослањамо се на сувишне речи и изразе, које користимо као паузу током које смишљамо оно што даље желимо рећи.

Речи које често понављамо, а које су лишене значења и функције и представљају вишак у говору, називају се поштапалице.

Поштапалице треба избегавати у добром говору јер представљају вишак који оптерећује разумевање онога што говоримо и упућују на низак ниво језичке културе. Најчешће поштапалице су значи, мислим, па, овај, разумеши, како се зове, па каже, брате и друге.

Провери знање

1. Подвуци туђице и позајмљенице у следећим реченицама, а затим препиши реченице тежећи да, тамо где је могуће, уместо речи страног порекла употребиш домаћу реч. Води рачуна о правилном писању латиничних слова у прва два примера.

a) Društvo iz škole je tvoja druga porodica, crew, besties for life.

b) Kada budeš videla njen dizajnerski rad, sigurno ćeš promeniti svoj odnos prema fake komadima garderobe.

c) Не би ли ублажили лоше вести за фанове, продуценти су управо избацили нови трејлер.

d) Први део колекције појавиће се већ 20. маја и ту је само да би се фанови упознали са новим брендом.

e) Сви водећи спортски брендови избацили су нове, пролећне колекције патика, али ако питате селебритије и инфлуенсере, изгледа да постоје само три бренда.

2. Које поштапалице користиш ти, а које твоје другарице и другари?

3. Употребом страних речи чије је значење непознато говорнику може доћи до комичних ситуација. Пronađi u Читанци одломак из драме Бранислава Нушића „Аналфабета”, подвуци све стране речи које користе јунаци ове драме и увери се у речено.

Богаћење речника

У претходним лекцијама било је речи о томе да се један садржај може изразити на различите начине. Што је већи број синонима које познајемо и активно користимо, наше изражавање је лепше и сликовитије. Учење нових речи и израза траје током целог живота, а побољшава га читање и слушање (електронских) књига и музике.

▶ Често се чује да треба имати богат речник. Шта мислиш, како се речник може обогатити?

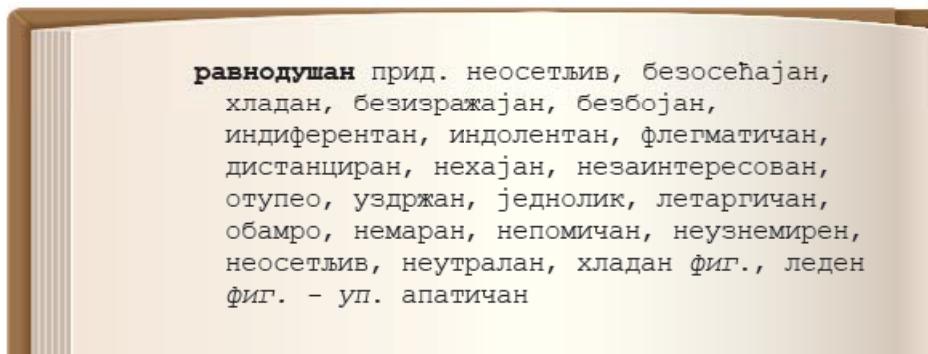

▶ Замени подвучену реч речима истог или сличног значења.

Та хаљина ти је одлична! _____

- Погледај све синониме речи РАВНОДУШАН који су наведени у *Речнику синонима* Павла Ђосића.

Осим употребе синонима, један од начина богаћења речника јесте и помињано **позајмљивање**. Када се појави меки нови предмет или се јаве иновативне појаве у друштву, често заједно са њима дође и нова реч у језик.

▶ На сајту *Језикофил* у рубрици *Реч дана* изабери чланак посвећен новим речима у српском језику које су дошле из страног језика и представи која се реч или речи у том чланку обрађују. ◀◀◀

Уз наведене начине, речник се богати и учењем и коришћењем израза који постоје дugo у нашем језику.

За разумевање значења нових англицизама – речи преузетих из енглеског језика – као и за помоћ приликом њиховог коришћења у говору и писању може ти помоћи *Српски речник новијих англицизама*, који је доступан на страници:

Речник можеш преузети и сачувати на свом рачунару или телефону.

▶ На сајту *Језикофил* у рубрици *Реч дана*, осим текстова о новим речима, има и текстова који нас подсећају на изразе и фразе пореклом из народног језика. Покушај да пронађеш неки такав чланак и представи израз или изразе који се ту обраћују. ◀◀◀

▶ Одговори на следећа питања тако што ћеш помоћ потражити на поменутом сајту. Твој задатак је да заокружиш слово испред тачних одговора.

- Шта значи израз *најести се буника?*
a) бити сит b) бити луд, неразуман c) бити храбар
- Шта значи израз *йушићи као Турчин?*
a) пушити само после заласка сунца
b) пушити електронске цигарете
c) много и страсно пушити
- Шта значи израз *очишћати буквицу?*
a) изгрдити, прекорити некога b) похвалити некога c) очитати нечију личну карту

Провери знање

1. Напиши што више речи које имају иста или слична значења наведеним речима.

- a) спретан _____
- b) храбар _____
- c) велик _____
- d) смешан _____
- e) мали _____

2. Напиши значење следећих англицизама. Уколико је потребно, консултуј речнике.

Англицизми	Значење
дедлајн	
фриленсер	
фидбек	
камбек	

3. Следеће изразе замени једном речју чије значење је слично/исто као и значење израза.

- a) кад на врби роди грожђе _____
- b) на куково лето _____
- c) Богу иза ногу _____

Обавештење

Познато ти је да текстови које читамо или пишемо немају само циљ да нас забаве или да уживамо у њима. Многе врсте текстова служе да пренесу одређену информацију примаоцу на јасан и разумљив начин.

▶ Прочитај следећи текст, а затим одговори на питања.

Драги ученици и наставници, обавештавамо вас да је објављен **креативни конкурс за ученике под називом „Моја породица – моја слобода”**. Сви заинтересовани информације о конкурсу и текст конкурса могу видети [на сајту Министарства просвете](#). Рок за подношење пријава је **од 21. 4. 2023. до 15. 5. 2023. године**. Будите здрави и креативни!

- Који је циљ датог текста? Да ли он обавештава или описује?
- На основу текста одговори на питања:

а) шта? _____

б) где? _____

в) када? _____

Текст којим се обавештава о нечemu назива се **обавештење**.

Провери знање

1. Напиши обавештење о одржавању Окружног такмичења из српског језика и језичке културе 27. априла 2024. године у твојој школи.

---

2. Допуни тврдњу:

Добро срочено обавештење треба да пренесе информацију о томе

_____ се дешава, _____ се дешава и _____ се дешава.

Вест

Различити догађаји дешавају се свакодневно око нас. Да бисмо сазнали шта се збива у земљи и свету, новинари састављају текстове који нас извештавају о томе. У том случају веома је важно написати текст који ће садржати све неопходне информације значајне за онога коме су намењене.

▶ Прочитај пажљиво текст, а затим одговори на питања.

Премијера представе „Како свету угодити?”

У пожаревачком Центру за културу, данас у подне Позориште „Миливоје Живановић” премијерно је извело дечју представу „Како свету угодити?”.

Драгиша Косара, режисер, направио је један позоришни комад од прича „Свијету се не може угодити”, „У цара Тројана козије уши” и „Ружно паче” Ханса Кристијана Андерсена.

Ова представа комбинује луткарску представу и глуму пожаревачког ансамбла.

Како су из Центра за културу најавили, прва реприза биће 20. маја у 12 часова. ■

- Шта се догодило?
- Ко је учествовао у догађају?
- Где се одиграо догађај?
- Када се одиграо догађај?
- Шта се још може сазнати о догађају из текста? ◀◀◀

Сажет новинарски текст којим се читаоци обавештавају о неком догађају назива се вест.

Вест садржи основне информације и одговара на главна питања: КО?, ШТА?, ГДЕ?, КАДА? и КАКО?. Понекад доноси и информацију ЗАШТО се нешто догодило или се даје неко додатно објашњење о самом догађају или учесницима, за оне који желе да знају више или нису упућени у тему.

▶ Упореди текст обавештења дат у претходној лекцији и вест на почетку ове лекције. Увиђаш да постоје извесне сличности између обавештења и вести и оне се првенствено односе на садржај који је њима обухваћен. Док из обавештења сазнајемо најосновније податке о неком догађају, вест је проширена додатним информацијама. Твој задатак је да уочиш и напишеш по чemu се обавештење разликује од вести.

Знам више

Прве вести појавиле су се још у античком Риму, где су се исписивале на плочама и објављивале на јавним местима. Њихова сврха била је обавештавање грађана о политичким дешавањима и другим битним информацијама.

До данашњег дана тачност је остала изузетно важна за вести, па добри новинари увек истраже порекло информације и провере чињенице, како би се уверили у њихову поузданост.

Провери знање

1. Прочитај вест, а затим одговори на питања и задатке.

Džastin Bieber nikad bliže Srbiji!

Danas smo saznali da, nažalost, u okviru svetske turneje „Justice World Tour” Džastin Bieber ipak neće posetiti Beograd, ali će zato održati koncert у Beču 24. marta. Poznato je da će turneja trajati skoro godinu дана, а у том периоду Bieber će posetiti 20 земаља на пет континентима.

Džastin Bieber каријеру је започео са само 13 година и од тада је издао шест албума. Освојио је велики број награда, међу којима се издвајају „Billboard Music Awards”, коју је освојио 21 пут, „BRIT Awards”, два пута, „American Music Awards” 18 пута и „MTV Europe Music Awards”, takoђе 21 пут. Продao је више од 80 милиона албума, а оборио је и рекорд Elvisa Presлија као најмлађи solista са осам албума на првом месту музичке листе „Billboard 200-Charts”.

a) Који догађај је предмет ове вести? _____

b) Подвуци главне информације у овој вести.

c) Који се део вести може изоставити, а да то не утиче на главне информације?

Извештај

Када се деси нешто важно, као на пример несрећа, протест, културни, политички или спортски догађај, важно је да будемо информисани на време и упознати са свим чињеницама на објективан начин. Уколико смо за нешто посебно заинтересовани, желимо да сазнамо што више детаља о томе и због тога су неки текстови опширнији и богатији подацима у односу на друге. У овој лекцији упознаћеш се са текстом који, у односу на обавештење и вест, пружа највише информација.

▶ Прочитај пажљиво текст, а затим одговори на питања.

Царство животиња на Београдском сајму

На Београдском сајму јуче се могао чути само смех и лавеж. Иако је на смотри било чак 1165 паса, атмосфера међу излагачима и њиховим најбољим пријатељима била је и више него одлична.

„Као и обично, веома смо задовољни целокупном атмосфером и радујемо се оваквим сусретима јер можемо да разменимо драгоцену искуства и савете”, рекао је један од излагача.

Генерални секретар Кинолошког савеза Републике Србије Махмуд Дагистани рекао је да је 54. Међународна изложба паса прва смотра паса у овој години код нас. Скренуо је пажњу на то да су на изложбу пристигли многи излагачи из Европе и један из Америке, што показује да интересовање за кинологију не опада.

„Поносни смо на успешну организацију и број страних излагача који су учествовали на овогодишњој изложби”, нагласио је Дагистани.

У хали поред истовремено се одржавала изложба мачака, где се представило њих 111. Осим из Србије, велики број излагача дошао је из околних земаља, али и Русије.

- Шта је предмет овог текста?
- Да ли је ово текст о нечemu што се већ дододило или што ће се тек дододити?
- Ко је учествовао у догађају?
- Где се одиграо догађај?
- Када се одиграо догађај?
- Шта се још налази у тексту, осим основних информација? ◀◀◀

Новинарски текст у којем се читаоци обавештавају о неком догађају, али уз више података, детаља и преношења туђих речи назива се извештај.

Као и вест, извештај одговара на главна питања: КО?, ШТА?, ГДЕ?, КАДА? и КАКО?, али је дужи, даје више информација о догађају и може укључити и пренете речи особа које су учествовале у догађају или су биле присутне.

- ▶ Размисли и објасни по чему су слични а у чему се разликују обавештење, вест и извештај. Која од ових форми је најсadrжајнија? Образложи.

Провери знање

1. Прочитај вест, а затим одговори на питања и задатке.

Отворена изложба „Дијанина деца” у Новом Саду

Синоћ је у великој сали Дома Војске у Новом Саду отворена дугочекивана изложба „Дијанина деца”. Организатори изложбе су Министарство одбране и РТС.

Како је саопштило Министарство одбране, изложба представља омаж Аустријанки Дијани Будисављевић, која је у Другом светском рату спасавала животе српске деце из усташких логора.

Отварајући изложбу, генерал Жељко Петровић рекао је да треба од заборава отргнути дела Дијане Будисављевић, јер има много оних који се сећају како их је, док су били деца, из хрватских логора смрти спасла жена за коју нису знали ни како се зове.

Изложба „Дијанина деца” раније је одржана у Београду и Нишу.

Да подсетимо, Дијана Будисављевић је од сигурне смрти у јасеновачким логорима спасла више од 7500 српских малишана.

- a) Који догађај је предмет овог извештаја?

- b) Подвуци главне информације у овом извештају.

- b) Које информације садржи извештај, а не би се нашле када бисмо читали или писали вест о овом догађају?

Хронолошко приповедање

Да бисмо неко излагање лако пратили и пажљиво слушали, неопходно је да оно има одређени план и редослед у саопштавању информација. Излагање мора да има логички след и да буде повезано. Ова лекција помоћи ће ти да се присетиш начина на који је потребно приповедати о некоме или нечему.

▶▶▶ Прочитај пажљиво верзије сличне приче, покушај да направиш поређење међу њима, а затим одговори на питања и задатке.

Вук: И баш је тада нашла да почне киша! А минут пре тога узео сам бицикл како не бих каснио у школу, јер сам пре тога већ био закаснио на аутобус. Лако се могло закључити да је аутобус прошао, јер на станици више није било никога. А све је то зато што сам отезао с доручком, а врло вероватно и због тога што сам се касно пробудио.

Ана: Пробудила сам се већ у зору и на време почела да се спремам за школу. Села сам за сто да доручкујем, али сам нешто одувлачила с јелом јер ја, заправо, и не волим баш сендвиче. Петнаестак минута касније тргла сам се из размишљања о храни и разлозима зашто не волим сендвиче, па сам хитро појурила на станицу. На своје изненадење, схватила сам да сам на волшебан начин закаснила на аутобус. То сам закључила на основу тога што никога од мојих другара из школе није било на станици. Одјурила сам натраг да узмем бицикл. Али тада је почела киша.

- По чему се разликују ова два текста?
- Пронађи у „Речнику српскога језика“ значење речи ВОЛШЕБАН. ◀◀◀

Када се о неким догађајима прича по реду како су се дододили у времену, такво приповедање назива се хронолошко приповедање.

▶▶▶ На основу слике осмисли причу и хронолошки је испричај у року од два минута. ◀◀◀

Како би твоје препричавање било успешно, обрати пажњу на следеће ствари:

- фокусирај се на тему о којој говориш;
- одабери најважније информације о којима ћеш причати;
- размисли о ликовима, месту и времену радње, као и о самом догађају који ћеш представити;
- напиши кратак план који ће обухватити тезе о којима ћеш причати у уводу, разради и закључку;
- води рачуна о правилном изражавању.

Не заборави да је лепо говорење вештина која се учи и коју можеш да унапредиш читањем књига.

Провери знање

1. Поређај пасусе приче по хронолошком реду. Први пасус је и хронолошки на првом месту.

1. Некада давно, у једном малом селу, живела је девојчица која се звала Ана. Једног јутра, Ана је одлучила да крене на своју прву авантуру у оближњу шуму. Док је шетала кроз шуму, Ана је наишла на прелеп цветни врт. У једном делу врта, приметила је малу кућицу, која је изгледала као из бајке. Одлучила је да истражи ту кућицу.

— Током наредних дана, Ана је свакодневно посећивала вилењаке у њиховој кућици у шуми. Вилењаци су јој показали како да брине о биљкама и чува природу, али једног дана, Ана је приметила да је шума у опасности. Група људи је почела да довози машине за сечу дрвећа. Ана је била веома тужна и бесна због тога, па је одлучила да уради нешто како би заштитила своје пријатеље вилењаке и њихов дом.

— Када је ушла унутра, Ана је била запрепашћена. Унутар кућице живела је група вилењака! Били су врло пријатељски настројени и срдачно су дочекали Ану. Испричали су јој да су они чувари шуме и да су неприметни за људе. Ана је била одушевљена што је имала срећу да упозна ова чаробна бића.

— Отишла је у село и организовала протест против сече дрвећа. Окупила је много људи који су подржали њен апел за очување шуме. Захваљујући њеној храбrosti и упорности, сеча дрвећа је заустављена, а шума је постала заштићено подручје. Вилењаци су били захвални Ани што је спасила њихов дом. Ана је била срећна и неизмерно захвална на свим наученим лекцијама и пријатељству које је стекла.

2. Испричај неки догађај из школског живота хронолошким редом.

Препричавање

Препричавање је једна од важних говорних вештина која се стиче вежбањем. Важно је знати да прецизно и јасно саопштиш некоме оно што се десило, било да је реч о филму, представи или личном доживљају.

▶ Одабери омиљену телевизијску емисију, филм или позоришну представу и својим речима испричај о чему се ту ради. Имаш на располагању два минута. ◀◀◀

Понављање својим речима онога што смо прочитали, слушали или видели на телевизији, на филму, у позоришној представи или на интернету назива се, као што ти је већ познато, препричавање.

Претходне године је говорено о томе да препричавање може бити **сажето** и **опширно**. У сажетом препричавању наводе се само најважнији догађаји, оно је кратко и изостављени су детаљи.

▶ Сада изабрано остварење са почетка лекције препричај за четири минута. Имај на уму да не треба да прекинеш раније, односно да треба да искористиш све време које имаш на располагању. ◀◀◀

У опширном препричавању, уз главни догађај или догађаје, помињу се и споредни догађаји и појединости које нису неопходне да би се пренела радња. Како сама реч каже, опширно препричавање је дуже од сажетог препричавања.

Такође, препричавање може бити усмено и писмено, може имати елементе личног доживљаја или може бити објективно (истинито, стварно, без улепшавања).

Провери знање

- Сети се последњег филма који си гледао/-ла. Шта те је навело да се одлучиш за њега?
- Пре него што препричиш филм, заокружи слова испред елемената који треба да се нађу у опширном препричавању:
a) радња филма, b) биографија глумаца, c) опис костима,
d) препорука да ли филм вреди погледати или не.
- Прочитај приповетку „Чудесна справа” Бранка Ђорђевића на стр. 132–134 у Читанци, а затим је сажето препричај, водећи рачуна да не употребиши више од 200 речи.

Учтиве форме обраћања

Како што је било речи у лекцији *Писање заменица Ви, Ваш из поштовања*, на страни 161, учтиво обраћање саговорнику део је културног понашања свакога од нас. Погледај поменуту лекцију и присети се начина за љубазну комуникацију са људима старијим од себе, људима који су угледни, те свима онима које цениш и стога желиш да им искажеш поштовање.

▶ Попуни дијалог елементима учтивог обраћања.

- Хало!
- _____, наставнице, Ана је на телефону.
- Добар дан, Ана! Како си?
- _____ на питању, добро сам. Хтела сам само да _____ замолим да ми понесете тестове за такмичење. Рекли сте ми да _____ позовем у четвртак по подне и да _____ подсетим.
- Важи, Ана, понећу, не брини. _____ што си ме подсетила!
- _____, наставнице. _____!
- Довиђења! ◀◀◀

Увиђаш да се, осим употребе заменице *Ви* и речи *наставнице*, и израза *хвала Вам*, *замолила бих Вас*, и поздрави *Добар дан* и *Довиђења* такође користе приликом учтиве форме обраћања.

▶ Подвуци грешке које се тичу учтивог обраћања у следећем телефонском разговору:

- 'Ало, директоре! Па где си ми ти?!
- Добар дан. С киме разговарам?
- Ја сам, Зоки! 'Тео сам да те замолим да ми погледаш оно...
- Извините, изгледа да сте погрешили. Ја нисам особа коју тражите.
- 'Еј, извини, царе, изгледа да сам погрешио број. Ај' здраво! ◀◀◀

Провери знање

1. Поштујући сва правила учтивог обраћања, напиши молбу директору или директорки своје школе за организовање хуманитарне акције прикупљања средстава за одлазак ученика који немају новчана средства на екскурзију.

Обнови и понови

ПОДЕЛА РЕЧИ ПО ПОРЕКЛУ

НЕКЊИЖЕВНЕ

ТУЂИЦЕ

КЊИЖЕВНЕ

ПОЗАЈМЉЕНИЦЕ

ТРАЖЕЊЕ ПРАВЕ РЕЧИ И ПОГОДНОГ ИЗРАЗА

ПЛЕОНАЗАМ

ПОШТАПАЛИЦЕ

СИНОНИМИ

НАЧИНИ ИЗРАЖАВАЊА

ОБАВЕШТЕЊЕ

КО? ШТА? ГДЕ?

ВЕСТ

КО? ШТА? ГДЕ?
КАДА? КАКО?

ИЗВЕШТАЈ

КО? ШТА? ГДЕ?
КАДА? КАКО?

ПРЕПРИЧАВАЊЕ

ХРОНОЛОШКИ
РЕДОСЛЕД

Провери шта знаш 9

1. У наведеним реченицама замени реч БОГАТСТВО понуђеним варијантама:

обиље, срећа, иметак, залихе.

- a)** Деца су највеће богатство. _____
- б)** Богатство псовки у српском језику није баш за похвалу иако неки сматрају да је у питању креативност наших говорника. _____
- в)** Србија има велико рудно богатство. _____
- г)** После очеве смрти наследила је огромно богатство. _____

2. Наведене придеве замени речима са истим или сличним значењем.

а) јединствен _____	б) обичан _____
в) миран _____	г) тужан _____
д) весео _____	ђ) духовит _____

3. Подвуци некњижевне речи у тексту:

- Шта буљиш у мене, будало?
- Па ако би се испрсио с неком кинтом, не бих те пријавио у мурију.
- Ма с којом, бре, кинтом?! Немам у штеку ни пет сома динара!
- Е, онда зовем пандуре!

4. Подвуци некњижевне речи у тексту:

- Где си, бре?!
- Еве ме! Била сам у Париз сад за 1. мај. Ти?
- Ја ћу идем у Грчку, ал' тек у август. Кад ће ми причаш како си се провела у Француску?
- Те дођеш сутра на кафу да ти испричам?
- Ћу дођем!

5. Напиши домаће речи или изразе уместо англицизама који почињу на П. Уколико је потребно, консултуј речнике.

- а)** Његов перформанс био је сјајан. _____
- б)** Организовала је рођендански парти у свом дворишту. _____
- в)** За њега се прича да је прави плејбој. _____
- г)** За Нову годину добио сам пазл од 3000 делова. _____
- д)** Од уштеђевине успела је да купи пентхаус у центру града. _____

6. Заокружжи поштапалице у тексту:

Па, хтео сам да ти кажем, да, овај, нећу моћи да дођем на твој рођендан. Мислим, можда и дођем, али ћу каснити јер, како се зове, имам утакмицу у недељу.

1

7. За некога кажемо да је *без глаке на језику* ако:

- a)** говори оно што не мисли;
- б)** отворено износи своје мишљење;
- в)** пази шта говори;
- г)** не устеже се да каже своје мишљење.

Заокружи тачне одговоре.

1

8. Када за неко јело кажемо да је *ћрсће да иближеши*, то значи да је оно веома

_____.

Допиши тачан одговор.

1

9. Хронолошко приповедање је причање:

- а)** од најзначајнијег ка најмање значајном догађају;
- б)** по реду како су се догађаји одвијали у времену;
- в)** по личном избору наратора.

Заокружи тачан одговор.

1

10. Препричавање делимо на:

- а)** занимљиво,
- б)** досадно,
- в)** опширно,
- г)** сажето,
- д)** школско,
- е)** лепо.

Заокружи тачне одговоре.

Тест бодујеш као да си на малој матури. Један задатак носи један бод. Зато је важна тачност и прецизност у давању одговора. Решења теста налазе се на крају уџбеника.

Укупно:	недовољан 1	довољан 2	добр 3	врлодобр 4	одличан 5
	1–2	3–4	5–6	7–8	9–10

Научено у петом разреду

1. а) Властите: Милан, Марко
б) Заједничке: брат, дворац, плажа, фигура, родитељи
в) Градивне: блато, песак
г) Збирне: камење, деца
д) Апстрактне: срећа
ђ) Глаголске: играње, прављење
2. а) ж. б) ж. в) с. г) ж. д) м. ђ) с.
3. а) мн. б) мн. в) мн. г) јд. д) јд. ђ) јд.
4. а) Описни: зелен, млад
б) Присвојни: београдски, бабин
в) Градивни: дрвени, метални
г) Временски: јучерашњи, зимски
д) Месни: овдашњи, северни
5. а) новосадски б) Јанков в) историјски
г) Јеленин д) крушевачки ђ) златиборски
е) хемијски ж) амерички

Позитив	Компаратив	Суперлатив
сјајан	сјајнији	најсјајнији
мали	мањи	најмањи
шарен	шаренији	најшаренији

7. а) Ја сам њега позвао на своје венчање, али он није дошао.
ја – номинатив, њега – акузатив,
он – номинатив
- б) С њим сам ишао на утакмицу, али сам њу срео испред стадиона.
њим – инструментал, њу – акузатив
- в) Стидим је се, иако сам јој више пута рекао да је волим.
је – генитив, јој – датив, је – акузатив
8. а) Основни: петнаест, педесет један
б) Редни: осми, шестдесет
в) Збирни: седамдесет четворо, двеста осамдесет деветоро
9. десети ○ основни број
десетори ○ редни број
десеторица ○ збирни број
десет ○ бројна именица
10. а) петнаест б) петнаести в) петнаести
г) хиљаду двеста четрдесет четири (хиљаду две стотине четрдесет четири)
д) триста тридесет три (три стотине тридесет три)
ђ) петсто педесет пет (пет стотина педесет пет)

Глагол	Глаголски вид	Глаголски род
купити	свршени	прелазни
лежати	несвршени	непрелазни
сломити	свршени	прелазни
загрлити се	свршени	повратни
пливати	несвршени	непрелазни

12. • Свршени: сести, размислити, рећи, препливати, погледати, скочити, викнути
• Несвршени: седети, мислити, говорити, пливати, гледати, скакати, викати
13. • Прелазни: наћи, желети, чекати, сликати, вечерати, сећи, шити
• Непрелазни: остати, прићи, спавати, путовати, летовати, венути, стати
• Повратни: налазити се, љубити се, сликати се, наспавати се, туширати се

Глагол	Инфинитивна основа	Презентска основа
наћи	наћ-	нађе-
пробати	проба-	проба-
преписати	преписа-	препише-
сести	сед-	седне-

15. а) (ми) смо били / били смо
б) (они) пеку
в) (он) је јео / јео је
г) (ти) ћеш слушати / слушаћеш
16. а) За начин: брзо, лепо
б) За време: јуче, данас
в) За место: овде, горе
г) За: количину: много, неколико
д) За узрок: зато, стога
17. на, по, поред, око
18. а) прилог б) приdev в) приdev г) прилог
д) приdev ђ) прилог
19. а) предлог б) прилог в) прилог г) предлог
д) предлог ђ) прилог е) прилог ж) предлог
20. врло – прилог, за – предлог,
правilan – приdev
21. (до) Кладова, (до) Шапца, (до) Суботице,
(до) Врања
22. Марко – субјекат, је купио – (глаголски) предикат, ове недеље – прилошка одредба за време, у оближњој цвећари – прилошка одредба за место, мами – (неправи) објекат, цвеће – (прави) објекат
23. а), г), ђ)   24. в)

Падеж	Значење	Служба
датив	правац/ кретања/ смер/ усмереност	прилошка одредба за место
акузатив	предмет радње/ трпилац радње	(прави) објекат
номинатив	вршилац радње	субјекат
локатив	место/месно	прилошка одредба за место
инструментал	средство	(неправи) објекат
вокатив	дозивање/ обраћање	/
генитив	деони/деоно /партитивни /партитивно	атрибут

26. а) После ће позвати моју маму и госпођу Петровић, моју учитељицу.
 б) Свети Сава, најмилаји син Стефана Немање, први је српски просветитељ.
27. недостајати, непријатељ, неограничен, немам, неквалитетан, недостајање
28. а) непричате б) нај једноставнији
29. основну, Српском, Гори, грчкој
30. а) Пролазећи периферијом Новог Сада, приметио сам како се пред школом окупљају деца.
 б) Он је, међутим, сигуран да ће победити.
 в) Док размишљам о распусту, не скидам осмех с лица.
 г) Моја мама је уписала факултет, али га, нажалост, није завршила.
 д) Мој први љубавни састанак, смешан и непоновљив, памтићу заувек.
31. а) Возићемо се авионом.
 б) У суботу смо обишли Историјски музеј.
 в) Драги комшија, Вас је тешко изненадити.
 г) Наставник је узвикнуо: „Предајте ми радове!“
 д) На пијаци сам купио: папrike, купус, парадајз и кромпир.
32. 6), г)
33. а) спор б) смрт в) земља г) изнад д) напољу
 ђ) чист
34. АВАНТУРА БАНАНА
 МАНДАРИНА МАТУРА
 ПОМОРАНЦА ЈАБУКА ЈАГОДА
 ШАРГАРЕПА МАТУРСКИ БАЛОН
35. а) смара б) кул в) лебац г) маташа

Провери шта знаш 1

1. а) лек б) вино град в) лекар г) град
2. • Просте речи: нов, зуб, лов, лек
 • Изведенице: ловац, ловиште, лекар, новост, зubar, новинар, зубни
 • Сложенице: зубобоља, немир, улов, риболов, новоградња
3. мирис; Заједнички корен је: мир-.
4. прост- + -ак, школ- + -арац, тег + -ина, глав- + -оња, пеџ + -арош, родитељ- + -ски, млад + -ост, папир- + -ни

Реч	Корен	Творбена основа	Граматичка основа
сликарка	слик-	сликар-	сликарк-
раднички	рад-	радни-	радничк-
главатост	глав-	глават-	главатост-
сестрински	сестр-	сестрин-	сестринск-

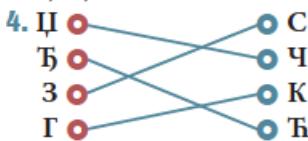
Реч	Творбена основа	Суфикс	Наставак за облик
кућница	кућ-	-ица	-а
новинарима (гайшив мн.)	новин-	-ар	-има
лекарке (номинатив мн.)	лекар-	-ка	-е
испитивати	испит-	-ива	-ти

7. пекар, пекарски, шољица, радост, носоња, ловиште
8. прастар, разљутити се, непријатељ, измислити, сапутник
9. кишетина → киша змијурина → змија мајсторчина → мајстор ногурда → нога књижурина → књига медведина → медвед главуџа → глава лоповчина → лопов оловчина → оловка тањирчина → тањир
10. гласић/гласак, кутијица, женица, задачић, мајчица, сеоце, слонче/слончић, ручица, кученце, санак

Провери шта знаш 2

1. в)   2. Ж, Ш, Џ, Ч
 (редослед навођења није важан)

3. а), г)

5. љубав, зима, ждребе   6. храна
7. БИО је ВРЛО СТИДЉИВ.
8. ВУК ДЛАКУ МЕЊА, АДИ ЂУД НИКАДА.
9. ТР|ЧА|ЊЕ, А|ПО|ТЕ|КА, ТЕ|НИ|СЕР,
 ЧО|КО|ЛА|ДА, ЦВР|ЧАК, ЉУД|СКИ
10. грлити, загрмети, грдити

Провери шта знаш 3

1. а) књизи б) руци; сибиларизација
2. упоран, суморан, новац
3. свадба   палатализација
вожња   промена Л у О
сеоба   једначење сугласника по звучности
кружић   једначење сугласника по месту изговора
4. б)
5. слађе – јотовање; додаци – непостојано А, сибиларизација, губљење сугласника (редослед навођења није важан)

6.	Јотовање	јачи
	Сибиларизација	радници
	Једначење сугласника по звучности	просидба
	Палатализација	јуначина

7. облачен
8. тишина – палатализација, тиши – јотовање
9. скачем – јотовање; печем – палатализација
10. дрвље – јотовање, бежични – једначење сугласника по месту изговора (творбе), губљење сугласника (редослед навођења није важан); изузети – непостојано А, сибиларизација, губљење сугласника (редослед навођења није важан)

Провери шта знаш 4

1. личне, неличне; упитно-односне, неодређене, одричне и опште (редослед навођења није важан)
2. а)
3. Ко хоће да купи нешто, може то учинити лично или електронском наруџбеницом.
  - ко: упитно-односна заменица, падеж: номинатив, функција: субјекат
  - нешто: неодређена заменица, падеж: акузатив, функција: објекат
4. б)
5. а) У њиховој породичној кући на селу више нико не живи. присвојна
 б) Ни у какве послове са непоузданим људима не треба улазити. одрична
 в) У собу је ушао друг којег годинама нисам видео. упитно-односна
- 6.

Заменице	Падеж	Род	Број	Врста
ова	номинатив	женски	јд.	показна
никакве	акузатив	мушки	мн.	одрична
неким	датив	мушки	мн.	неодређена

7. а) који б) којег в) који г) коју
8. в)
9. своју, мом, свој, мој, њеним, свој, његовој
10. свачије, некакве

Провери шта знаш 5

1. а) провед- б) проведе-
2. СПАВАЛИ СМО   ИНФИНИТИВ
СПАВАБЕТЕ   ПРЕЗЕНТ
СПАВАШ   ПЕРФЕКАТ
ОДСПАВАХ   ФУТУР I
СПАВАСМО   ПЛУСКВАМПЕРФЕКАТ
БИЛИ СМО СПАВАЛИ   ИМПЕРФЕКАТ
СПАВАТИ   АОРИСТ
3. 6) 4. в)
5. купити; Ово је неличан глаголски облик, а сви остали су лични.
6. а) аорист б) перфекат в) футур I
г) плусквамперфекат
7. инфинитив, презент, аорист, имперфекат
8. беше

Глагол	Глаголски облик	Лице	Број	Род
уверавам	презент	прво	јд.	/
је рекла	перфекат	треће	јд.	ж.
ће се десити	футур I (први)	треће	јд.	/
рекох	аорист	прво	јд.	/
су били живели	плусквамперфекат	треће	мн.	м.

10. а) украдосте
- б) летовали смо / (ми) смо летовали
- в) седнеш
- г) радовах се / (ја) се радовах
- д) ићи ће / (он) ће ићи
- ђ) биле су чистиле / (оне) су биле чистиле / бејаху (беху) чистиле

Провери шта знаш 6

1. 6) 2. а), б), в) 3. 6) 4. б)
5. ићи, јести, бавити се – нелични; је, ћу се бавити, имам – лични; Три.
6. Четири; две.
7. а) упитна б) заповедна в) жељна г) узвична
д) обавештајна ђ) реторско питање
8. а) ! б) ? в) ! г) . 9. 6), в) 10. в)

Провери шта знаш 7

1. сугласници, сонант
2. предњонепчане; Ђ, Ћ меки, Џ, Ч тврди
3. а) рурално б) структурирати в) гробло
4. г) 5. а) ћаво б) цунгла в) џем г) оџачар
6. сајдија; маче, мече

7. Дуг акценат имају: сова, шева, бик, свиња, ћурка. Кратак акценат имају: тигар, лисица, патка, змија, крава

8. (домаћу) животињу, део тела

9. а) дуг б) кратак

- 10.**
скочити	○	дуг
скакати	○	дуг
устати	○	дуг
пребацивати	○	кратак
сликати	○	кратак
осликовавати	○	кратак

Провери шта знаш 8

1. Ако сте икада гледали модел Сунчевог система, вероватно сте приметили да Сунце, Земља и друге планете, месеци и астероиди леже отприлике на истој равни.

2. а) Сунчеве пеге б) августовско сунце в) црна земља г) планета Земља д) Мали медвед

3. б)

4. а) ни због чега б) ни од кога
в) ни у чијој г) ни са каквим

5. ИСПИСА-О ✗ ДЕ-ВОЈКА ✓ ГРО-ЗД ✗
МОЛ-ИТИ ✗ VO-LJA ✓ KOPL-JE ✗

6. а) цртицу б) не може в) може г) не могу

7. а) Најједноставније, одшкринеш, судске,
представу

б) најјасније, председник, вођство

8. једанпут, ванбрачног, маскенбалу, Истанбул

9. 2. 1. 3. 4.

10. а) бисмо, бих, би, би, бих, бисте, бих
б) бисте, бих, бисте, бих, би, бисмо

Провери шта знаш 9

1. а) срећа б) обиље в) залихе г) иметак

2. а) оригиналан, непоновљив, специфичан,
другачији, друкчији, изузетан, необичан...
б) уобичајен, нормалан, једноставан,
свакидашњи... в) смирен, опуштен,
мирљубив, тих, непомичан... г)
жалостан, утучен, несрећан, очајан,
суморан, неутешан... д) радостан, срећан,
расположен, наслеђан, раздраган, ведар... ђ)
забаван, шаљив, комичан, хумористичан,
вицкаст...

3. буљиш, будало, испрсио, кинтом, мурију,
бре, кинтом, штеку, сома, пандуре

4. бре, Еве, у Париз, ћу идем, у Грчку, ал' у
август, ће причаш, у Француску, Ђе дођеш,
Ђу дођем

5. а) изведба, извођење, наступ б) славље,
прослава в) заводник г) слагалица д)
луксузан стан

6. Па, овај; Мислим, како се зове

7. б), г)

8. укусно

9. б)

10. в), г)

Индекс појмова

A

- акценат 153
алвеоларни сугласници 47
аорист 121
аутментативи 31

B

- безвучни сугласници 44
В
велари 47
вест 186

Г

- глаголски облици 120
глас 41
гласовне промене 54
говорни органи 40
граматичка основа 28
граматички наставак 27
губљење сугласника 76

Д

- двоуснени сугласници 46
дентални сугласници 46
деминутиви 34
дуги акценти 153

Ж

- жельне реченице 145

З

- задњонепчани сугласници 47
заменице 84
заменице *Ви, Ваш* 161
заповедне реченице 144
звукни гласови 45
звукни сугласници 44
зубни сугласници 46

И

- изведена реч (изведенница) 19
извештај 188
имена васионских тела 158
именичке заменице 88
имперфекат 126

Ј

- једначење сугласника по звучности 67
једначење сугласника по месту изговора (творбе) 73
јотовање 69

К

- комуникативна реченица 140
корен 21
кратки акценти 153

Л

- лабијални сугласници 46
личне именичке заменице 89

Н

- надзубни сугласници 47
наставак за облик 28
неличне именичке заменице 90
независна предикатска реченица 138
некњижевне речи 179
неличне именичке заменице 90
неодређене именичке заменице 93
неодређене придевске заменице 112
непостојано А 61
неслоготворни гласови 50
носни сугласници 43

О

- обавештајне реченице 142
обавештење 185
одричне именичке заменице 96
одричне придевске заменице 113
опште именичке заменице 94
опште придевске заменице 114

П

- палатали 47
палатализација 55
пејоративи 32
плеоназам 177
плусквамперфекат 130
позајмљенице 181
показне придевске заменице 100
породица речи 20
поштапалице 182

предикатска реченица	137
предњонепчани сугласници	47
препричавање	192
префикс	29
придевске заменице	98
присвојне придевске заменице	104
присвојна придевска заменица за свако лице СВОЈ	107
промена Л у О	64
просте речи	17

P

растављање речи	165
реторско питање	143
реченица	136
реченична интонација	142

C

самогласници (вокали)	42
слоготворно (вокално) Р	50
сибиларизација	58
слово	41
слог	49
слоготворни гласови	50
сложена реч (сложеница)	19
сонанти	42
сугласници (консонанти)	42
суфикс	25

T

тврдба (грађење) речи	17
творбена основа	24
творенице	17
туђице	181

Y

узвичне реченице	143
упитне реченице	143
упитно-односне именичке заменице	90
упитно-односне придевске заменице	109
уснени сугласници	46
уснено-зубни сугласници	46

X

хипокористици	34
хронолошко приповедање	190

Ш

шумови	42
--------------	----

Литература

Двије сеје брата не имале, народна песма. У: *Антолођија: ризница културној блаја*. Преузето 12. јуна 2023, са <https://antologija.in.rs/>

Ђурић, В. (2009). Марко Краљевић и вила. У: *Антолођија народних јуначаких песама: дигитално издање*. Преузето 16. маја 2023, са http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikDela.aspx

Илић, В. (2023). Свети Сава. У: Бајчета, В. и Ивановић, Ј. *Читанка 6, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*. Београд: АрхиКњига.

Кнежевић, М. В. (избор и предговор) (1957). *Антолођија народних умотворина*. Нови Сад, Београд: Матица српска, СКЗ.

Кнежевић, М. В. (2009). *Антолођија народних умотворина: дигитално издање*. Преузето 16. маја 2023, са http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikDela.aspx

Комади од различнијех косовскијех песама (одломци). (2023). У: Бајчета, В. и Ивановић, Ј. *Читанка 6, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*. Београд: АрхиКњига.

Krstec Starčinski, S. (2008). *Srpske narodne umotvorine: poslovice, izreke, zagonetke i odgometke*. Beograd: J. Anrić.

Марко Краљевић укида свадбарину. (2023). У: Бајчета, В. и Ивановић, Ј. *Читанка 6, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*. Београд: АрхиКњига.

Мијалковић, А. (27. новембар 2020). Девојка с друге планете. *Политика: дигитално издање*. Преузето 18. маја 2023, са <https://www.politika.rs/scc/clanak/467650/Devojka-s-druge-planete>

Нушић, Б. (2023). Аналфабета (одломак). У: Бајчета, В. и Ивановић, Ј. *Читанка 6, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*. Београд: АрхиКњига.

Нушић, Б. (2023). Аутобиографија (одломак). У: Бајчета, В. и Ивановић, Ј. *Читанка 6, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*. Београд: АрхиКњига.

Самарција, С. (прир.) (1995). *Српске народне зајонетке: антолођија*. Београд: Гутенбергова галаксија.

Смрт мајке Југовића. (2023). У: Бајчета, В. и Ивановић, Ј. *Читанка 6, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*. Београд: АрхиКњига.

Српске народне зајонетке. Преузето 16. маја 2023, са <http://tesla.rcub.bg.ac.rs/~nena/Zabeleske/zagonetke.html>

Стевановић Караџић, В. (2022). *Српске народне пословице: дигитално издање*. Преузето 16. маја 2023, са <http://www.isj.sanu.ac.rs/srpske-narodne-poslovice/>

Стевановић Караџић, В. (1900). *Српске народне пословице: друге различне као оне у обичај узете ријечи*. Београд: Српска краљевска државна штампарија.

Стевановић Караџић, В. (1900). *Српске народне пословице: друге различне као оне у обичај узете ријечи: дигитално издање*. Преузето 22. маја 2023, са <https://www.antikvarne-knjige.com/elektronskeknjige/assets/uploads/Vuk-Karadzic-Poslovice.pdf>

Трифковић, К. (2023). Избирачица (одломак). У: Бајчета, В. и Ивановић, Ј. *Читанка 6, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*. Београд: АрхиКњига.

Тосић, П. и сарадници. (2008). *Речник синонима*. Београд: Kornej.

Шантић, А. (2023). О, класје моје. У: Бајчета, В. и Ивановић, Ј. *Читанка 6, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*. Београд: АрхиКњига.

Белешке